

ณรงคจิตรชาดก

ดอกรัก พยัคศรี^๑ ปรีวรรต, เรียบเรียง

รหัสเอกสาร	NPT001-007
ต้นฉบับ	สมุดไทยขาว
อักษร	ไทย
ภาษา	ไทย
เส้น	หมึก
ขนาด	36.5 x 12.5 ซม.
สถานที่พบ	วัดท่าพุท ต. ไร่ชิง อ. สามพราน จ. นครปฐม
จำนวนเล่ม	1 เล่ม
สภาพเอกสาร	ไม่สมบูรณ์ หน้าสมุดเขียนไว้ว่า หน้าต้นเล่ม 2

ในตอนแรกสำรวจได้เขียนบอกไว้ว่าเป็นเรื่อง “พระไชยเชษฐา” แต่เมื่อปรีวรรตและตรวจสอบจึงพบว่าเป็นเรื่อง “ณรงคจิตรชาดก” ซึ่งมีลักษณะคำประพันธ์เป็นแบบกลอนสวด กลอนสวดเป็นกลอนที่อ่านเป็นทำนองสวด แต่งด้วยกาพย์ชนิดต่างๆ ได้แก่ กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉก ๑๖ และกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ ข้อความที่แต่งมักเป็นเรื่องศาสนา^๒

ณรงคจิตรชาดก เป็นกลอนสวดที่ไม่พบที่มาของเรื่อง เข้าใจว่าเป็นเรื่องที่แต่งเลียนแบบชาดก โดยผู้แต่งเขียนให้ผู้อ่านเข้าใจว่าเป็นเรื่องชาดก คือใช้ชื่อเรื่องเป็นชาดกและเนื้อเรื่องก็กล่าวถึงผลของบุญกรรมซึ่งเป็นต้นเหตุของเหตุการณ์ในชาติปัจจุบัน ตัวละครเอกจะใช้คำว่า “หน่อศาสนา” และ “โพธิสัตว์” และตอนท้ายมีประชุมชาดก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะผู้แต่งต้องการให้เห็นว่าเรื่องที่ตัวเองแต่งมีความสำคัญ น่าเชื่อถือ และได้านิสงส์อีกด้วย^๓

ณรงคจิตรชาดกในต้นฉบับเอกสารสมุดไทยคำฉบับวัดท่าพุทนี้ มีเนื้อเรื่องบางตอนสลับที่กัน โดยเปรียบเทียบกับเนื้อเรื่องในภาคผนวกของณรงคจิตรชาดกฉบับที่ทำเป็นวิทยานิพนธ์แล้ว และสันนิษฐานว่าเกิดจากการคัดลอกที่คลาดเคลื่อนไป เพื่อความสะดวกในการอ่านและความสมบูรณ์ของเนื้อหา ผู้เรียบเรียงจึงขอสลับเนื้อเรื่องบางตอนให้ตรงกับฉบับที่นำมาสอบทาน และขอแก้ไข เพิ่มเติมคำหรือความที่คาดว่าน่าจะเขียนตกหล่นไปโดยจะใส่คำหรือความเหล่านั้นไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ

เรื่องย่อโดยสังเขป^๔

เมืองนครกา มีกษัตริย์ครองเมืองชื่อ ท้าวณรงกา มเหสีชื่อศรีสุตา ทั้งสองไม่มีโอรสที่จะครองเมืองต่อไป จึงขอเสละทัตลูกชายของพราหมณ์โครงโหรจารย์เป็นโอรสบุญธรรม

ต่อมานางศรีสุตาทรงครรภ์และประสูติโอรสให้ชื่อว่า ณรงคจิตร พอณรงคจิตรอายุได้ ๑๕ ปี บ้านเมืองเกิดฝนฟ้าแล้ง ข้าวยากหมากแพง พราหมณ์โครงเห็นช่องทางที่จะกำจัดณรงคจิตร เพื่อที่จะให้เสละทัตลูกชายของตนได้ครองราชสมบัติ จึงแกล้งทำนายว่าณรงคจิตรเกิดมาเป็นกาลีบ้านกาลีเมืองให้เอาไปลอยแพเสีย บ้านเมืองจะได้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขเหมือนเดิม ท้าวณรงกาเห็นแก่ไพร่ฟ้าประชาชน จึงต้องจำใจทำตามคำแนะนำของพราหมณ์โครง

^๑ นักวิจัยประจำโครงการอ่านและปรีวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นภาคตะวันตก ระยะเวลาที่ ๑ : วรรณกรรมวัดท่าพุท, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๑.

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖, ๗๗.

^๓ โสภี สุขเกษม, การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง ณรงคจิตรชาดก, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๕, ๓.

^๔ เรื่องเดียวกัน, ๘๐-๘๔.

ณรงคจิตรถูกปล่อยแพไปได้ ๗ วันก็ขึ้นฝั่งได้ เดินไปพบสวนของเศรษฐีนนทจิตร ด้วยความหิวโหยจึงเก็บผลไม้ในสวนนั้นกิน เศรษฐีนนทจิตรให้คนจับตัวไว้ ณรงคจิตรรู้ว่าตัวเองผิดจึงยอมให้จับและถูกขังไว้ นางบุษบงลูกสาวของเศรษฐีนนทจิตรได้เห็นณรงคจิตร เกิดความรัก ให้พี่เลี้ยงลอบส่งข้าวปลาอาหารและนัดแนะให้ณรงคจิตรมาหา ณรงคจิตรได้นางบุษบงเป็นชายา

ต่อมาเศรษฐีนนทจิตรได้นำสินค้ายาลงเรือสำเภาไปค้าขายยังเมืองมัททราช โดยนำณรงคจิตรไปด้วยเพราะเห็นว่าแข็งแรงจะได้ไปช่วยขันสมอเรือ นางบุษบงขอตามไปด้วยโดยอ้างว่าจะตามไปปรนนิบัติเศรษฐีนนทจิตรผู้เป็นบิดา เรือสำเภาของเศรษฐีนนทจิตรแล่นไปได้ ๑๕ วันก็ถึงเมืองมัททราช

มีชายจีนคนหนึ่งชื่อกำปัง มีกำลังวังชามากมาย นำสินค้าใส่เรือ ๕๐๐ ลำมาจากเมืองกุยตัง เพื่อย่ำเท้ากลับบ้านเมือง และขณะเรือมาจนถึงเมืองมัททราช ขึ้นฝั่งที่ท่ามัททราช ให้ท่ามัททราชหาคมนำปล้ำพนัน ถ้าตนแพ้จะให้สินค้าทั้ง ๕๐๐ ลำ แต่ถ้าตนชนะก็จะขอบ้านเมือง ท่ามัททราชป่าวประกาศให้คนมาปล้ำกับจีนกำปัง แต่ไม่มีใครอาสา เศรษฐีนนทจิตรรู้ข่าวจึงนำณรงคจิตรมาเข้าท่ามัททราช ณรงคจิตรได้ปล้ำกับจีนกำปังและได้ชัยชนะ

ท่ามัททราชยกนางบุษมาลีพระราชธิดาให้อภิเษกกับณรงคจิตร ณรงคจิตรกราบทูลว่าตนได้นางบุษบงลูกสาวเศรษฐีนนทจิตรเป็นชายาแล้ว ท่ามัททราชจึงอภิเษกนางทั้งสองพร้อมกัน โดยให้นางบุษบงเป็นฝ่ายขวา นางบุษมาลีเป็นฝ่ายซ้าย และแบ่งบ้านเมืองให้ปกครอง

ต่อมาเกิดท้าวลงเมือง ชาวบ้านชาวเมืองล้มตายกันมากมาย รวมทั้งท่ามัททราชและนางลักษวดีพระมเหสีด้วย ณรงคจิตรจึงพาชายาทั้งสองหนีท่าออกจากเมือง

กล่าวถึงนางยักษ์ตนหนึ่งเห็นณรงคจิตรและชายาเดินอยู่ในป่า คิดจะกินนางทั้งสองและเอาณรงคจิตรมาเป็นสามี จึงแปลงตนเป็นหญิงชรา นั่งขยับนกกายอยู่หน้ากระท่อม ณรงคจิตรและชายาไม่รู้ว่าหญิงชราเป็นยักษ์แปลงจึงไปขอพักอาศัยด้วย ตกกลางคืนนางยักษ์จับนางทั้งสองกิน ณรงคจิตรตื่นขึ้นมาไม่เห็นนางทั้งสองจึงออกตามหา พบผ้าสไบตกอยู่และพบกองกระดูกจึงรู้ว่าหญิงชราเป็นยักษ์ และกินนางทั้งสองเสียแล้ว

ณรงคจิตรเก็บกระดูกของนางทั้งสองเผา และเอาผ้าสไบมาปักเป็นธงทำเป็นเครื่องหมายไว้ตรงที่เผากระดูก แล้วจึงออกเดินทางไปด้วยความเศร้าโศก ฝ่ายนางยักษ์ก็ตามมาและแปลงตนเป็นหญิงสาวกลังมานั่งร้องไห้รำพึงรำพันว่าสามีได้ตายจากไป ณรงคจิตรเข้าไปไต่ถาม และในที่สุดก็ได้นางยักษ์เป็นชายา

ฝ่ายนางทั้งสองที่ถูกนางยักษ์ฆ่า มาเข้าฝันณรงคจิตรว่า นางทั้งสองถูกนางยักษ์ฆ่าตายและผู้หญิงที่ณรงคจิตรได้เป็นชายาก็คือนางยักษ์ ณรงคจิตรตื่นขึ้นมาจึงคิดหนี โดยมีวิญญาณของนางทั้งสองตามมาช่วย นางยักษ์ออกติดตามจนทัน อ้อนวอนให้ณรงคจิตรกลับแต่ณรงคจิตรไม่ยอมกลับ นางจึงอกแตกตาย

ณรงคจิตรเดินทางต่อไปพบฤาษีสุมมิตร และได้ศึกษาศิลปวิทยากับฤาษีสุมมิตร เมื่อเรียนสำเร็จจึงขอลาฤาษีไปตามหาบิดามารดา ก่อนไปฤาษีสุมมิตรมอบอาวุธคือศรและพระขรรค์ให้ ระหว่างการเดินทางณรงคจิตรพบวิจิตรขุนมารซึ่งเป็นยักษ์ได้ต่อสู้กับวิจิตรขุนมารตาย และเมื่อเดินทางต่อไปอีกด้วยความเหนื่อยอ่อนณรงคจิตรจึงหลับอยู่ใต้ต้นไม้ ยักษ์สิทธิกันซึ่งอาศัยอยู่บริเวณนั้นจับณรงคจิตรมัดไว้ แล้วให้ณรงคจิตรแก้ปริศนาธรรม ณรงคจิตรแก้ปริศนานั้นได้ ยักษ์สิทธิกันจึงมอบแก้ววิเศษให้

ณรงคจิตรเอาแก้ววิเศษมาส่องดู พบนางสุวินชาธิดาท้าววิชากับนางสุริยจันทร์แห่งเมืองสินทุมมาต จึงเหาะมาหานางทางหน้าต่าง และได้นางเป็นชายา ต่อมานางพี่เลี้ยงมาพบเข้า จึงไปกราบทูลท้าววิชา ท้าววิชาจึงให้ทหารมาล้อมจับ ณรงคจิตรใช้ศรแผลงให้เกิดน้ำท่วม^๔ ท้าววิชายอมแพ้แล้วสอบถามความจริง รู้ว่าเป็นหน่อชัตรีย์ จึงอภิเษกให้กับนางสุวินชาและให้ปกครองบ้านเมือง

กล่าวถึงเมืองโกลับบุรี มีท้าวไกรสุริยวงศ์เป็นกษัตริย์ครองเมือง มเหสีชื่อนางอุมมา โครสชื่อตรีดาวงษ์ ธิดาชื่ออุบลวงษา ท้าวไกรสุริยวงศ์คิดจะได้เมืองนรกาเป็นเมืองขึ้นจึงยกทัพไปตี ท้าวนรกาให้เสลหัตถ์ออกรบ เสลหัตถ์ตายในสนามรบ

ฝ่ายณรงคจิตรซึ่งอยู่ที่เมืองสินทุมมาต ได้ฝันว่าฝนฟ้าคะนองอากาศวิปริต ฟ้าแลบเป็นลูกไฟลามไปไหม้เมืองนรกาได้ครึ่งเมือง แล้วตนเองได้ไปช่วยดับไฟ เมื่อตื่นจากบรรทมจึงให้โหรมาทำนาย โหรทำนายว่าเมืองนรกากำลังมีเคราะห์อย่างหนัก มีข้าศึกมา

^๔ ในเอกสารสมุดไทยฉบับที่ปริวรรตเริ่มเรื่องนี้เป็นต้นไป

ล้อมเมืองไว้ อีกเจ็ดวันท้าวณรงค์ก็จะสิ้นพระชนม์ แต่ถ้าณรงค์ติดตามไปช่วยภายในสามวันบ้านเมืองและท้าวณรงค์ก็จะปลอดภัย
ณรงค์จึงลาท้าววิชาไปช่วยพระบิดา

ตกกลางคืนท้าวณรงค์ฝันว่ามีลาหกเหว ชูแก้วเหาะมาทางอากาศและแผลงศรออกไปเป็นพญานาคมีฤทธิ์มากมายไปมัด
พวกข้าศึกกรมทั้งท้าวไกรสุริยวงศ์ แชะตรีดาวงษ์ด้วย ท้าวณรงค์เรียกรโหรมาทำนาย โหรทำนายว่าโอรสณรงค์กำลังจะมาช่วย เมื่อ
ได้เวลาณรงค์ก็เหาะมาถึงเมืองณรงค์

ณรงค์จึ่งออกรบชนะ จับท้าวไกรสุริยวงศ์และตรีดาวงษ์ได้ ท้าวไกรสุริยวงศ์ยอมเป็นเมืองขึ้น และขถวายนางทั้งร้อยเอ็ด
เมืองซึ่งเป็นธิดาของเมืองขึ้นของพระองค์ พร้อมทั้งนางอุบลวงษาพระราชธิดาของพระองค์ด้วย

ณรงค์จึ่งทราบท้าวณรงค์ว่าจะรับนางสุริยมาอยู่ด้วย ขณะที่พานางสุริยมาเดินทางมาเมืองณรงค์ พบยักษ์วาย
ก้นซึ่งจะเข้ามาแย่งชิงนาง ณรงค์จึ่งฆ่ายักษ์วายก้นตายและพานางมาถึงเมืองณรงค์โดยปลอดภัย

ฝ่ายท้าวไกรสุริยวงศ์เมื่อกลับถึงเมืองโกสุมพิสัยแล้ว จึงให้ตรีดาวงษ์นำนางทั้งร้อยเอ็ดเมืองพร้อมทั้งนางอุบลวงษาไปส่งยัง
เมืองณรงค์ ขณะเดินทางอยู่ในป่ามีพรานล่าเนื้อคนหนึ่งมาพบเข้า พรานป่าได้มากทราบท้าวสุทัศน์ราช ท้าวสุทัศน์ราชยกกองทัพ
ออกไปชิงนางทั้งร้อยเอ็ดเมือง แม้ว่าโหรจะทำนายว่าจะพ่ายแพ้ และนางสุวรรณมาลาพระมเหสีจะตัดทันท้าวสุทัศน์ราชก็หาฟังไม่

ตรีดาวงษ์ส่งสารไปบอกณรงค์ยังเมืองณรงค์ ณรงค์ติดตามมาช่วยโดยเข้าไปในเมืองท้าวสุทัศน์ราช จับนางสุนทรพระ
มารดาของท้าวสุทัศน์ราช นางสุวรรณมาลามเหสีและนางศรีบุษบาพระราชธิดาไว้ ท้าวสุทัศน์ราชเห็นนางทั้งสามถูกจับก็ยอมแพ้ ยอมเป็น
เมืองขึ้นและถวายนางศรีบุษบาแก่ณรงค์ด้วย ณรงค์จึ่งพานางทั้งหมดกลับไปยังเมืองณรงค์

ท้าวณรงค์ให้เอาตัวพราหมณ์โครงมาสอบสวนเรื่องที่ทำนายณรงค์ว่าเป็นกาลิบังกาลิเมืองในครั้งนั้น แต่เหตุการณ์ที่
ผ่านมาหาเป็นเช่นนั้นไม่ พราหมณ์โครงยอมรับว่าอยากให้เสละที่ตลกของตัวเองได้ครองราชสมบัติจึงแกล้งทำนายเช่นนั้น ท้าวณรงค์
จึงให้เอาตัวพราหมณ์โครงไปลอยแพเหมือนที่เคยแนะนำให้ทำกับณรงค์ พราหมณ์โครงต้องทนทุกข์เวทนาอยู่ในมหาสมุทรและเป็น
เหยื่อของพวกปลาในที่สุด

ฝ่ายณรงค์อยู่ครองราชสมบัติด้วยความผาสุก แต่ก็อดที่จะคิดถึงนางบุษบงและนางบุษมาลีที่ตายแล้วไม่ได้ จึงคิดว่า
ตัวเองก็มีแก้ววิเศษอยู่คงจะชุบนางทั้งสองให้ฟื้นขึ้นมาได้ จึงออกเดินทางไปหาฤาษีสมิตรีผู้เป็นอาจารย์ ทั้งสองพากันไปยังที่เฝ้า
กระดูกของนาง ทำพิธีชุบชีวิต นางทั้งสองก็ฟื้นขึ้นมา

ณรงค์จึ่งพานางทั้งสองกลับไปยังเมืองมัทราช ชูบท้าวมัทราชพร้อมทั้งมเหสีและชาวบ้านเมืองที่ถูกทำกินให้ฟื้นขึ้นมา
พร้อมทั้งบอกคาถาป้องกัน ถ้าทำมาลงเมืองอีกแล้วณรงค์ก็พานางทั้งสองกลับยังเมืองณรงค์

ท้าวณรงค์สวรรคต ณรงค์จึ่งปลงศพพระบิดาและครองบ้านเมืองด้วยความร่มเย็นเป็นสุขถึงอายุร้อยยี่สิบปี เกิดเปื้อน
หน่ายในโลกก็สุขจึ่งออกบรรพชา และเอบุคคลต่างๆ เหล่านี้หมดอายุก็กลับชาติมาเกิดใหม่ดังนี้

พราหมณ์โครง	เป็น	เทวทัต
ท้าวไกรสุริยวงศ์	เป็น	พระสารีบุตร
พระฤาษีสมิตรี	เป็น	พระโมคคัลลาน์
ท้าวมัทราช	เป็น	พระอานนท์
ตรีดาวงษ์	เป็น	องคุลิมาล
ท้าวสุทัศน์ราช	เป็น	พระกัสสป
ท้าววิชา	เป็น	พระอนุรท
เศรษฐีนนทจิตร	เป็น	พระสุพัฒน์
นางสุวรรณมาลา	เป็น	นางศรีสุนทรา
นางสุริยจันทร์	เป็น	นางมัลลิกา
นางลักขวดี	เป็น	นางประชาโกษาโคตมี
นางอุมา	เป็น	นางสุนทราเถรี

นางบุษมาลี	เป็น	นางอุบลวรรณ
นางสุวินชา	เป็น	นางสุชาดา
นางอุบลวงษา	เป็น	พุทธบริษัท
นางศรีบุษบา	เป็น	พุทธบริษัท
นางทั้งร้อยเอ็ดเมือง	เป็น	พุทธบริษัท
นางบุษบง	เป็น	พระนางพิมพา
ท้าวณรงกา	เป็น	พระเจ้าสุทโธทนะ
นางศรีสุดา	เป็น	พระนางสิริมหามายา
ณรงคจิตร	เป็น	พระพุทธเจ้า

หน้าต้น

หน้าต้นเล่ม ๒

จับแลแต่เท่านี้

๒

บพป

สุรางคนางค์

(ท่านท้าววิชา มาล้อมปราสาท หม่อมขอآمدย์ จึงองค์ท้าวไท้ ลูกห้ามศรชัย จึงอุปกิเศก ลูกอยู่ครองเมือง ได้เดือนเจ็ดวัน ฝันเห็นว่าไฟ ตื่นขึ้นตกใจ โหรทำนาย ทายว่าข้าศึก ลูกรักตกใจ ลูกฝากนางไว้ ท้าวทั้งสองรา ลูกรักไปจาก แม่มาเสียดาย บุษบังใจบุญ จึงพระราชชา อาจองแก้วกล้า จึงพระภูมี ท้าวไท้กรสุริย์วงศ์ ท้าวยกพลมา จึงให้เสละทัต ถอยทัพเข้ามา ล้อมบุรีไว้ ตัวของบิดา แต่งสาส์นออกไป จงพระราชชา ขอพระบิดา	ซึ่งโกรธโกรธา นางนาฏ)เยาวมาลย์ อันล้อมปราสาท (ให้)สาวใช้มา น้ำแห้งเหือดไป กับนางเทวี ด้วยนางบุญเรือง อัศ(จรรยา)เป็นมา ไหม้รอบเวียงไชย ที่ในราตรี ชะตาเมืองร้าย มาล้อมเขตขัณฑ์ จึงลาท้าวไท้ แล้วจึงแวะมา ได้ฟังลูกยา ได้ยากเหลือใจ สองนางโฉมฉาย มีคุณภุช ทูลถามบิดา ฤทธาเป็นโฉน ตรัสบอกคดี ผู้ทรงฤทธา ปิดนัยเช่นฆ่า ออกไปต่อตี ข้าศึกกรูรา มิได้เกรงขาม เอ็นดูโยธา ว่าในเจ็ดวัน ได้ฟังบิดา อย่ามาตกใจ	สั่งให้ทหาร ลูกจึงแผลงผลาญ ตกใจหนักหนา ห้ามพระลูกยา ท้าวไท้ยินดี จึงให้ลูกนี้ เจ้าสุวินชา เข้าที่นันทรา ณรงกาธานี หาโหรทั้งสี่ ยิ่งยวดกวัดขัน ยังอีกเจ็ดวัน ผู้เป็นพ่อตา บิดามารดา กล่าวน้ำตาไหล แม้ว่าบรรลีย์ ตายในสิ่งขร แม่เร่งอาวรณ์ ศึกมาแต่ไหน มาล้อมเวียงไชย กับพระลูกยา ครองพระพารา กันเป็นรัฐี มอดม้วยเป็นผี เข้ามาติดตาม มาทำหยาบหยาม จักม้วยอาสัญ จักชนช้างกัน กราบทูลท้าวไท้ ลูกจักออกไป	น้ำท่วมพารา จงมาปราณี ครองพระพารา อยู่ในราตรี มาทำนายฝัน จักเสียพารา จงทราบพระทัย อยู่ในคงคา ถึงสองอรทัย มิให้คลาดคลา โกลั่บบุรี อยู่ในสงคราม ไม่เกรงกลัวใคร ตามบุญของใคร ด้านต่อไพร่
แต่ตัวลูกยา ที่นี้แลนา ว่าแล้วพระองค์	จับไอ้โจรป่า จะดูหน้ามัน เสด็จเข้าที่ทรง	จักดูฤทธา พระยาอาธรรม์ สุคนธมาลย์	โจรป่าแข็งขัน มันจักบรรลีย์

ทรงพระภูษา	ผ้าต้นอำไพ	ลวดลายสุกใส	กนกลายทอง
ผืนแดงแสงสด	เครื่องวัลย์ก้านคด	เห็นงามเรืองรอง	
(ระบายชายกรวย)	(เขียนด้วยน้ำทอง)	กนกยกยอ	(ช่อกรองชายไหว)
รองรับสังวาลย์	ทับทรวงตระการ	กมลมาลย์	
กรรเจียดประดับ	ระยับแสงใส	แสงแก้วแววไว	ดั่งแสงสุริยา
ทรงมงกุฎทอง	เรืองรองรจนา	เลิศล้ำโลกา	
ดั่งองค์อัมรินทร์	อินทเร้าตรีงษา	เสร็จแล้วมิช้า	จับศรพระขรรค์

ฉบั้ง

เมื่อนั้นทรงฤทธิ์ราชา	จึงเสด็จออกมา
ยังหน้าพลับพลาด้วยพลัน	
แผลงผลาญราญรอนศรขรรค์	ด้วยฤทธิ์มหันต์
มะโหเมโหไชยसान	
เดชด้วยเดชแผลงผลาญ	เป็นนาคบริวาร
ภูษงค์ก่อเกี่ยวแกมกัน	
รวบรัดมัดพวกพลชั้น	ห้าสิบแสนนั้น
ก็มีอาจจักต่อฤทธา ^๖	
นาคามัดตรีดาวงษ์	แล้วมัดพระองค์
ท้าวไกรสุริยวงศ์ราชา	
มัดเอาพ่อลูกสองรา	ด้วยฤทธิ์นาคา
มัดคร้ามมาถวายนพระจักรี	
ยังหน้าพระลานไชยศรี	กับพื้นพระธรณี
ภูมีจักขาดใจตาย	
นาครัดมัดไว้ไม่คลาย	ไพร่พลทั้งหลาย
พินาศก็กลาดพระธรณี	
ร้องขอชีวิตภูมี	อย่าให้เป็นผี
พันปีจึงทรงพระเมตตา	
ณรงคจิตรผู้เรื่องฤทธา	มีพระชงคา
ตรัสว่าเย้ยท้าวสุริยวงศ์	
ดูราพ่อลูกสององค์	เจ้าตรีดาวงษ์
ผู้ทรงพระเดชา	
นอนกลิ้งอยู่ไยเล่าหนา	จักเอาพารา
แล้วมานอนนิ่งอยู่ไย	
เชิญลุกขึ้นครองกรุงไกร	สุรางคนางเณ
ประดุจสาวในสวรรค์	

^๖ ควรเป็น ฤทธิรงค์ ตามฉันทลักษณ์ สอดทานกับณรงคจิตรชาดกฉบับสอบทาน

ดูราพระยาอาธรรม์	จักได้เห็นกัน
ในครั้งที่นี่แลเนา	
ห้าสิบแสนพลโยธา	โกลับพระพารา
ครั้งนี้จักเป็นของใคร	
ว่าแล้วสั่งเสนาใน	ท่านเร่งออกไป
ริบราชบาทศาสตรา	
ปืนไฟใหญ่น้อยนานา	ไปริบเอามา
อย่าให้เหลือสักอัน	
อำมาตย์รับสั่งด้วยพลัน	วุ่นวายครื้นครื้น
สนั่นไปเก็บศาสตรา	
แลเห็นรี้พลโยธา	แต่ล้วนนาคา
มัดกลิ้งมิได้ตั้ง ^๗ กาย	
ขนเครื่องอาวุธทั้งหลาย	เอามากมาย
ทั้งหลายมาเป็นของหลวง	
สิ่งของเล็กน้อยทั้งปวง	นอกจากของหลวง
ก็เอาเป็นของเสนา	
เมื่อนั้นจงพระราชา	จึงให้เสนา
ไปเชิญสมเด็จพระบิดร	
เสนารับสั่งภูธร	จึงบจร
มาทูลแก่พระปิตุรงค์	
บัดนี้ท้าวไกรสุริยวงศ์	นาคราชมัดองค์
มาไวยังหน้าพระลาน	
ทั้งตรีดาวงษ์นงคราญ	ณรงค์จิตรแฝงผลาญ
นาคมัดมาทั้งสององค์	
ขอเชิญสมเด็จพระปิตุรงค์	เสด็จไปตืองค์
ทั้งพ่อทั้งลูกสองรา	
เมื่อนั้นท่านท้าวณรงกา	ได้ฟังเสนา
ราชาขึ้นหลุทธิรัช	
พระองค์เสด็จมาด้วยพลัน	สมเด็จพระธรรม
เสด็จมาถึงหน้าพระลานชัย	
จึงมีโองการทันใด	ดูราท้าวไท
ผู้ชื่อว่าไกรสุริยวงศ์	
มานอนอยู่ไยแต่องค์	มียกจตุรงค์
เข้าปล้นเอาพระพารา	
ดูราพระยาโจรา	มิใช่กษัตริย์ โฉนฉะนี้หนา

^๗ ขยับเขยื้อน, ไหว

มาทำเป็นนายโจรไพร	เยาะเย้ยยายไพ
เมื่อนั้นสมเด็จพระเจ้าไท้	ได้ความเจ็บอาย
พ่อลูกให้ได้ความอาย	ไอ้ตัวกู่นี้
ท้าวไกรสุริยวงศ์ฤสาช	แก่พระภูวนัย
ก็กลัวว่าจักตายเป็นผี	แก่พระภูธร
ตกใจไม่เป็นสมประดี	ขอถวายจุมพล
นำที่จักม้วยบรรลัย	ขอถวายราชา
ทูลขอชีวิตจิตใจ	ตรัสมีโองการ
อย่าให้ชีวิตม้วยมรณ	พ่อลูกสองไท้
จักขอถวายนคร	อ่อนนอนโฉมฉาย
ณรงกาผู้เจ้าสากล	ทั้งพระธิดา
ทั้งร้อยเอ็ดพระยาสามล	โทษผิดทั้งนี้ไซ้
อีกทั้งพระราชาธิดา	ด้วยใจโกล่า
ชื่อนางอุบลวรรณ	ยิ้มแยมไปมา
พระองค์ได้โปรดปราน	
ท้าวไท้ได้ฟังสาสน	
พระองค์จะว่าไปไย	
ว่าเจ้าณรงค์จิตรฤทธิไกร	
เห็นว่าจักพ้นความตาย	
พ่อลูกทั้งสองฤสาช	
ณรงค์จิตรเจ้าจงได้เมตตา	
จักถวายสุวรรณมาลา	
ร้อยเอ็ดพารากรุงไกร	
เมตตาอย่าให้บรรลัย	
ด้วยใจโลโมโหมหันธ	
ทำผิดทศพิศมิตรธรรม	
โกลามาทำอหังการ	
เมื่อนั้นณรงค์จิตรฤทธา	
แล้วมีชงคาตรัสไป	
ดูราพ่อลูกสองไท้	แต่วันนี้ไป
อย่าให้มีใจริษยา	เพลงศรศักดิ์ดา
ว่าแล้วจึงพระราช	ครั้นนาคเคลื่อนคลาย
บันดาลให้นาคเคลื่อนคลาย	บังคมพระองค์
พ่อลูกทั้งสองฤสาช	
จึงถวายบังคมโฉมยง	
ทั้งองค์พระปิตุรงค์	
ทั้งสองกษัตริย์ธิบตี	

พระองค์ทรงศรศรี	ให้นาคาคี
คลี่คลายออกจากพลชั้น	
โยธาทำลิบแสนนั้น	ขึ้นชมทฤทธิราช
ได้รอดจากความมรณา ^๔	
พวกพลโยธาก็มาถวายบังคมไสว	รอดจากปางตาย
หาไม่จักม้วยมรณา	
ราชาจึงมีวาจา	พ่อลูกสองรา
อย่าอวดว่ามีฤทธิรงค์	
แต่วันนี้ไปพระองค์	อย่าได้ทง
ว่าองค์นั้นมีฤทธา	
สั่งสอนให้ที่ศีลห้า	พ่อลูกสองรา
รักษาศีลห้าประการ	
อย่าได้เป็นคนอันธพาล	อาจอุกรุกราน
บ้านเมืองของท่านแห่งใด	
บาปข่มเหงกันนั้นไซ้	ครั้นตัวตายไป
ไปตกอยู่ในอบาย	
ไฟนรกนั้นเผากาย	ยมบาลทั้งหลาย
ก็ทมิฬก็แทงสับฟัน	
อยู่ชั่วพุทธันดรกลับไป	สิ้นกรรมแล้วนั้น
มาเกิดเป็นคนอัปรีย์	
เมื่อนั้นพ่อลูกสองศรี	รับชลาที
แต่นี้ไปพระราชา	
ไม่ทำเหมือนแต่หลังมา	การบาปหยาบช้า
เมื่อหน้ามิได้กระทำ	
แต่ก่อนมิคิดบาปกรรม	มิได้ฟังธรรม
เป็นคนโลโมโหมันธ	

สุรางคนางค์

เมื่อนั้นภูธร	ให้คำสั่งสอน	สมเด็จพระธรรม์	
เสร็จแล้วมีนาค	มีโองการปล้น	ให้พ่อลูกนั้น	สรงพระคงคา
(ให้ทรงผ้าตัน)	แล้วทรงสุคนธ์	เลิศล้ำไอนุหาร	
ให้เสวยสุธาโภชน	เอมโอชโอชา	พ่อลูกสองรา	ค่อยมาสำราญ(ใจ)
รอดจากความตาย	ค่อยมาสบาย	อยู่ในเวียงชัย	
เข้าเฝ้าราชา	ณรงกาท้าวไท	อยู่ในกรุงไกร	ได้หลายวันมา
รีพลทั้งหลาย	ทำลิบแสนสาย ^๕	อันล้อมพารา	

^๔ ควรเป็น บรรลัย ตามฉันทลักษณ์ สอบทานกับฉนรงคจิตรชาดกลบับสอบทาน

^๕ ควรเป็น ปลาย สอบทานกับฉนรงคจิตรชาดกลบับสอบทาน

อยู่มือเปล่า	ง่วงเหงาหนักหนา	หอกดาบมีดพริ้ว	หมดสิ่งทุกคน
เขาริบเอาสิ้น	จักผามากิน	ก็มาขัดสน	
มิดหมากตะไกร	ไม่เหลือสักคน	เหลืออยู่แต่ตน	เครื่องมือไม่มี
เมื่อนั้นพระบาท	ณรงกาธิดา	ณรงคจิตรจักกรี	
จึงมีพจนารถ	ประภาษด้วยดี	ตรัสแก่ภูมิ	ท้าวไ้สุริยวงศ์
ทั้งสองกษัตรา	ไปพระพารา	เถิดหนาพระองค์	
จัดแจงอย่าช้า	โยธาจตุรงค์	ถึงแล้วพระองค์	จึงแต่นางมา
ลูกพระยาร้อยเอ็ด	แต่งมาให้เสร็จ	ร้อยเอ็ดพระยา	
บรรดาเมืองขึ้น	แก่พระราชา	แต่งธิดามา	ทั้งร้อยเอ็ดองค์
จงเอาอาวุธ	เครื่องสัประยุทธ์	สำหรับกล้านรงค์	
ประทานคืนให้	ท้าวไ้สุริยวงศ์	จึงให้จตุรงค์	ขนเอาออกไป
ท้าวจึงประทาน	สร้อยสะอั้ง ^{๑๐} สังวาล ^{๑๑}	มณฑล ^{๑๒} มาลัย	
ทั้งมงกุฎทอง	ทั้งสองสุกใส	ท้าวประทานให้	พ่อลูกสองรา
ท้าวราชทาน	แก่พวกพลหาร	มากมายหนักหนา	
เบิกเอาสิ่งของ	ขนเอาออกมา	ได้ตั้งจินดา	ห้าสิบแสนปลาย
ท้าวให้รางวัล	ได้พร้อมหน้ากัน	รื้อพลทั้งหลาย	
เสื่อผ้าเงินทอง	สิ่งของทั้งหลาย	เสกแล้วฤสา	จึงกราบทูลลา
ลาแล้วจุมพล	เสด็จทรงช้างต้น	ยกพลโยธา	
เข้าในทุเรศ	พันเขตพารา	แต่ยกพลมา	เดือนยี่สิบวัน
ถึงเมืองโกลับ	ตรัสสั่งแม่ทัพ	ทุกกองพลชั้น	
ร้อยเอ็ดพระยา	ทูลลาด้วยพลัน	แยกย้ายรายกัน	ไปพระบุรี
ท้าวไ้สุริยวงศ์	พ่อลูกสององค์	เสด็จเข้ากรุงศรี	
ครั้นถึงประทับ	กับเกษมณี ^{๑๓}	เสด็จเข้าปราสาทศรี	คืนสู่แท่นทอง
นวนนางอุมา	รับเสด็จราชา	แล้วกราบทูลฉลอง	
เหตุไรเจ้าฟ้า	พักตรามัวหมอง	ขอจงพระทอง	ตรัสบอกเมียรา
ท้าวไ้สุริยวงศ์	ได้ฟังโหมยง	ตรัสมีชงคา ^{๑๔}	
ทำศึกครั้งนี้	เพียงสิ้นชีวา	ย่อยยับอัปรา	พ่ายแพ้สงคราม
เจ้าเมืองณรงกา	มีพระลูกยา	ออกซื้อลือนาม	
ชื่อณรงคจิตร	ปัจจามิตรเกรงขาม	ออกทำสงคราม	แผลงด้วยศรชัย
เป็นนาคบริวาร	มัดพลหาร	มิให้หวาดไหว	
ห้าสิบแสนนั้น	เพียงจักบรรลัย	แล้วมัดพีไป	ทั้งพระลูกยา
พ่อลูกสององค์	เพียงชีพจักปลง	ด้วยนาคนาคา	
มัดเอาพีไป	ในพระพารา	ให้ท้าวณรงกา	ถึงหน้าพระลาน

^{๑๐} สายรัดเอว เป็นเครื่องประดับสำหรับผู้หญิง

^{๑๑} สร้อยเครื่องประดับชนิดหนึ่งใช้คล้องเอวเพียงบ่า

^{๑๒} ตุ่มหู

^{๑๓} เกยขนาดเล็กเคลื่อนย้ายไปได้ สำหรับเจ้านายใช้เป็นที่เสด็จขึ้นหรือลงพาหนะ เกษมณี - เกยที่ทำจากแก้วรัตนชาติ

^{๑๔} ราชโองการ

ยอมถวายพารา	ทั้งพระธิดา	ลูกรักสงสาร	
แก่องค์ทรงฤทธิ์	ณรงค์จิตรกุมารเจ้า	จึงโปรดปราน	ให้รอดชีวิต
พระยาร้อยเอ็ด	ยอมถวายสิ้นเสร็จ	ร้อยเอ็ดธิดา	
ถ้าแม่นหาไม่	มิได้กลับมา	ร้อยเอ็ดพระยา	รอดมาด้วยกัน
เจ้าคีนอาวุธ	เครื่องลับประยุทธ์	ห้าสิบแสนนั้น	
แล้วให้เงินทอง	ผ้าผ่อนแพรพรรณ	แก่พวกพลชั้น	ถ้วนทุกตัวคน
ตามนายตามไพร่	เราสององค์ไซ้	มงกุฎกษัตริย์	
สะอั้งสังวาลย์	ล้วนงามเลิศล้ำ	อีกทั้งผ้าต้น	ลายทองรจนา
อูมาเทวี	ได้ฟังภูมิ	จึงทูลราชา	
ว่าท้าวโอบนุญ	มีคุณหนักหนา	หาไม่ชีวิต	จักมาวายชนม์
รอดมาด้วยบุญ	พระเดชพระคุณ	เป็นที่ล้นพัน	
โปรดปรานมากมาย	จึงไม่วายชนม์	เสนาสามล	จึงได้รอดมา
เรื่องนี้จึงงด	จักขอจบบท	ถึงหน่อนรา	
ครั้งปัจจามิตร	พ่ายแพ้ฤทธา	จึงพระราชา	ค่อยสำราญใจ
พระองค์ทรงเดช	ทูลลาปีตุเรศ	พระมารดาให้	
ลูกจักขอลา	ไปรับทราบวัย	นวลนางอรทัย	เจ้าสุวินชา
จักรับนางน้อง	มาอยู่ครอบครอง	กำนันทชัยขวา	
ลูกจักลาไป	โดยกลางเวหา	ลูกไม่อยู่ช้า	จักกลับมาพลัน
บิดามารดา	ได้ฟังลูกยา	ลาแก่ทรงธรรม	
เจ้าไปอย่าช้า	กลับมาจงพลัน	ท้าวทั้งสองนั้น	บัญชาลูกชาย
ครั้นจากห้ามทัด	กลัวเกลือกจักขัด	พระทัยโผผาย	
เพราะว่าสองนาง	มาม้วยวางวาย	จักไปโดยหมาย	รับคนหนึ่งมา
จึงตรัสอนุญาต	ลูกรักลูกสาวท	ยอดเสนาหา	
แล้วววยพรชัย	ให้แก่ลูกยา	จักไปจักมา	อย่ามีอันตราย
ไซโยไชยะ	ให้เจ้าชนะ	แก่มารทั้งหลาย	
ศัตรูหมู่ร้าย	อย่าให้กล้ากลาย	จงพระลูกชาย	ไปตีมาตี
สมเด็จพระสุร	จึงรับเอาพร	ใส่เกล้าเกษยา	
มาจับศรชรรค์	อันเรื่องฤทธา	ชูแก้วจินดา	เหาะมาด้วยพลัน
พระเจ้าเหาะมา	ในบนเวหา	อากาศผาดผัน ^{๑๕}	
ถึงแดนกรุงไกร	เข้าในเขตชั้น	มาได้สามวัน	ถึงพระบุรี
จึงรอลงมา	สมเด็จพระราชา	ลงจากวิถิ	
เหาะตรงลงมา	ยังปราสาทศรี	บังคมภูมิ	ท่านท้าวพ่อตา
วิชาธิราช	จึงมีขงคา	ขึ้นชมพรรษา	
นางสุวินชา	อีกทั้งมารดา	ทั้งสองกษัตริ	ชื่นชมเหตุพระ
สุวินชาเทวี	รู้ว่าภูมิ	มาถึงไอสวรรค	

^{๑๕} ไปอย่างรวดเร็ว

จึ่งนางชานา	ลินลา ^{๑๖} มาพลัน	ครั้นถึงผิวขวัญ	กราบกับบาทา
กษัตริย์ทั้งสาม	ปราศรัยไถ่ถาม	กับพระลูกยา	
ข้าศึกมาติด	เมืองพระบิดา	จึ่งเหมือนโหรา	ทำนายฤาไฉน
เจ้าจึ่งกราบทูล	แก่พระนเรนทร์สุร	ปิ่นเกล้าภพไกร	
ถ้าไปไม่ทัน	จักมาบรรลีย์	โหราทำนายไว้	ไม่ผิดเลยนา
ข้าศึกนั้นไซ้	มาล้อมเมืองไว้	มิให้คลาดคลา	
ลูกแฝดสรไชย	เป็นนาคนาคา	มัดข้าศึกมา	จักให้บรรลีย์
ข้าศึกนั้นไซ้	ถวายพารา	ร้อยเอ็ดกรุงไกร	
ถวายธิดา	โถมงามทรมวย	กลัวความบรรลีย์	ยกให้ลูกยา
ลูกให้ยกทัพ	ให้ชวนกันกลับ	ไปพระพารา	
ให้เร่งจัดแจง	ตบแต่งนางมา	เร็วเร็วอย่าช้า	พากันกลับไป
ข้าศึกไปแล้ว	จึ่งพระลูกแก้ว	ทูลลาบิดา	
มารับกัลยา	นางสุวินชากัลยาทรมวย	ไปครองภพไกร	เมืองฉะรงกา
จักรับนางไป	ให้สองท้าวให้	รู้จักกัลยา	
จักไปให้ทัน	ภาคทัพกลับมา	ร้อยเอ็ดพระยา	เอานางมาถวาย
ท้าวทั้งสอง	ได้ฟังลูกยา	จึ่งกล่าวภิปราย	
ขอฝากลูกยา	สุวินชาทรมวย	กับพระฤาสาย	จงดไ้เมตตา
ผิดชอบสิ่งใด	จงให้เมตตา	ลงโทษโทษา	
บิดามารดร	สั่งสอนลูกยา	ไอ้ นางสุวินชา	เจ้าไปจงดี
เจ้าแม่จักไป	ครองพระเวียงไชย	เป็นพระมเหสี	
ดูแลกำนัล	นักเทศน์ขันที	อย่าให้สามี	ขัดเคืองพระทัย
แมนท้าวไถ่ถาม	จักทูลเนื้อความ	ดูอัมมาสัย	
ผิดชอบหนักเบา	ดูเอาใจใส่	อย่าให้ท้าวไท้	เคืองพระบาทา
ท้าวจักเขยชม	แสนสาวสนม	อย่าได้หึงสา	
ธรรมเนียมมเหสี	มีแต่ก่อนมา	อย่าได้ฉันทา	แก่กำนัลใน
พ่อผิวแม่ผิว	อย่าแยงเกรงกลัว	ฝากตัวท้าวไท้	
อย่าให้ท้าวซัง	ระวังระไว	เข้านอกออกใน	ดูให้จงดี
ท้าวทั้งสองรา	ว่าแก่ราชาทั้งสองลูกยา	ฉะรงจิดรภูมี	
เจ้ามาเหนื่อยพัก	อยู่สักสามราตรี	ต่อได้ฤกษ์ดี	จึ่งพากันไป
เจ้ารับชงคา	กับสุวินชา	กราบลาท้าวไท้	
เจ้าชวนนางนาฏ	เข้าปราสาทไชย	ทั้งสองอรทัย	จึ่งสรคงคา
แล้วสรคงคนธ์	เสร็จแล้วบัดดล	จึ่งเสวยโภชนา	
เครื่องสุชาโภชน	อิมโอะโอะชา	เสวยแล้วมิช้า	เสด็จเข้าห้องใน
พลบค่ำอำซ้อง	ภริมย์สมสอง	ขมน้องพิศมัย	
สองศรีภริมย์	บรรทมหลับไป	จนสุริยใส	สว่างเวหา

^{๑๖} ไปอย่างนวนายนาด เพี้ยนมาจากลีลา

ตื่นจากนิทรา ^{๑๗}	(พระผู้ทราชม)	สรรเสริญคองคา	
สุคนธ์ารส	ปรากฏโอฬาร	แล้วทรงมหา	สังวาลย์มาลัย
ทรงมงกุฎทอง	อันงามเรืองรอง	กรรเจียก ^{๑๘} แววไว	
สีนวิ้วพระหัตถ์	เนาวรัตน์สุกใส	เสร็จแล้วท้าวไท	จึงเสวยโภชนา
ครั้นพระเสวยแล้ว	ชวนนางน้องแก้ว	เข้าไปทูลลาท่านท้าววิชา	
จึงอวยพรชัย	ให้พระลูกยา	ไปบนเวหา	อย่ามีอันตราย
อวยพระพรชัย	แก่สองทราวม้วย	พระลูกฤๅสาย	
ศัตรุหมู่ภัย	อย่าให้กล้ำกลาย	หมู่มารทั้งหลาย	พ่ายแพ้อัปรา
ไปสถาพร	ทั้งสองบังอร	กัมเกล้าเกษา	
จึงมารับพรทั้งสองบังอร	ใส่เกล้าเกษี	ฉรรคจิตร์ภูมีกับนางเทวี	กราบกับบาทา
(ทั้งสองบังอร	กัมเกล้ารับพร	ใส่เกล้าเกษา	
ฉรรคจิตร์ภูมินทร์	กับนางสุวินชา	กราบกับบาทา	ทูลาท้าวไท
จับเอาพระขรรค์	เหน็บเข้าให้มั่น	กับองค์ท้าวไท	
พระภูเอบาง	อุ้มนางอรทัย	พระทรงศรชัย	กับแก้วมณี
จึงพระราชา	เหาะขึ้นเวหาลินลาจรลี	มีทันพริบตาเวหาวิถิ	
เจ้าฉรรคจิตร์	ผู้เรื่องฤทธิ	สมเด็จจุมมี	อุ้มนางเหาะมา
บิดามารดร	ดูสองบังอร	จนสุดลูกตา	
ลับเนตรแล้วไซ้	ท้าวไทโศกา	โอ้พระลูกยา	ปานนี้จะถึงไหน
เจ้าทั้งสองรา	พากันเหาะมา	โดยนภาลัย	
เจ้าต้องแดดลม	เกรียมกรมพระทัย	จึงนางทราวม้วย	ทูลแก่ราชา
ข้าแต่พี่เจ้า	ตัวน้องนี้เล่า	จักม้วยมรณา	
ด้วยน้องไม่เคย	เดินเลยเวหา	ต้องแสงพระสุริยา	จักมาบรรลัย
ให้ปวดเกษา	แพก ^{๑๙} จักชีวา	จักมาตักชัย	
ขอเชิญพระองค์	พาเมียลงไป	หยุดพักอาศัย	ในไพรพฤกษา
จึงพระจอมจักร	ให้ฟังเมียรัก	จึงพระราชา	
พานางลงไป	ในไพรพฤกษา	แลเห็นศาลา	อันอยู่ในป่า
ศาลานี้	ของพระฤๅษี	หรือของยักษา	
พานางเข้ามา	ที่ศาลาพลัน	ทั้งสอง(องค์)นั้น	พากันอาศัย
นางสุวินชา	เจ้าถึงศาลา	นางค่อยคลายใจ	
นางจึงนิทรา	ในศาลาลัย	เจ้านอนหลับไป	ในบรรณศาลา
พระฉรรคจิตร์	เจ้ามาพิณิจ	อาศรมนี้หนา	
ศาลานี้ไซ้	เป็นของยักษา	มิใช่ศาลา	อาศรมฤๅษี
อาศรมดาวบศ	คงจะตั้งพรต	กองกฤษ ^{๒๐} อัคคี	

^{๑๗} ควรเป็น บรรลัย ตามฉันทลักษณ์ สอดทานกับ ฉรรคจิตร์ชาดก

^{๑๘} เครื่องประดับหมู่รูปเป็นกระหนก

^{๑๙} แยกออก, แดกออก

^{๒๐} กองไฟ

ชะรอยศาลา	ของมารยักซี	คิดแล้วภูมิ	มิได้นิทรา
เคยมาแต่หลัง	เสียนางร้อยชั่ง	ทั้งสองพังงา ^{๒๑}	
คิดแล้วราชา	เลี้ยงซ้ายแลขวา	ระวังชายา	ไม่มานิทรา

ฉบั้ง

กล่าวถึงวายุภัณฑ์ขุนमार	ไปเที่ยวไพรสาณฑ์
จับสัตว์กินเป็นภักษา	ครั้นเย็นยักขา
อ้อมหน้าสำราญมิช้า	เห็นพระภูวนัย
จึงกลับมาศาลาลัย	มนุษย์สองรา
ยักขาแลมาแต่ไกล	อาจองทะนงใจ
นั่งอยู่ที่ในศาลา	อย่าได้สงกา ^{๒๒}
ขุนยักซีจึงมีวาจา	กับกูบัตดล
ผิวเมื่อยเอ็งมาแต่ไหน	มึงจักอวดวาย
ไม่รู้ว่จักม้วยบรรลัย	คูกคามคำรณ
มาอยู่ในบรรณศาลา	เห็นว่าชีวา
จักเป็นอาหารยักขา	เราไซร์ไม่กลัว
ที่ว่าจักรอดเป็นคน	สู่ม้วยบรรลัย
ถ้าแน่นใ้ นางนิรมล	กริ้วโกรธโกรธา
เห็นว่าจักพ้นความตาย	รุกรานราวี
ถ้ามึงมิให้โฉมฉาย	จับพระขรรค์อันตรา
หรือจักรอดมาเป็นคน	
ยักขาโกรธคือไฟลน	
กระหนกระหายอยู่ไปมา	
ถ้าแน่นมึงใ้ นางชยา	
จักมารอดเป็นตัว	
ได้ฟังพระยัมแย้มหัว	
สู้ตายมิใ้ นางทราวม้วย	
อันว่าเมียรักสายใจ	
เอ็งอย่าได้มาเจรจา	
ขุนยักซีได้ฟังวาจา	
ยักขาจึงทำสิ่งฤทธิ	
ไล่บุกรุกโรมโถมตี	
ยักซีจักฆ่าใ้ ม้วยมรณา	
เมื่อนั้นจึงพระราชา	

^{๒๑} พะงา, นางงาม

^{๒๒} ความสงสัย

ราชาเข้าบุกรุกราน			
ต่อด้วยยักษ์ขุนมาร		ขึ้นฟ้าสถาน	
อากาศก็มาหวาดหวั่นไหว			
ต่างคนต่างอิทธิฤทธิ์ไกร		สัประยุทธ์ชิงชัย	
ไม่ไล่ก็เป็นโกลาหล			
แกว่งกระบองก็ก้องไพโรสมนต์		เป็นโกลาหล	
ประจัญด้วยภูมิ			
พระองค์ผู้ทรงฤทธิ์		พาดฟันยักษ์	
ยักษ์โลहितซึ่มซาบปลงอาบตน			
ยักษ์อ่านศาสตรามนต์		บาดแผลที่ตน	
บัดดลก็หายฉับพลัน			
รีบรินครลบเป็นควีน		ขุนวายุภัณฑ์	
กุมภัณฑ์ก็ม้วยมรณา			
บัดนั้นจึงพระราช		ปลุกนางกัลยา	
เจ้าอย่ามานอนหลับไหล			
นวลนางสุวินชาทรมวย		ได้ฟังท้าวไท	
บัดใจก็ตื่นจากนิทรา			
บัดนั้นจึงพระราช		บอกนางกัลยา	
ยักษ์มาทำอันตราย			
รบกับพี่พันยักษ์ร้าย		นวลนางโฉมฉาย	
เจ้าดูศพขุนยักษ์			
เมื่อนั้นจึงนางกัลยา		แลเห็นยักษ์	
มานอนกลิ้งอยู่กับดินดาน			
เมื่อนั้นจึงพระภูบาล		อุ้มนางนงคราญ	
ทะยานขึ้นบนเวหา			
สามวันก็ถึงพารา		จึงราลงมา	
ที่หน้าปรางประสาททันใจ			
ทั้งสองพากันเข้าไป		ถวายเป็นบำเพ็ญ	
สมเด็จพระบิดามารดร			
บัดนั้นจึงนางสุวินชา		กราบกับบาทา	
สมเด็จพระมารดาอีกทั้งบิดร			
เมื่อนั้นปีศาจ	ท้าวทั้งสององค์	เห็นนางเยาวมาลย์	
รูปทรงน่ารัก	โฉมงามติดัดตั้งนางกนิรา	เฉิดโฉมฉาย	สี่ทวีปปาน ^{๒๓}

^{๒๓} ในสมุดไทยบทนี้เขียนด้วยกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ ซึ่งไม่เข้ากับบทอื่นที่เป็นกาพย์ฉับ ๑๖ ส่วนกาพย์ฉับ ๑๖ สองบทด้านล่างในวงเล็บนั้นเป็นของฉรรค จิตรฉบับสอบทาน

(ฝ่ายท้าวทั้งสองพระองค์
รูปทรงดั่งนางกนิษฐา
เฉิดโฉมประโลมนัยนา
ได้ฟ่าบ่เปรียบปูนปาน)
ประเสริฐเลิศโลกสงสาร
ดั่งนางพิมานไตรตรึงส์
นางในข้อซิ่นบ่เทียมถึง
สองท้าวก็มาตะลึงไป
พิศดูซิ่นชูพระทัย
สองไท้จึงมีวาจา
ทั้งคู่ซิ่นชุนัยนา
แทบเคียงพระจันทร์
ตรัสว่าเจ้ามาในอัมพร
ร้อนทั่วกายกายา
พระลูกเจ้าทั้งสองรา
ให้มาสำราญพระทัย
สององค์จึงสรองสุราลัย
เฟื่องฟุ้งด้วยกลีบสุคนธา
[เสร็จแล้วเจ้าทรงภูษา
ท่านท้าววระรงกา
มีพระวาจา
ว่าเจ้าไปเป็นโฉน
เจ้าไปถึงเมืองท้าวไท้
เล่าไปให้บิดาฟัง
จึงเจ้าณรงคจิตร
แต่หนหลังมา
ลูกลาสมเด็จบิดา
มาโดยพระเวหาหน
เร่รืบในเวหา
พานางกัลยาลงมาสู่พื้นปฐพี
ทอดพระเนตรเห็นศาลารี่
ลูกนี้เอาอยู่อาศัย
ร้อนร่ำค่าคอยมาอาศัย
ที่ในศาลาจะเกิดมี
ยังมีขุนยักษากิ้วโกรธโกรธา
จักฆ่าลูกให้ม้วยอาสาญ
เพลงอิทธิฤทธิ์คือไฟกลับ
บุกบันเข้าบุกคลูกคลี่

เห็นนางโฉมยง
สี่ทวีปไม่มา
เหล่าหล่อป่าน
พิศเพิงตะลึง
ซุ่มชมศรีสะเก
ดั่งดวงพระ(สุ)รียา
ต้องแสงพระสุนีกร
สรรสรคงคา
น้ำอบตรลบไป
เมื่อนั้นราชา
ตรัสถามพระลูกยา
เหตุการณ์เป็นโฉน
เจ้าสำแดงกิจ
ออกพระพารา
ร้อนแสงพระสุรียา
ขาทั้งสองศรี
ไม่รู้ว้าไฟ
เพลงอิทธิฤทธา
รุกโรมโทรัน

พันต้องพระขรรค์ไชยศรี
ก็ขาดลงดินอยู่แต่ยืน
ครั้นยักษ์ตายแล้ว
คืนเวหาหนเร่งรีบที่จรดล
จนถึงพระพารา
มาทราบพระทัย
เมื่อนั้นราชาท่านท้าวณรงค์กา
ขึ้นชมहतภัย
เจ้าไปรบยักษ์
ใครจักมาเทียมถึง
บุญหนักศักดิ์ใหญ่ใครจักมาปูนปาน
ด้วยลูกกลอยใจ

จึงเชิญลูกยา
อิมโอดนิโรธกันราย]^{๒๔}
ครั้นเสร็จเสด็จผันผาย
เสด็จเข้าสู่ปราสาทนครนา
พระสนมกรมในซ้ายขวา
มาตามพนักงาน
สองราค่อยมาสำราญ
ขึ้นบานहतภัย
เย็นเข้าเข้าเฝ้าภูวนัย
ท่านท้าวณรงค์กา

เคียวรสุรี
ลูกจึงคลาดแคล้ว
จงพระบิดา
ได้ฟังลูกยา
ฤทธิเดชเจ้านัก
พอค่อยมาสำราญ

เสวยโภชนา
ทั้งสองโหมฉาย
ตามเสด็จสองรา
ชมแสนสังคราน
สมเด็จพระท้าวไท

(ตอนนี้ได้เขียนอยู่ในช่วงท้ายของหน้าปลายไปจนจบหน้าปลายของสมุดไทย เมื่อสอบทานแล้วพบว่าเป็นเนื้อเรื่องที่ต่อกัน ผู้ปริวรรตจึงขอยกมาไว้ที่นี่เพื่อความต่อเนื่องกันของเนื้อหา)

สุรางคนางค์

เรื่องนั่งดก่อน	กล่าวถึงภูธร	สมเด็จพระราชา	
ท้าวไกรสุริยวงศ์	จงส่งสาส์นตรา	ไปถึงพระยา	ร้อยเอ็ดเวียงชัย
ให้แต่งธิดา	เร่งยกเข้ามา	(อย่าช้าจงไว)	
ให้มาพร้อมกัน	โกลับกกรุงไกร	สามลพไพร์	เกณฑ์ให้ครามครัน
จะไปส่งนาง	ที่ในกลางทาง	จะได้ป้องกัน	
ปะมีเหตุภัย	ที่ในหิมวันต์	(เผื่อจะมีอัน)	ตรายราวี
ร้อยเอ็ดพระยา	ครั้งแจ้งสาส์นตรา	จึงเกณฑ์มนตรี	
แล้วแต่งธิดา	ร้อยเอ็ดนารี	ยกพลมนตรี	ออกจากกรุงไกร

^{๒๔} บทที่อยู่ในเครื่องหมาย[...] นั้นไม่พบในฉันทลักษณ์ฉบับสอบทาน

ทั้งร้อยเอ็ดทัพ	มาถึงโกลีบ	พร้อมกันทันใจ	
ท้าวไถ่สุริยวงศ์	มีโองการไป	สั่งแก่หน่อไต้	เจ้าตรีดาวงษ์
เจ้าเป็นทัพหลวง	คุมพลทั้งปวง	สืบแสนจตุรงค์	
ไปส่งธิดา	ทั้งร้อยเอ็ดองค์	คุมนางไปส่ง	เจ้าจงป้องกัน
ศาสตราอาวุธ	สำหรับต่อยุทธ์	สงครามเข้มขัน	
(หลาวแหลนแผนไชย)	หน้าไม้เกาทัณฑ์	โตมร ^{๒๕} ศร ^{๒๖} ขรรค์ ^{๒๗}	กำซาบปืนยา ^{๒๘}
นกลับคาบชูด ^{๒๙}	นกลับศิลา ^{๓๐}	(ทวนจ้าวยารวี	
ดาบกริช ^{๓๑} มีดตรี	กระบี่คมกล้า	โล ^{๓๒} เขน ^{๓๓} ดาบตั้ง ^{๓๔})	ให้เกณฑ์เอาไป
เอาพวกพลชั้นดี	อาจองคกรพะพัน	พันแห่งไม่วาย	
ชำนาญสงคราม	ไม่เข็ดคร้ามใคร	เข้าบุกรุกไล่	ไม่กลัวไพร่
ข้างโล่ข้างเขน	กรมข้างให้เกณฑ์	เอาแต่ตัวดี	
(เกณฑ์ทั้งกฤษ ^{๓๕}	อัศดรพาซี ^{๓๖})	(รรัตน์)หัตถิ	เกณฑ์ให้ครบครัน
ข้างชีจำลอง	สำหรับนางน้อง	อุบลสาวสวรรค์	
กระโจมทองตระการ	ผูกม่านสุวรรณ	(ข้างตั้ง ^{๓๗} ข้างกัน)	ประดับทองพราว
ครั้นเกณฑ์แล้วสรรพ	ให้เตรียมกองทัพ	พร้อมกันมากมาย	
เจ้าตรีดาวงษ์	ทุนองค์ถาย	กองทัพทั้งหลาย	พร้อมกันมากมี
เมื่อนั้นชญา	ผู้เป็นมารดา	โศกเศร้าหมองศรี	
สรวมกอดลูกไว้	รำไรโศกี	เจ้าจากชนนี	ครั้งนี้เสนา
ไอ้พระลูกแก้ว	ไปจากแม่แล้ว	มิได้เห็นหน้า	
แต่นี้แม่เฒ่า	จักเศร้าโศกา	เจ้าอุบลวงศา	ไปอยู่เมืองไกล
ทั้งนี่ยอมกรรม	เราได้กระทำ	มาแต่ก่อนไกล	
ติดตามมาทัน	จึงพลัดกันไป	รำพลาทางให้	รำไรไปมา
เจ้าแม่ไปจาก	ดังอกจะคราก	ทุกข์ถึงพังงา	
ทั้งหลายกินข้าว	แม่กินน้ำตา	แต่จะโศกา	น้ำตาบ้วย

^{๒๕} อาวุธสำหรับซัด, หอกซัด, สามง่ามที่มีปลอกรูปเป็นใบโพสามอยู่

^{๒๖} อาวุธชนิดหนึ่ง ประกอบด้วยคันสำหรับยิง เรียกว่า คันศร กับลูกที่มีปลายแหลม เรียกว่า ลูกศร, เรียกสายคันศรว่า สายศร, เรียกอาการที่ยิงลูกศรออกไปว่า แผลงศร หรือ ยิงศร

^{๒๗} ศัสตราวุธชนิดหนึ่ง มีคม ๒ ข้าง ที่กลางใบมีดทั้งหน้าและหลังเป็นสันเล็กคล้ายคมรูปหอก ด้ามสั้น

^{๒๘} ปืนอาบยาพิษ กำซาบ - ซิมเข้าไป, ทา, อาบ, หมายถึงศรที่อาบยาพิษก็ได้

^{๒๙} เป็นชื่อชนิดของปืนในสมัยโบราณได้แก่ ปืนนกลับ กับปืนคาบชูด

^{๓๐} ปืนคาบศิลา

^{๓๑} กริช - อาวุธชนิดหนึ่ง คล้ายมีด ๒ คม ปลายแหลม ใบมีดตรงก็มีคดก็มี เป็นของขาวมลายู

^{๓๒} เครื่องปิดป้องศัสตราวุธ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำด้วยโลหะหรือหนังดิบ ด้านหลังมีที่จับ, มักใช้คู่กับดาบหรือหอก

^{๓๓} เครื่องปิดป้องศัสตราวุธ รูปกลมคล้ายกระทะ ทำด้วยโลหะ ด้านหลังมีห่วงสำหรับสอดแขนและมือจับ มักใช้คู่กับดาบหรือหอก

^{๓๔} ตั้ง - เครื่องถือสำหรับปิดป้องศัสตราวุธ รูปคล้ายกาบกล้วย

^{๓๕} กฤษ หมายถึง ข้าง

^{๓๖} อัศดร, พาซี หมายถึง ม้า

^{๓๗} ชื่อข้างศึกพวกหนึ่ง มีหน้าที่ป้องกันและล้อมทัพ, ข้างกัน ก็เรียก

นางอุบลวงศา	เห็นพระมารดา	เจ้าทอดตัวตาย	
พิลาปรีไร	หัวใจจักขาดหาย	ทุ่มทอดพระกาย	พุ่มพายน้ำตา
ไอ้พระแม่เจ้า	อย่าได้โศกเศร้า	ทิ้งลูกเลยนา	
ทั้งนี้มีกรรม	ได้กระทำมา	ให้เราสองรา	มาพลัดพรากกัน
จำเป็นจำจาก	เป็นกรรมวิบาก	จำให้โศกคล้าย	
(เพราะความยินดี	เป็นที่ผูกพัน)	แทนคุณทรงธรรม	สมเด็จพระบิดา
แต่ตัวลูกไป	ในดวงหทัย	อยู่ด้วยชนนี้	
(เข้าคำรำพึง	คำนึงโหยหา	จะกินน้ำตา	ไปทุกรাত্রี
ยามเมื่อจะนอน	หัวอกลูกร้อน	คือตั้งอัคคี	
คิดไปใจหาย	แทบว่าจะตาย	จากพระชนนี)	ไปอยู่เมืองไกล
มารดาอย่าทุกข์	เชิญเสวยสุข	ครองกำนัลใน	
ตัวของลูกยา	จักขอลาไป	แม่อย่าโหยให้	ถึงลูกเลยนา
เมื่อนั้นชนนี้	ได้ฟังบุตรี	ยังมีน้ำตา	
จึงพระมารดร	สั่งสอนลูกยา	เป็นอัครชายา	ระวังจงดี
เป็นเมียน้อยท่าน	อย่าทำสามานย์	เป็นคนบัตสี	
ทำให้ท่านรัก	จงตั้งภักดี	เจรจาพาที	จงดีอัธยา
ท่านเป็นเมียหลวง	ท้วงติงหึงหวง	ทำผิดท้วงที	
จึงคอยกราบทูล	ตามมูลคดี	ให้ได้ท้วงที	จึงค่อยทูลสาร
บิดามารดา	สั่งสอนธิดา	เสร็จแล้วมีนาน	
ท้าวทั้งสององค์	ตามส่งเยาวมาลย์	จึงนางนงคราญ	ขึ้นเกยชัยศรี
ทรงช้างจำลอง	ที่นั่งระโถมทอง	ปิดป้องมูลิ	
ผูกม่านทองศรี	บังองค์เทวี	มิให้บุตรี	ต้องแสงสุริยง
ทั้งร้อยเอ็ดนาง	จึงเสด็จทรงช้าง	(ทั้งร้อยเอ็ดองค์	
เครื่องอาสน์สำหรับ	ประทับเกยทรง	นางร้อยเอ็ดองค์	ขึ้นทรงคชสาร)
เจ้าตรีดาวงษ์	พระเสด็จทรง	ที่นั่งพุดตาน	
เกณฑ์หัตถ์เกณฑ์แห่	ชงแซแต่दान	กองหน้าภูบาล	ให้ยกทัพไป
กองแล่นกองพล	เคลื่อนกลาตไพโรสมนต์	ยกพลคลาไคล	
เสื่อป่าแมวเขา	แขงเข้าในไพร	ให้สอดแนมไป	ที่ในหิมวา
ทั้งร้อยเอ็ดนาง	(แต่ล้วนทรงช้าง)	มากกลางโยธา	
รีพลแห่ห้อม	พร้อมพร้อมกันมา	ออกจากพารา	เข้าป่าพงพี
เจ้าตรีดาวงษ์	ยกพล(จ)ตุรงค์	ออกจากบุรี	
แรมรอนนอนไพร	มาหลายราตรี	มรรคาวิธี	ภูมีคลาไคล
เรื่องนี้จักบท	จักขอกกล่าวบท	ถึงกรุงวิสัย	
ท้าวสุทนต์นุราช	ครองพระเวียงไชย	รีพลกลไกร	มากมายหนักหนา
เมืองนั้นใหญ่กว้าง	พลช้างพลม้า	รถรัตน์หัตถา	
นักสนมกรมใน	กรมนอกโยธา	สมบัตินานา	มีถ้วนทุกประการ
มีทั้งปราสาท	แก้วแถมแถมมาศ	รุ่งเรืองชัชวาลย์	
มีอัครชายา	ยอดฟ้าสงสาร	นามกรนงคราญ	ชื่อสุวรรณมาลา

มีพระบุตร	พระนามเทวี	ชื่อบุชบา	
พี่เลี้ยงนางนม	พระสนมซ้ายขวา	แต่งให้พิศดา	บุชบาบังอร
ในเมืองนั้นนา	ยังมีพรานป่า	เป็นคนเคจร ^{๓๘}	
เห็นตามเนื้อมา	ในป่าดงดอน	(เที่ยวบุกชุกซอน	ตามเนื้อในไพร)
เพื่อนสัตว์จรมา	แลเห็นโยธา	มากมายเหลือใจ	
พลข้างพลม้า	สล้างไสว	ข้างพวกหนึ่งไซ้	แต่ล้วนกระโจมทอง
มากกลางโยธา	เกณฑ์แห่ซ้ายขวา	แต่ล้วนถ้วนทอง	
แห่มาสองข้าง	ข้างกระโจมทอง	นั้นข้างจำลอง	ร้อยสองคชสาร
ทับแขงสองข้าง	ข้างนอกหนทาง	จึงพบนายพราน	
เดินดัดลัดป่า	มาในไพรสาร	จึงวิ่งเข้าจางชะลอมเนื้ออย่าง	นายพรานทันใจ
ดูราวพรานป่า	ได้เนื้ออย่างมา	ขอบ้างเป็นไร	
ว่าแล้วเข้าข้าง	เนื้ออย่างทันใจ	แบ่งปันกันไป	ตามได้ตามมี
หมดเนื้ออย่างแล้ว	นายพรานใจแกล้ว	จึงถามคดี	
ยกโยธามา	ในป่าพงพี	จักไปบุรี	ไปสู่เมืองใด
แต่ล้วนกุบทอง	เห็นงามเรื่องรอง	มากมายเหลือใจ	
เงื่อนสายปลายต้น	เหตุผลเป็นไฉน	ท่านจงบอกไป	ให้เข้าใจเรา
ทหารกองแขง	เพื่อนจึงสำแดง	แก่นายพรานป่า	
สมเด็จท้าวไท	สุริยวงศา	ท้าวยกโยธา	ไปทำสงคราม
ล้อมเมืองฉรงกา	ด้วยพลเสนา	มิได้เกรงขาม	
แผ่อิทธิฤทธิ์	ฉรงคจิตรทรงนาม	ท้าวแพ้วสงคราม	ยอมถวายเมืองกับพระราชา
พระยาร้อยองค์	ท้าวไกรสุริยวงศ์	ไม่ต่อฤทธา	
ย่นย่อท้อฤทธิ	จึงถวายธิดา	ยกรีพลมา	ทรงนางเทวี
ข้างทั้งร้อยสอง	แต่ล้วนกุบ ^{๓๙} ทอง	อันงามมีศรี	
บรรทุกนางน้อง	ร้อยสองนารี	ไปถวายภูมิ	ฉรงคจิตรราชา
เมื่อนั้นนายพราน	รู้แจ้งอาการ	อยู่ในกิจจา	
เพื่อนจึงว่าเล่า	ข้าเจ้าขอลา	หน้าไม้ใส่ป่า	คอน ^{๔๐} ชะลอมเปล่าไป
นายพรานรำพึง	แม่นกุไปถึง	จักทูลท้าวไท	
ท้าวสุทนต์นุราช	ให้ทราบพระทัย	ดีร้ายจักได้	ประทานรางวัล
คิดพลางเดินพลาง	มาในไพรกว้าง	เพื่อนเร่งผายผัน	
เดินมาบุ่มบ่าม	เดือนหนึ่งเจ็ดวัน	จึงนายพรานนั้น	มาถึงพารา
มาถึงเมืองแล้ว	นายพรานใจแกล้ว	บอกแก่เสนา	
เหมือนแต่ทนต์หลัง	ดั่งพรรณนามา	เมื่อนั้นเสนา	พาพรานเข้าไป
ครั้นถึงที่เฝ้า	จึงกราบทูลท้าว	ถวายทูลให้	
ท้าวสุทนต์นุราช	ประพาสลงไป	ว่าไอ้พรานไพร	มึงไปไหนมา

^{๓๘} พเนจร

^{๓๙} ประทุนหลังข้าง

^{๔๐} เอาสิ่งของห้อยที่ปลายไม้คานหรือปลายไม้เพียงข้างเดียวแล้วแบกพาไป; เหยียดแขนข้างหนึ่งแล้วเอามือจับปลายของที่หนักยกขึ้น

เมื่อนั้นนายพราน ติดตามเนื้อไป	ทูลฉลองกุบาล ที่ในหิมวา	สมเด็จพระราชา ใกล้พระพารา	ได้เจ็ดราตรี
ไปพบรีพล มีกระโจมทอง	กลางป่าเกลื่อนกล่น เรื่องรองมีศรี	ดาดงพงพี ม่านกันมุลิ	ป้องปิดมิดมา
พลแขงสองข้าง เห็นชะลอมเนื้ออย่าง	เดินมานอกทาง วังวางเข้ามา	พบข้าพรานป่า ขอเนื้ออย่างข้า	ได้เจรจากัน
ข้าบาทไถ่ถาม ท้าวไกรสูริวงศ์	จึงบอกเนื้อความ พระองค์ทรง	ได้รู้สำคัญ ยกโยธาชั้นที่	ไปทำสงคราม
ล้อมเมืองนรังกา นรังกจิตรฤทธิรัง	รบเอาพารา ออกต่อสงคราม	มิได้เกรงขาม (สี่ประยุทธ์ติดตาม)	ทำสงครามกัน
ท้าวไกรสูริวงศ์ ยอมถวายพารา	แพ้แก่พระองค์ ธิดาเทวี	นรังกจิตรทรงธรรม์ นักเทศน์ชั้นที่	ร้อยเอ็ดพารา
พระยาร้อยเอ็ด มาส่งธิดา	ยอมถวายสิ้นเสร็จ ไปถวายราชา	จึงยกจตุรงค์ ทั้งร้อยเอ็ดองค์	
อันแม่ทัพหลวง ทรงอิทธิฤทธิ์	คุมพลทั้งปวง ชื่อตรีดาวงษ์	โอรสพระองค์ คุมนางไปส่ง	ยังเมืองนรังกา
เมื่อนั้นพระบาท ได้ฟังพรานไพร	ท้าวสุทนต์นุราช พระทัยหรรษา	ผู้เรื่องฤทธา ด้วยโลกเจตนา	เกิดในสันดาน
เห็นแต่จะได้ลาภ เห็นแต่จักได้	ไม่คิดแก่บาป ร้อยเอ็ดนางคราญ	จักตามมาเผาผลาญ จึงพระกุบาล	ตรัสสั่งมนตรี
ให้เกณฑ์โยธา เกณฑ์แห่งเกณฑ์	พลข้างพลม้า หัดจัดเอาคนดี	ทิพย์รทหัตถ์ จตุสดมภ์ทั้งสิ้น	เร่งเกณฑ์กันไป
ทุกหมู่ทุกหมวด เจ็ดวันให้เสร็จ	นายเวรเกณฑ์ตรวจ จักยกกลับไป	ตำรวจนอกใน เร่งเอาพลไพร	(มาให้พร้อมกัน)
(เร่งเอานายไพร) (เอาลูกเมียมา	อุตุลุด่วนวาย เร่งรัดเป็นควีน	บางให้ตีรัน ราชการกวตขัน	เร่งกันร่วนวาย)
(เกณฑ์เอาอาวุธเครื่องสารพัดยุทธ์) ป็นยากำซาบ	หอกดาบมากมาย เสนาคลาดแคล้ว	เอาเครื่องทั้งหลาย โล่ห์เขนทั้งหลาย	ให้พร้อมมีกัน
ครั้นเกณฑ์เสร็จแล้ว เกณฑ์พร้อมเสร็จสรรพ	กองทัพลักษณ์ สุทนต์นุราช	มากرابทูลปล้น ขอทูลทรงธรรม์	ให้ทราบบาบา
เมื่อนั้นพระบาท มีพระโองการ	สุทนต์นุราช ตรัสถามโหรา	ขึ้นชมหรรษา จะยกโยธา	ให้ดูฤกษ์ชัย
จึงขุนโหรา ดูฉัตรสามชั้น ^{๔๐}	คุณหารเลขผา แมนมั่นในใจ	ตามคัมภีร์ไสย กราบทูลท้าวไท้สมเด็จพระภูมิ	

^{๔๐} ฉัตรสามชั้นเป็นศาสตร์พยากรณ์โบราณ จะพยากรณ์ช่วงเดือนเป็นหลัก โดยแบ่งเป็นช่วงละ 4 เดือน การคำนวณจะใช้อายุจรตั้งต้น ซึ่งฉัตรสามชั้นนี้ นักพยากรณ์รุ่นเก่ามักใช้กันโดยมักดูควบคู่กับเลข ๗ ตัว ซึ่งจะให้ผลแม่นยำน่าฟัง ลงในระดับช่วงเดือน คำทำนายใช้เช่นเดียวกับตำราพรหมชาติ ซึ่งเป็นบทเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๓ หาข้อมูลจาก http://www.myhora.com/astrology_chatra3.aspx

ได้เมื่อทศพิศกัศ	ยกพลไปลัก	พระภักควดี	
ท้าวยกพลไกร	ออกไปต่อตี	ภายหลังภูมิ	เสียพระเวียงไชย
ได้ฟังโหรา	มีพระชงคา	ตรัสมาด้วยไฉ	
จักทำสงคราม	จักเข็ดขามใคร	จักเสียเวียงชัย	เราไม่เกรงขาม
เราย่อมเอกองค์	กษัตริวงศ์	ออกชื่อลือนาม	
คิดมาน่าหัว	มากลัวสงคราม	ยกทัพไปตาม	ชิงเอานางมา
ตรัสแล้วเท่านั้น	จึงให้รางวัล	แก่นายพรานป่า	
เสื่อผ้าเงินทอง	สิ่งของนานา	แล้วทรงคองคา	สุคนธมาลัย
ทรงพระภุษา	สังวาลรจนา	สะอั้งอำไพ	
สดชื่นพื่นม่วง	ทับทรวงฉับไว	เครื่องทรงท้าวไท	ย่อมแก้วแกมทอง
ทรงมงกุฎเพชร	ประดับแก้วเกล็ด	เห็นงามล้ำยอง	
(ระย้ากรรเจียก	อันงามเรืองรอง	เพชรพลอยสร้อยทอง	เรื่องรองพอดา)
เสวยสุธาโกชน	มีรสเอมโอช	เสร็จแล้วมิช้า	
จึงเสวยของหวาน	ตระการนานา	เสร็จแล้ววราชา	เข้าห้องด้วยพลัน
จึงสั่งขยา	เจ้าสุวรรณมาลา	ผู้มิ่งเมียวัญ	
เจ้าจงคอยอยู่	พี่จักผายผัน	นางอรแจ่มจันทร์	พี่จักขอลา
นางสุวรรณมาลา	ได้ฟังราชา	นางทูลขัดขวาง	
นางร้อยเอ็ดเล่า	ของเจ้าจอมปราง	จักมาชิงนาง	ในกลางพงพี
เป็นของของท่าน	จักทำหักหาญ	รุกรานราวี	
อันเจ้าณรงค์จิตร	ย่อมมีฤทธิ์	จึงได้นารี	ทั้งร้อยเอ็ดนาง
เห็นหมูท่านหาม	พระผู้เฒ่าม	เอาคานสอดขวาง	
เมียวักจักกอด	สอดเข้าอนกลาง	น้ำใจใครบ้าง	จักไม่โกรธา
พระยาหวนหัน	จงคิดผ่อนผัน	ด้วยพระปัญญา	
เห็นแต่จะได้	เกลือกไปข้างหน้า	ฟังเมียวก่อนรา	เร่งรำพึงดู
พระตบถนวลนาง	เจ้าทูลขัดขวาง	เห็นด้วยบ้างอยู่	
ณรงค์จิตรฤทธิรงค์	อาจองพบรู้	ข้ามหน้าเมืองกุ	จักไว้มนโย
ว่าแล้วเท่านั้น	เยียรยาตรผาดผัน	ออกจากปรางค์ใน	
เสด็จขึ้นเกษมาศ	โอภาสปราศรัย	ข้างต้นมาประทับไว	รับเสด็จภูมิ

ฉบับ

เมื่อนั้นจึงพระจักรี	ทรงคชสารศรี
ให้ยกมนตรีโคลคลา	
ยิงปืนสำคัญสัญญา	ให้ให้สามลา

ตามตำราฉัตรสามชั้นตกที่ ทศกัณฐ์ตัวใน-๗ ว่าไว้ดังนี้

เสารี่ในหรรตพิศกัศ
เมื่อแรกตีมีลาภอนันต์ครัน
จะเกิดอค์ศักภัยโจรภัย
หนึ่งอย่าคบคนชั่วจะเสียพงศ์

ไปลอบลักสีดาผู้จอมขวัญ
ภายหลังนั้นจะเกิดอันตรายลง
จะเดือดเนื้อร้อนใจเพียงผุยผง
มักจะปลงให้เสียทรัพย์อัปรา

ดูเรื่องฉัตรสามชั้นเพิ่มเติมใน ห้องโหรศรมหาโพธิ์, ตำราพรหมชาติฉบับสมบูรณ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอานวยการพิมพ์, ๒๕๕๓, ๕๔๕-๕๕๒.

ให้ยกโยธาคลาไคล

ชาญณรงค์เป็นทัพหน้าไป

ทัพหลวงตวงเติมกันไป

ยกกระบัตร์^๓เกียกกาย^๔ซ้ายขวา

(สามทอกเจ็ดทอกซอกแซง)

เสื่อป่า(กองแล่นเร็วแรง)

สอดแนมทั้งแสบทั้งค้าย

นายพรานนำพลผันผาย

ก็ตามนายพรานจรลี

ตามมาได้เจ็ดราตรี

แลเห็นรู้พลมากมายเอนกนานา

มาทันตรีดาวงษ์ราชา

ประมาณสักหมื่นห้าพัน

มาพบกองทัพด้วยพลัน

กองหน้าสักห้าพันปลาย

ศาสตราอาวุธมากมาย

ดีร้ายกองทัพจักยกมา

หยุดทัพยับยั้งก่อนรา

ตรลบหยุดอยู่กลางแปลง

ชาญณรงค์อาจองเข้มแข็ง

ตีกับแว้งแตกทันใจ

ทับแซงแกล้งทำกลใน

ล่อเข้าในปีกา

(ได้ที่กองทัพราชา)

สำคัญว่าแตกถอยไป

(ไม่รู้กลศึกลึกใน)

ทะลวงเข้าในปีกา

ทับแซงยิงแย่งซ้ายขวา

รุกรบตรลบพงพี

ทั้งสองกองทัพต่อตี

สุทันนุราชราชา

พลถอยทัพรอร่า

จับได้พรานป่าทันใจ

นำพลคลาไคล

ตั้งพยุหยาตรา

แมวเซา^๕แอบแฝง

รู้พลทั้งหลาย

มากันเข้าที่ไพรสมนต์

แซงสองข้างมา

เห็นพวกพลชั้น

คิดในใจหมาย

ตั้งเป็นปีกา^๖

อุกอาจด้วยแรง

ถอยร่อต่อไป

ไล่บุกรุกมา

บันบุกรุกไป

ปิดเน้นเช่นฆ่า

ทัพหน้าต่อตี

ทับแซงเช่นฆ่า

^๓ ตำแหน่งข้าราชการสังกัดกระทรวงวัง มีหน้าที่ออกไปประจำอยู่ตามหัวเมืองเพื่อสอดส่องอรรถคดี; ตำแหน่งเจ้าพนักงานเกี่ยวกับอรรถคดี ตรงกับ พนักงานอัยการ หรือ อัยการ ในปัจจุบัน, ยกบัตร หรือ พนักงานรักษาพระอัยการ ก็เรียก; เจ้าหน้าที่ในการจัดหาเครื่องใช้ของทหาร; เขียนเป็น ยกกระบัตร์ ก็มี

^๔ กองเสบียง (เป็นส่วนหนึ่งในกองทัพ), หัวหน้าแห่งกองเสบียงนั้น

^๕ เสื่อป่าแมวเซา - กองทหารโบราณ มีหน้าที่สอดแนมและข่มคอยดักตีข้าศึกเพื่อตัดเสบียงอาหาร

^๖ รูปกองทัพที่ตั้งมีกองขวากองซ้ายคล้ายปีกา

ผูกคอมัดมือพรานไพร
มึงแกล้งไปนำศึกมา

ว่าแล้วเอาตัวพรานมา
สมเด็จเจ้าตรีดาวงษ์

ขอทูลกับพระราชา
อย่าได้ไว้ใจมันเลยนา

ไอ้นั้นนำศึกมา
สองทัพยกมามากมาย

มาพบรบกันวุ่นวาย
พรานป่ามาทูลท้าวไท

ขอพระอย่าได้มาไว้ใจ
รบกันสนั่นเป็นโกลา

เจ้าตรีดาวงษ์ราชา
มิช้าก็สั่งกับพลชั้น

นายกองนายหมวดตรวจกัน
อย่าได้ไว้ใจสงคราม

ตั้งรายปีกซ้ายขวาหนาม
ธิดาอย่าให้มีอันตรา

เสนารับสั่งฤสา
ปีกขวากรารอบขอบขัณฑ์

เจ้าตรีดาวงษ์ทรงธรรม
คือใครยกโยธามา

พรานป่าจึงทูลราชา
ท้าวสุทนต์นุราชฤทธิไกร

จักมาชิงนางอรทัย
แปดแสนมาทำสงคราม

(ทัพหน้าห้าพันบ่ขาม
ต่อยุทธ์ด้วยทัพกลางดง

พลน้อยถอยทัพจตุรงค์
ไล่จับได้ตัวขำมา

ให้การตามความสัจจา
สุดแต่จะโปรดเกษี

เจ้าตรีดาวงษ์ภูมิ
ภูมิก็แต่งสาส์นบอกไป

แต่งพลันให้เสนาใน
ยังกรุงพิชัยณรงค์กา

แล้วให้เอาตัวพรานมา

ไอ้พรานนี้ไซ้

มาถวายราชา

ว่าไอ้พรานป่า

จักชิงธิดา

จึงได้จับนาย

กองทัพสิ้นทั้งนั้นไซ้

ได้ฟังเสนา

ให้ตั้งค่ายมั่น

ป้องกันโถมงาม

เกณฑ์กันตั้งค่าย

ถามพรานด้วยพลัน

อันทัพยกมา

จึงยกพลไกร

สับประยุทธ์ติดตาม)

ทัพแข่งอาจอง

จงทราบบาทา

ครั้นแจ้งคดี

ที่หนังสือไป

สั่งให้เสนา

ผู้ที่หนังสือคุมไป

เสนารับสั่งทันใจ

เอาพรานนั้นไซ้ใส่ตะโงกมา

ออกจากค่ายพลันมีทันช้า

เสนามาได้หลายวัน

กลายเป็นกองทัพรบกัน

จึงบอกหนังสือลงมา

ถึงท้าวสุทนต์นุราชราชา

ทัพหน้าจักเข้าต่อตี

ทัพแข่งแข่งแรงฤทธิ

ต่อตีไม่ได้ถอยมา

เมื่อนั้นสุทนต์นุราชา

เร่งโยธาด้วยฉับพลัน

ครั้นถึงจึงส่งพลขันที

ให้ตีทัพแข่งแรงรบ

รุกรบตรลบแปนยน

เข้าบุกรุกร่นกระโจมตี

ท้าวสุทนต์นุราชผู้มี

เสนียี่ให้รุกเข้าไป

ถ้าใครทวยหลังมาไซ้

ที่กลางณรงค์สงคราม

เขาฆ่าไม่มาเกรงขาม

เกลื่อนกลาดวินาศดาษดา

เจ้าตรีดาวงษ์ราชา

ถอยทัพเข้าค่ายด้วยพลัน

ท้าวสุทนต์นุราชทรงธรรม

ถอนขวกหักค่ายทันใจ

วิสันป้องกันเข้าไป

อุกอาจมิได้มาถอยหนี

เจ้าตรีดาวงษ์ผู้มี

หน้าที่ให้ยิงปืนไฟ

เสียงสนั่นครืนครืนพงไพร

มิได้จักรุกเข้ามา

ทั้งสองทัพแกล้วกล้า

อยู่ที่กลางป่าดงดาน

กราบลาท้าวไท

รีบเร่งกันมา

ทัพหน้าห้าพัน

ให้เร่งยกมา

รุกรานราวี

ครั้นแจ้งสาส์นตรา

เร่งเร็วด้วยพลัน

กองแล่นแสนพล

รุกร่นมนตรี

ตัดหัวเสียบไว้

ในกลางสงคราม

สั่งให้โยธา

สั่งให้พลขับ

ทหารชาญชัย

ตรัสสั่งมนตรี

ถูกต้องพวกไพร่

รบกันไปมา

กล่าวถึงคนถือสาส์น
เจ็ดวันถึงนคร
มนตรีผู้ถือสาส์น
แล้วพากันเข้ามา
ทูลว่าตรีดาวงษ์
ยกพลโยธาหาญ
ยังมีปีจจามิตร
จักมาชิงเจ้านาง
รบกันที่กลางแปลง
(ทัพแข่งเร่งฤทธา)
ไอนี้ข้าศึกมา
ขอองค์พระทรงธรรม์)
เมื่อนั้นจึง(บ)พิตร
จึงถามนายพรานป่า
อยู่ทรงนามกร
บ้านเมืองอยู่แห่งไหน
ว่าเหวยไอ้พรานป่า
ชีวิตจักวายวาง
เมื่อนั้นนายพรานไพร
อันยกกองทัพมา
นามกรของพระบาท
มเหสีภูวนัย
ท้าวมีพระบุตร
รูปร่างดั่งนางฟ้า
เมื่อนั้นพระภูบาล
สมเด็จพระภูมี
ท่านท้าวสุทนต์นุราช
คิดแล้วพระราชา
จึงพระนเรนทร์สุน
ว่าองค์พระราชา
ท่านท้าวสุริยวงศ์
ให้เจ้าตรีดาวงษ์
ยังมีกรุงกษัตริย์
จักมาชิงเอานาง
นามกรของพระบาท
ท้าวยกโยธามา
รบกันพวกทัพแข่ง

คุณนายพรานบทธ
ธานีราชณรงกา
บอกอาการแก่เสนา
สู่ที่เฝ้าพระภูบาล
เป็นบุตรองค์จักรพาฬ
คุมมาส่งร้อยเอ็ดนาง
มาประชิดที่กลางทาง
ทั้งร้อยเอ็ดพระธิดา
กองทัพแข่งในหิมวา
จับพรานใจกรรจ
(ทำพิลึกไม่เกรงกัน
ทราบพระบาทบาทา
ณรงคจิตรแจ้งกิจจา
ว่าพระยาองค์ใด
พระภูธรนั้นชื่อใด
จึงยกกลับมาชิงนาง
เร่งบอกมาอย่าอำพราง
มึงเร่งบอกมาเร็วรา
กราบทูลให้พระราชา
เจ้าพิภพกรุงวิไล
สุทนต์นุราชฤทธิไกร
ชื่อสุวรรณมालา
ชื่อนางศรีบุษบา
ชั้นขาสิบห้าปี
ฟังนายพรานทูลคดี
คิดในใจอยู่ไปมา
ทำออาจเป็นหนักหนา
จึงขึ้นเฝ้าเจ้ากราบทูล
เจ้ากราบทูลพระบิดา
ยกพลมาค้ำกลางดง
ยกมาส่งร้อยเอ็ดนาง
คุมรีพลมาส่งนาง
มาสกัต์อยู่กลางทาง
ทั้งร้อยเอ็ดธิดา
ชื่อสุทนต์นุราชเรื่องฤทธา
อหังการเข้าชิงชัย
เข้าพันแห่งไม่เกรงใจ

ทัพแข่งแรงฤทธิไกร
เจ้าทูลเนื้อความแล้ว
ลูกรักจักอยู่ช้ำ
บิดาแลมารดา
เจ้าไปปราบไพร่
เมื่อนั้นพระภุช
ครั้นแล้วจึงลนลา
ว่าพี่ไม่มีสุข
ข้าศึกมายายี
รบพุ่งกันหนักหนา
มาค้ำงอยู่กลางดง
ว่าแล้วจึงพระองค์
แล้วทรงพระภุษา
แล้วทรงโภชนา
ครั้นแล้วจึงพระองค์
ถือแก้วอันมีฤทธิ
สมเด็จพระภูวนัย
เหาะมาได้วันหนึ่ง
เจ้าจึงเหาะลงมา

เจ้าตรีดาวงษ์ราช
จึงทูลกับพระองค์
เมื่อนั้นณรงค์จิตร
จึงมีพระชงคา
ทั้งร้อยเอ็ดพระยา
ธิดาร้อยเอ็ดองค์
ตัว(กุ)นี้จักไป
สามวันจะผันผาย
เร่งรบตะบึงไป
ครั้นแล้วพระจอมพล
จับแก้วอันมีฤทธิ
ไปถึงกรุงวิไล
ชูแก้วนี้กมินาน
แต่ล้วนมีฤทธา
ทั้งร้อยเอ็ดอยู่ขุนมาร
เข้าไปในบุรี
จับนางสุนทารี
แล้วจับนางทรามวีย์

จึงจับได้ไอ้พรานป่า
จึงพระแก้วเจ้าทูลลา
เห็นจักเสียซึ่งทวงที่
จึงอวยพรสวัสดิ
ให้ลุดังความปรารถนา
รับพระพรใส่เกษา
มาสู่ห้องนางเทวี
มีความทุกข์แสนทวี
ออกชิงนางร้อยเอ็ดองค์
กับราชาตรีดาวงษ์
ตรีดาวงษ์จึงบอกมา
เข้าที่สรงพระคงคา
เครื่องประดับสำหรับองค์
อันโอชาเครื่องบรรจง
ทรงศิลป์ศรพระชรรค์ชัย
ณรงค์จิตรฤทธิไกร
เจ้าตรีเด็ทเหาะขึ้นเวหา
บรรลุลูกถึงหมู่กองโยธา
ยัง(พลับ)พลาตรีดาวงษ์

กราบพระบาทพระโสมมยง
ดุดังหนหลังมา
ครั้นแจ้งกิจแล้วมิช้า
สั่งราชตรีดาวงษ์
ให้รักษาให้มั่นคง
อย่าให้มีสิ่งอันตราย
กรุงวิไลตั้งใจหมาย
กลับมาค่ายอย่าร้อนใจ
ยิงปืนไฟให้สนลชวน
สั่งให้ตั้งพลับพลาชัย
ณรงค์จิตรเจ้าเหาะไป
พระภูวนัยคิดจินดา
ให้พลมารบังเกิดมา
มาด้วยแก้วมณีศรี
ย่อมนแก้วหาญด้วยฤทธิ
จับผู้ขึ้นที่วังใน
เป็นชนนิจของท้าวไท
เจ้าสุวรรณมาลา

จับทั้งนางเทวี
กำนัลทั้งซ้ายขวา
สาวศรีในปราศรัยมาศ
ร้องกรี๊ดวีตวาดไป
ฝูงคนทั้งบุรี
ความกลัวตัวจักตาย
ชาวเมืองทั้งนั้นไซ้
กลัวความมรณา
กลางคนวิ่งเข้ามั่ง
บ้างวิ่งเข้าเล่าไก่
เมื่อนั้นผู้ทรงฤทธิ์
แลเห็นคนทั้งหลาย
คิดแล้วมีทันช้า
จับเอาในมณฑล
ครั้นจับได้พร้อมกัน
เจ้าอุ้มนางเยวมาลย์

เหาะมาบนเวหา
จึงพากย์ทั้งปวง
จึงเจ้าตรีดาวงษ์
รับเสด็จพระราช
จึงพระราช
ให้รับนางแจ่มจันทร์
จึงสั่งให้คนเฝ้า
ทั้งสนมกำนัลใน
(จะกล่าวถึงเสนา
ครั้นเห็นพลหมู่มาร
ไล่จับคนวุ่นวาย
พระสนมกรมใน
พาเอาสามกษัตริย์
สิ้นทั้งร้อยเอ็ดนาง
พระยาแลพระหลวง
แล้วแต่งซึ่งสาส์นตรา
ครั้นแต่งเสร็จสรรพ
ให้ถือหนังสือไป
ขุนไชยข้าหลวงเก่า
กับเลขประจำการ
ออกนอกพระนคร

พระบุตรีบุษบา
แต่บรรดานางข้างใน
เห็นยักษ์มาตกใจ
บ้างร้องไห้อยู่วุ่นวาย
เห็นยักษ์มาขวิญหยา
ให้วุ่นวายทั้งพารา
มาตกใจเป็นหนักหนา
พาลูกเมียวิ่งหนีไป
เอากระบุงครอบหัวไว้
เข้าในยุ้งอยู่วุ่นวาย
ณรงค์จิตรเจ้าโฉมฉาย
มาตกใจสาละวน
สั่งยักษ์ร้อยเอ็ดตน
แท่นทองทิพย์โहार
แล้วผายผันเหาะทยาน
เหาะทยานหน้าทั้งปวง

มีทันช้าถึงค่ายหลวง
เหาะลงมายังพลับพลา
เห็นพระองค์เสด็จมา
(แล้วถวายบังคมคัล)
มีขงคาตรัสด้วยพลัน
เข้าสู่ห้องพลับพลาไชย
รักษาเจ้าสามมอทย
ที่จับได้ไว้ด้วยกัน
อันรักษาราชฐาน
มารุกรานเข้าในวัง
ทั้งเจ้านายจับเอาไป
จับเอาไปร้อยเอ็ดนาง
เหาะรีบรัตไปจากปราศรัย
ไปทางบนหนเวหา
สิ้นทั้งปวงจึงปรึกษา
หนังสือบอกถือออกไป
จึงบังคับให้ขุนไชย
คนผู้ใหญ่เข้าใจการ
จึงรับเอาราชสาส์น
ได้เจ็ดคนทั้งขุนไชย
เป็นการร้อนไม่พอใจ

รีบเร่งตะเบงไป
มาได้สามวันครึ่ง
ยังอีกสักครึ่งวัน
วันหนึ่งจึงพระบาท
สั่งแก่พลโยธา
กองหน้าเข้าถอนขวาก
ทหารสั้นทั้งปวง
ณรงคจิตรฤทธา
ป้องกันพวกหมูก้าย
สั่งให้ตรีดาวงษ์
ให้คุมนางทั้งหลาย
(ขึ้นช้างตัวละครสองคน)
ผู้เป็นชนนี้

(นางสุวรรณมาลา
บุษบานางทรมวย
พระสนมทั้งซ้ายขวา
ทั้งสามกษัตริย์นั้น
ให้ยักษ์สี่ค้อช้าง
ครั้นแล้วจึงไคลคลา
จึงเจ้าตรีดาวงษ์
ยกพลโยธา
ตรีดาวงษ์ร้องประกาศ
ขอเชิญองค์ท้าวไถ่
เขยชมนางร้อยเอ็ด
พระองค์ปรารถนา
องค์พระสุนทรี
พระสนมนี้ของใคร
ทั้งองค์นางแจ่มจันทร์
ทรงช้างพระที่นั่งมา
บุษบางามที่สุด
รู้จักบ้างหรือไร
สามกษัตริย์ยังตกสีก
พระสนมร้อยเอ็ดนาง
สงสารสามกษัตริย์
พลัดพรากจากไอสวรรค
เมื่อนั้นจึงพระบาท
ท้าวทนต์พระเนตรมา

ทั้งกลางคืนแผลกลางวัน
ใกล้จะถึงพลจันทร์
ถึงกองทัพพระราช
สุทนต์นุราชผู้ฤทธา
จักเข้าตีกองทัพหลวง
ชนปืนลากตามกระทรวง
ตั้งวิถันกันปืนไฟ
พระราชาแผลงศรชัย
มิให้เป็นอันตราย
ตบแต่งองค์ให้เฉิดฉาย
ออกไปทอดพระภูมี
ทั้งพระองค์สนทวารี
(ให้ชี้ช้างโถงออกไป)

เป็นบริจาของท้าวไถ่
ให้ทรงช้างตัวเดียวกัน)
ชี้ช้างมาตามจอมขวัญ
ให้ทรงช้างกางกลดไป
คุณนวลนางกรมใน
ขับช้างมาตามทางตรง
ขึ้นช้างทรงมิได้เข้า
มาถึงหน้าทัพท้าวไถ่
ท้าวสุทนต์นุราชภูวนัย
ทอดพระเนตรเล็งแลมา
ทั้งสมเด็จพระนางพระยา
ก็ไม่ขัดอ้อมมาศัย
เป็นชนนี้ท่านผู้ใด
ทอดพระเนตรดูก่อนรา
นางสุวรรณมาลา
เป็นบริจาของผู้ใด
ยังมนุษย์ที่ต่ำได้
จึงตั้งใจมาชิงนาง
อยู่ในศึกเป็นท่ามกลาง
จักตกไปสิ้นด้วยกัน
จักโสมนัสให้โศกศัลย์
จักไปอยู่ณรงกา
สุทนต์นุราชพระราช
เห็นมารดาที่ตกใจ

เห็นทั้งมเหสี
แล้วเห็นนางทราวม้วย
เห็นทั้งนางเม็ยขวัญ
ที่ขอบพระอัมชา
เห็นยักษ์ชี้อข้าง
หม่นหมองในพระทัย
พระพักตร์มาสร้อยเศร้า
เร่งคิดเร่งเดือดดาล
หรือหนึ่งจักทำกล
วันนี้พ่อขุนไชย

พระภูมิเสียพระทัย
พระบุตรีบูชา
พระกำนัลทั้งซ้ายขวา
บำรุงรักพระจอมไตร
คุณนวลนางกรมใน
โทมน์สออยู่แต่दान
พระองค์เจ้าเร่งรำคาญ
พระภูบาลน้อยพระทัย
เป็นแยบยลหรือไฉน
มาถึงกองทัพภูมิ

ขุนไชยเสนาเก่า
สมเด็จจันทน์
ตรัสถามแก่ขุนไชย
ขุนไชยถวายสาส์น

จึงเข้าเฝ้าพระจักรี
ท้าวจึงมีพระโองการ
เอ็งมาไยจากสถาน
แก่สมเด็จจพระราชา

สุรางคนางค์

เมื่อนั้นพระบาท ท้าวสุทนต์นุราช
จึงคลี่สายสาส์น มิได้นานช้า
(ในสาส์นนั้นว่า) ยังมีรักษา
ยังมีมนุษย์ โฉมงามเฉิดฉัน
กรูกันเข้าไป ในวังท้าวไท
จับพระสนทรี ชนนี้จุมพล
จับทั้งกำนัล จับนางจอมขวัญ
จับพระบุตรี นางศรีบูชา
อันว่ามนุษย์ โฉมงามบริสุทธิ์
อุ้มนางบูชา ไปหน้าขุนमार
สมเด็จภูมิ ได้เห็นชนนี้
กำนัลสาวศรี ที่ขอบอัมชา
(แจ้งแล้วรำพึง) ท้าวตกตะลิ่ง
แทบปี่มตาไหล ช้องชด์พระทัย
คิดถึงชนนี้ คิดถึงมเหสี
มานะกษัตริย์ กลัดกลุ้มอุรา
โอ้ทราวมที่รัก ครั้งนี้ขุนยักษ์
เหมือนหนึ่งลูกไก่ อยู่ในพิมาน
แต่นางกำนัล สิ้นทั้งปวงนั้น
ทั้งสามองค์นี้ เป็นที่เส่นหา
ครั้งนี้ตัวกู อภัยศอดสู

รับเอาสาส์นตรา
สมเด็จพระราชา ทรงอ่านด้วยพลัน
ร้อยเอ็ดกุมภัณฑ์ ทั้งร้อยเอ็ดตน)
เป็นนายกุมภัณฑ์ ทั้งร้อยเอ็ดตน)
ไล่จับผู้คน
ที่ในพระมณ
เจ้าสุวรรณมาลา
ได้แล้วพามา จากมณเฑียรสถาน
เลิศโลกสงสาร
พาหะทะยาน ไปในเวหา
ทั้งพระมเหสีอีกทั้งธิดา
สมเด็จพระราชา (สลดพระทัย)
ให้มันตึงไป
พักเพื่ออดเดือดใจ ไม่จำนรรจา
คิดถึงธิดา
ครั้งนี้แลนา เห็นไม่เป็นการ
จับมาจากสถาน
ดูจะวายปราณ เสียตายมารดา
ตามแต่ราทรนา
โอ้ออกกู้อ้า จักทำฉันท
แก่หมู่พลไพร่

มาตีชิงนาง	เหมือนอย่างโจรไพร	จักหากำไร	กลับไปขาดทุน
ลองเอาดวงจิต	คะนึ่งชีวิต	จักมาสาบสูญ	
ควักเอาจักขุ	ทั้งสองป้องปุน	แต่นี้จักพุน	ความทุกข์บ่วาย
ท้าวคิดในใจ	ตัวกู่นี้ไซ้	จักทำอุบาย	
จักคอยถามไถ่	ให้ได้แยบคาย	ท้าวผู้ฤสาชย	จึงมีวาจา
ท้าวจึงถามไป	ท่านนี้ชื่อไร	บอกไปเถิดรา	
คือองค์ทรงฤทธิ์	ณรงคจิตรราชา	หรือว่าราชา	นามกรชื่อใด
ฤทธากล้ำหาญ	ทั้งพวกพลมาร	ท้าวหาญชาญชัย	
ไปจับมารดา	บริจางนางไท้	จับนางข้างใน	ทั้งพระบุตรี
เจ้าตรีดาวงษ์	จึงตอบพระองค์	สุทนต์นราชภูมิ	
เรานี้มีชื่อองค์	ณรงคจิตรฤทธิ	อันตัวเรานี้	ชื่อตรีดาวงษ์
ท้าวให้ตัวข้า	พานางพระยา	ทั้งสามพระองค์	
ทั้งนางกำนัล	ร้อยเอ็ดโฉมยง	มาบอกพระองค์	ให้รู้คดี
บัดนี้ท้าวไท้	จักคิดฉันท	นะพระภูมิ	
พระจงสำแดง	ให้แจ้งคดี	ตัวของข้านี้	จักลากลับไป
ว่าไรว่ามา	ให้แจ้งกิจจา	นั่งช้ายูโย	
ให้ได้คำมูล	จักไปทูลไท้	ท้าวเสด็จอยู่ใน	พลับพลาสีทอง
หรือจักรบกัน	เร่งให้พลขันธ	เข้ามาต่อตี	
อีกสักเท่านั้น	ไม่ครั้นยักซี	จงพระภูมิ	ให้แจ้งกิจจา
เมื่อนั้นพระบาท	สุทนต์นราช	รำพึงไปมา	
จำจักโอนอ่อน	จ้องอนราชา	จักได้มารดา	ทั้งพระมเหสี
นางศรีบุษบา	อันเป็นธิดา	เป็น(ปิ่น)นารี	
จักยกให้องค์	ณรงคจิตรภูมิ	จักถวายบุตรี	(ขึ้นแก่ภูบาล)
(ไม่ทำดังนี้)	เห็นว่าชนนี้	(ไม่)จักคืนสถาน	
ทั้งพระมเหสี	คิดนี้เป็นการ	เป็นต้นเป็นประธาน	เพราะตรีดาวงษ์
ให้เจ้าช่วยทูล	กับพระนเรนทร์สุน	ณรงคจิตรฤทธิรงค์	
ให้ช่วยแก้ไข	โดยใจจาง	อย่าให้พระองค์	เจ้าทรงโกรธา
คิดแล้วพระบาท	ท้าวสุทนต์นราช	จึงมีวาจา	
เจ้าตรีดาวงษ์	จงได้เมตตา	เหมือนช่วยชีวา	ให้รอดเป็นคน
ตัวเราทำผิด	หุนหันไม่คิด	มาต่อประจัญ	
ด้วยความละโมบ	เอาโลภเป็นต้น	เจ้าช่วยแก้จน	ครั้งนี้เถิดนา
ด้วยไม่ทันรู้	ยกมาต่อสู้	จักชิงธิดา	
ไม่สมความคิด	ชีวิตจักมรณา	เจ้าได้เมตตา	ช่วยทูลภูมิ
เจ้าตรีดาวงษ์	ครั้นเห็นพระองค์	โคกเศร้าหมองศรี	
ท้าวมาจ้องอน	อ้อนวอนภูมิ	คิน่าปราณี	กลัวความมรณา
จึงมีพจนารถ	ว่ากับพระบาท	สุทนต์นราช	
จักช่วยแก้ไข	มิให้มรณา	จงพระราชา	ตั้งสัตยวาที
อย่าทำทรยศ	อย่าได้คิดคด	ต่อพระภูมิ	

ที่ความสัจจัง	จงตั้งภักดี	เพลาพรั่งนี้	ไปเฝ้าราชา
เชิญท้าวไปเฝ้า	สมเด็จพระอินเกล้า	เป็นเจนนรา	
นบนอบยอบกาย	ยอมถวายพารา	จึงจะได้มารดา	ทั้งพระมเหสี
ไปรับว่ามิด	ได้ทำสุจริต	คิดการมิ(ดี)	
ทำให้ได้ความ	ตามประเพณี	ถวายพระบุตร	แก่พระราชชา
ได้ทำการหยาบ	จงไปสารภาพ	ตามโทษโทษา	
จักช่วยแก้ไข	มิให้มรณา	สมเด็จพระราชา	พระยาตกใจ
เมื่อนั้นพระองค์	ฟังตรีดาวงษ์	รับคำพันใจ	
พรั่งนี้ตัวเรา	จักเข้าไปเฝ้า	เจ้าจงกลับไป	ทูลท้าวเถดินา
ตรีดาวงษ์ราช	ได้ฟังพระบาท	สุทันนุราชราชา	
จึงบ่าหน้าข้าง	คุมนางกลับมา	ครั้งถึงพลับพลา	ลงจากข้างพลัน
ทั้งร้อยเอ็ดนาง	(ลงจากหลังข้าง)	ถวายบังคมคัล	
แล้วจึงเอาไป	พลับพลาไชยพลัน	ตรีดาวงษ์นั้น	เข้าเฝ้าภูบาล
เจ้าตรีดาวงษ์	นบนอบยอบองค์	แล้วกราบทูลสาส์น	
บัดนี้พระบาท	สุทันนุราชภูบาล	ได้ทศนาการ	เห็นพระมารดา
เห็นพระมเหสี	เห็นพระบุตร	นางศรีบุษบา	(มอดม้วยวายปราณ)
เห็นนางนักรสนม	(ร้อยเอ็ดกัลยา)	เพียงจักมรณา	
ท่านท้าวโถมันส	ขุนหมองข้องขัด	เพียงจักวายปราณ	
(แหบสิ้นชีวิ้ง	บนหลังคชสาร	ความกลัวขุนมาร	แหบจะมรณา)

๑- สิ้นสมุดแต่เท่านี้ เรื่องราวยังยืดยาวมากมาย ๑-

สุรางคนางค์

เมื่อนั้นพระบาท	ณรงการิราช	เจ้ากรุงนคร	
ท้าวตริกนิกใน	หฤทัยภูธร	ชมบุญภูธร	ณรงจิตลูกยา
ฤทธาณูปภาพ	เจ้าได้ปราบปราม	ข้าศึกนานา	
บุญญาธิการ	ใครจักปานลูกยา	โครงพฤคณา	ว่าเป็นกาลี
สมเด็จพระภูมิ	ให้ชุ่มเสนีย์	หมู่ขมนตรี	
ขุนนางพร้อมหน้า	โหราพราหมณ์ซี	จึงพระภูมิ	ตรัสแก่เสนา
ดูรามนตรี	ว่าท่านทั้งนี้	จงพิจารณา	
ด้วยองค์ณรงคจิตร	บพิตรลูกยา	มีอิทธิฤทธา	เลิศล้ำแดนไตร
ปราบปรามศึกเสื่อ	ฝ่ายเหนือฝ่ายใต้	ไม่ต่อฤทธิไกร	
บุญญาธิการ	ใครจักปานจอมไกร	ไปกลางสมุทรไทย	ยังไม่มรณา
เราสงสัยนัก	โครงทนายทัก	ลูกรักฟังงา	
ว่าเป็นจิงไร	สงสัยหนักหนา	โครงทนายว่า	เป็นกาลิกิณี
ใครจักเห็นโฉน	เสนาน้อยใน	พร้อมกันทั้งนี้	
จึงปรึกษาดู	ให้รู้คดี	ว่าเป็นกาลี	เรานี้สงสัย

อำมาตย์มนตรี	โหราพราหมณ์ซี	เฝ้าอยู่ใส	
ยอกรประนม	บังคมทูลไ้	ขอพระภูวนัย	ได้โปรดเกษา
ข้าพเจ้าทั้งปวง	บรรดาข้าหลวง	ได้พิจารณา	
เห็นว่าโครง	ไม่ตรงเลยนา	แก่งทนายเจ้าฟ้า	ว่าเป็นกาลี
ด้วยว่าพระองค์	ไว้พระสุริย์วงศ์	บุตรีบุตรา	
ขอลูกพฤกษมา	มาเลี้ยงด้วยดี	เพราะด้วยเหตุดังนี้	จึงมาฉันทา
ด้วยเหตุบุพิตร	เจ้าณรงค์จิตร	ภายหลังเกิดมา	
จึงเฝ้าโครง	เห็นองค์บุตรา	จะได้พารา	เป็นปิ่นธรรณี
มีใจจิจฉา	จักให้ลูกยา	แก่องค์ภูมี	
แก่งทนายเจ้าฟ้า	ว่าเป็นกาลี	หวังจักให้ภูมี	เจ้าม้วยบรรลัย
สิ้นคำปรึกษา	ขอทูลราชา	ให้ทราบพระทัย	
ไม่สมควรแล้ว	ว่าเป็นจังไร	ด้วยพระภูวนัย	เจ้ามีบุญญา
ยักษมารปราบได้	ศึกเหนือเสือใต้	ยอมแพ้อุทธา	
ปรึกษาตามบท	ในกฎฎีกา	เห็นว่าเจ้าฟ้า	ไม่เป็นกาลี
แต่ในกำเนิด	(เมื่อพระองค์เกิด)	จักร้ายหรือดี	
ปรึกษาตามบท	สิ้นหมดเพียงนี้	ลัคนาราศี	อยู่คงโหรา
จึงพระนเรนทร์สูน	ฟังอำมาตย์ทูล	ตามกฎพฤกษมา	
มีโองการถาม	ให้พราหมณ์โหรา	ให้ทายลัคนา	สอบด้วยโครง
ให้พราหมณ์รับสั่ง	จับกระดานล้าลัง	คุณหารโดยจง	
ปีเดือนกำเนิด	วันเกิดพระองค์	เมื่อแรกโฉมยง	ประสูติจากครรภ์
ปีมะโรงวันพฤหัสบดี	เจ้าได้เอกฉัตร	ครอบครองไอสวรรค	
ได้เมื่อพระราม	ปราบปรามกุมภัณฑ์	ราพณ์ร้ายอาธรรม	ย่อยยับอัปรา
ดูเลขเจ็ดตัว ^{๔๗}	ไม่มีที่ชั่ว	สักกิ่งเกษา	
เสาร์เป็นหริ	ตีเดือนปีชา	คนต่ำจักฆ่า	เจ้าไม่ม้วยมรณ
ในดวงชะตา	ของพระราชา	ควรครองพระนคร	
เป็นจอมกษัตริย์	สมบัติบวร	ฝูงราษฎร	พึงโพธิสมภาร
ครั้งเมื่อฝนแล้ง	ข้าวยากหมากแพง	ทั่วทุกสถาน	
พระเคราะห์เมืองร้าย	จึงให้เกิดการ	โหราอาจารย์	แก่งทนายพระองค์
ข้าพระขอทูล	แก่พระนเรนทร์สูร	ให้ทราบบาทา	
ทายตามตำรา	เรียนมานั่นคง	สุดแต่พระองค์	จะโปรดเกษา(ษา)
พระองค์ทรงนาม	ได้ทั้งวัยพราหมณ์	กราบทูลราชา	
พระร่ำมาถึงเห็นในข้อความ	อ้ายพราหมณ์โหรา	กับคำปรึกษา	เห็นคล้อยด้วยกัน
ทรงพระโกรธหนัก	จึงสั่งให้ชัก	เฝ้าโครงพลัน	

^{๔๗} พยากรณ์เลขศาสตร์ ๗ ตัว ๙ ฐาน (เลข ๗ ตัว) เป็นวิชาโหราศาสตร์ของไทยที่มาจากโบราณ เป็นหนึ่งในวิชาหลักที่นักพยากรณ์มักใช้กัน โดยทำนายจากวันเดือนปี เวลาเกิด ผูกดวง ผูกภพ ผูกดาวให้ผลทำนายที่แม่นยำสูง ละเอียดกว่า สามารถทำนายถึงพื้นดวงเดิมของเจ้าชะตาว่าดีร้าย เด่นด้อยประการใด รวมถึงทำนายถึงความเป็นมาของดวงชะตาในช่วงอายุใดอายุหนึ่ง(ดวงจร). มายโหรา.คอม, “เลข ๗ ตัว ฐาน ๙” ใน myhora.com [online] เปิดข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๓ หาข้อมูลจาก http://myhora.com/astrology_7number.aspx , ดูเรื่องหลักการพยากรณ์แบบเลข ๗ ตัวเพิ่มเติมใน ห้องโหราศรึมหาโพธิ์, ตำราพหุวิชาตติยบับสมบูรณ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอานวยสารสนการ์พิมพ์, ๒๕๕๓, ๒๖๔.

อำมาตย์รับสั่ง	ล้าหลังตัวสั้น	ถามใครทรงปล้น	ตามพระบัญชา
ดูราอาจารย์	ท่านมาคิดอ่าน	เป็นอาจารย์ใหญ่	
เลี้ยงนายเสละทัต	อย่างกษัตริย์เลิศไกร	อย่างมาทำได้	ถึงเพียงนี้มา
กับให้เร่งถาม	จงให้แตกฉาน	ตามความสัจย์จา	
อย่าอำพรางไว้	เร่งให้การมา	ใครทรงพฤกษา	นั่งช้ำอยู่เฝ้า
ใครพรามหณ์	ฝั่งเสนาถาม	เฒ่าพรามหณ์ตกใจ	
ปากเช่นคอสั้น	อัดอั้นตันใจ	ทะลักทะเล	ตกใจสิ้นที
ตะลาการเร่งซึก	เฒ่าตกใจนัก	ไม่เป็นสมประดี	
จึงให้การมา	โดยสัจย์วาที	คิดทำดังนี้	ด้วยโลกเจตนา
จักให้เสละทัต	ครองราชสมบัติ	แทนพระราชชา	
จึงคิดทำการ	จักผลาญราชา	ให้ม้วยมรณา	ในกลางนที
โทษตัวผิดนัก	ขอพระทรงศักดิ์	จงมาปรานี	
ทำความชั่วเอง	ไม่เกรงธุลี	เพราะว่าช้านี้	มาเป็นคนหลง
ทรงพระเมตตา	เลี้ยงดูลูกยา	แทบเทียมสุริย์วงศ์	
ถึงเพียงนี้ไซ้	ควรฤาไม่ทรง	ข้าเป็นคนหลง	ไม่กลัวเวรอา
โทษข้าพเจ้าผิด	ขอทานชีวิต	แก่พระราชชา	
สิ้นคำให้การ	เดชะนพฤกษา	จงทูลราชา	อย่าให้ถึงตาย
สิ้นคำให้การ	บันทึกจดหมาย	เสนาทั้งหลาย	
เสร็จแล้วกราบทูล	แก่พระฤาสา	อ่านเรื่องถวายเป็น	แก่พระจอมไกร
ใครอาจารย์	แกมาคิดอ่าน	จักผลาญหนอให้	
จักให้เสละทัต	ครองพระเวียงชัย	เป็นเจ้าของไกร	แทนพระภูมิ
จักให้ทรงฤทธิ	พระณรงค์จิตร	มอดม้วยเป็นผี	
คิดทั้งนี้เล่า	จักเอาบุรี	สิ้นคำเท่านี้	ขอทูลทรงธรรม์
ท่านท้าวณรงค์กา	ได้ฟังเสนา	ไกรคือไฟกาฬ	
ตรัสสั่งลงมา	แก่เสนาปล้น	โทษใครงั้น	จักเป็นฉันท
เป็นทรยศ	เอาใส่ด้วยบพ	ให้สิ้นสงสัย	
ใครคนโหด	คนโทษฉันท	ปรึกษาแล้วไซ้	ด้วยบพพระอัยการ
(ขุนนางสะพรั่ง	ก้มเกล้ารับสั่ง	สมเด็จเจ้าอุปการ	
พาใครมา	ศาลาหมินาน	เชิญบพอัยการ)	ออกมาโดยปล้น
ลูกขุนศาลา	ชวนกันปรึกษา	โทษใครปล้น	
เป็นคนกบฏ	ต่อเจ้าไอสวรรค	โทษใครงั้น	อยู่หัวตะแลงแกง
ตระเวนสามวัน	องครักษ์ทั้งนั้น	ถือดาบฝักแดง	
แล้วตัดศีรษะ	ไว้ตะแลงแกง	ที่ริมกำแพง	ภายเมืองพารา
ลูกขุนทั้งนั้น	ปรึกษาพร้อมกัน	ทุกท้าวพระยา	
ยินยอมพร้อมกัน	จึงทูลพระราชชา	ตามบทฎีกา	ว่าโทษถึงตาย
พระศรีมโหสถ	ฎีกาปรากฏ	ในบททั้งหลาย	
ใน(พระ)อัยการ	บพบาทเจ้านาย	แม่นโทษถึงตาย	ให้พิจารณา
อย่าให้ฆ่าฟัน	ถ้าโลหิตนั้น	ตกในพารา	

จักเกิดอุบาทว์	ในเมืองฉรงกา	หน้าที่พารา	จักเกิดกุลี(กาลิ)
โครงโทษผิด	ทำแกฉรงคจิตร	จะให้เป็นผู้	
ใส่เปลลอยไป	ในกลางนที	อันโทษดังนี้	ทำให้เหมือนกัน
จักทูลท้าวไท	ให้ทำแพไม้	ใส่โครงลงไป	ลอยในคงคา
โครงสร้อยเศรั้า	ฟังเขาปรึกษา	ไอ้ตัวกูอา	ไม่มาพันตาย
ย่อยยับอับปาง	จักตายในกลาง	พระสมุทรสุดสาย	
ชีวิตมืรอด	ม้วยมอดว้าวควาย	ฝูงปลาทั้งหลาย	มันจะชวนกันกิน
คิดมาใจหาย	ตัวกูจักตาย	อยู่ในชลสินธุ์	
เพราะกูไม่ตรง	ต่อองค์ภูมินทร์	ครั้งนี้จักสิ้น	ชีพในคงคา
ไอ้ตัวกูนี้	กำพร้าภูมิ	จักให้มรณา	
กรรมมาตามทัน	ฉลองโทษา	ด้วยกรรมเวรา	ตามมาถึงตน
ท้าวไทโปรดนัก	ยศถาบรรดาศักดิ์	ด้วยรักลูกตน	
ขุนนางเกรงกลัว	สิ้นทุกตัวตน	มาทำทรชน	เป็นคนไม่ตรง
ต่อเจ้าข้าแดง	กลับเอาทางแพง	จักให้ผุยผง	
จักเอาเอกฉัตร	สมบัติพระองค์	ที่นี่โครง	ตายในคงคา
เผ่าร่าร้องไห้	เปล่าอกเปล่าใจ	ท่านใส่บทมา	
อกใจแห้งหาย	พุ่มพายน้ำตา	ที่นี่แลนา	ก้มหน้าตายไป
ลูกขุนศาลา	กับมหาเสนา	พากันคลาไคล	
เข้าเฝ้าบรม	ถวายบังคม	กราบทูลฎวณัย	ตามใส่บทมา
		ได้ฟังเสนา	
เมื่อนั้นท่านท้าวฉรงกา			
มีข้าก่อตรัสลงไป		เอาเผ่าจัญไร	
ให้เร่งทำแพ(โดยไว			
ลอยไปให้พันพารา		ถวายบังคมลา	
อำมาตย์รับสั่งราชา			
ออกมาทำแพ)วุ่นวาย		อีกทั้งถั่วงา	
อาหารข้าวน้ำโภชนา			
ฟักแฟงแดงเต้าครบครัน		เผ่ายิ่งโศกศัลย์	
โครงลงแพด้วยปล้น			
ตั้งหนึ่งชีวิตจักบรรลัย		กลิ้งเกลือกเสือกไป	
ลูกเมียทั้งผองร้องไห้			
หัวใจจักขาดอยู่รอนอรอน		เสื่องลือขจร	
ฝูงคนทั้งเมืองนคร			
เมืงมอญแขกตื่นกันมาดู		พากันมาดู	
ลูกเล็กเด็กน้อยพรั่งพรู			
ว่าเรายังไม่เคยเห็น		ทำกรรมกรรมเห็น	
กลางคนพากันว่าเวร			

หันตาแต่ในชาตินี้	
โครงเป็นทุกข์แสนทวี	เมื่อนั้นมนตรี
เสนีย์ก็ใส่แพพลัน	
แพลอยออกจากท่าพลัน	มาได้สามวัน
ก็ตกลึงห้องสมุทรไทย	
พฤกคณาแลเหลียวเปลี่ยวใจ	เฒ่าร่ำร้องไห้
ว่าตัวกูไม่มาเป็นคน	
จักตายในสายน้ำชล	ว่าแล้วบัดล
ลมฝนก็ตั้งขึ้นมา	
ด้วยกรรมโครงทำมา	ทำแก่ราชา
ณรงคจิตรให้ม้วยวายปราณ	
กรรมมาตามฉลองในกองท่าน	จึงให้บันดาล
พระสมุทรก็ป่วนอยู่ไปมา	
พายุพัดคลื่นซัดซ่านซ่า	ทั้งหมู่มัจฉา
ว่ายคล่ำมุดตาอยู่วุ่นวาย	
ฟ้าแลบแวบวาบปลาบสาย	เปรี๊ยะปรั้งวางวาย
ด้วยสายอสุณีคนองใน	
โครงตระหนกตกใจ	เฒ่าร่ำร้องไห้
คลื่นใหญ่ซัดสำกระหน่ำมา	
ละลอกกระฉอกซอนซา	ซัดซ้ำหลายครา
แพนั้นก็แตกพริ้วพราย	
โครงจมลงกลางสาย	อุกุศลชนม้วย
สิ้นชีพสูญหายในนที	
ตกลงไปสู่เวจี	ในกลางอัคคี
ที่ยมบาลมาสับฟัน	
ร้องดำว้าไ้อ้าธรรม์	มีดมัวโมหันธ์
เป็นคนอกตัญญู	
น้ำใจมิ่งไม่อดสู	มาทำสุรู้
จักผลาญเจ้านายของตน	
มิ่งเป็นคนอุกุศล	มัดเข้าบัดล
ก็ทิ้งเข้าในกลางกองไฟ	

สุรางคนางค์

ลอยโครงแล้ว	สมเด็จพระแก้ว	ครอบครองกรุงไกร	
ชมแสนศกุงการ	ค่อยสำราญใจ	สามผลไพโร	ขึ้นชมทฤทธรรษ์
(เจ้าตรีดาวงษ์	เข้าเฝ้าจุมพล	ทูลลาทรงธรรม์	
ขอลาพระเจ้า	ปิ่นเกล้าไอสวรรคค์	จะยกพลขึ้นธ์	กลับไปพารา
สมเด็จพระองค์	ฟังตรีดาวงษ์	เจ้ากราบทูลลา	

สำเร็จราชการ	โปรดปรานหนักหนา	มีพระชงคา	ตรัสสั่งทันใด
แก่ชาวพระคลัง	เบิกทรัพย์ค้ำคั่ง	มากมายเหลือหลาย	
เอามาประทาน	ทหารน้อยใหญ่	บรรดาพลไกร	อันมาส่งนาง
ประทานรางวัล	ได้พร้อมหน้ากัน	ไพร่ นายขุนนาง	
หมอครวญกรมช้าง	แต่งให้สำอ่างค์	ทั่วทุกขุนนาง	เมื่อกลับไปเมือง
ให้ตามยศลา	เงินทองเสื่อผ้า	ทองขาวทองเหลือง	
ท้าวพระยาร้อยเอ็ด	สิ้นเสร็จทุกเมือง	ท้าวประธานเครื่อง	ที่อันดีดี
แต่ตรีดาวงษ์	ประธานเครื่องทรง	ของพระภูมิ	
อำมรงค์มงกุฎ	พระขรรค์ชัยศรี	ให้แก่ภูมิ	สำหรับพระองค์
ด้วยเป็นเชื้อชาติ	หน่อเนื้อพระบาท	ท้าวไกรสุริยวงศ์	
อุทากล้ำหาญ	ในการณรงค์	คุมนางมาส่ง	จนถึงนคร
แต่ของประทาน	ยศศักดิ์ศฤงคาร	บริวารสลอน	
ทานตะวันกลดแดง	บังแสงทินกร	พัดโบกจามร	เครื่องสูงรจนา
มากมายหลายอย่าง	บรรทุกหลังช้าง	ต่างต่างนานา	
เงินทองไม่น้อย	นับร้อยไตรตรา	ตรีดาวงษา	ทูลลาภูมิ
ยกพยุหโยธา	ออกจากพารา	ณรงกาธานี	
มาได้เดือนครึ่ง	ถึงพระบุรี	รั้พลมนตรี	ยินดีหนักหนา
ชาวเมืองโกลัับ	รู้ว่ากองทัพ	กลับคืนพารา	
ลูกเมียอยู่หลัง	ตั้งใจคอยหา	รู้ว่าฝ่ามา	ดีเนื้อดีใจ
มารับหาคอน	ลูกเต่าเล่าอ่อน	รีบร้อนออกไป	
เห็นหน้าสามี	เดินรีดีใจ	พากันคลาไคล	มายังเคหา
ตรีดาวงษ์ราช	ขึ้นเฝ้าพระบาท	ปีตุราชมารดา	
ท้าวไกรสุริยวงศ์	ชื่นชมพระรชา	ด้วยพระลูกยา	กลับมาเวียงชัย
พระยาร้อยเอ็ดองค์	คุมนางไปส่ง	กลับคืนกรุงไกร	
บ้านเมืองของใคร	แยกย้ายกันไป	เมืองใครใครไป	ทั้งร้อยเอ็ดเมือง
กองทัพไปแล้ว	สมเด็จพระแก้ว	ท้าวผู้บุญเรือง	
ครองพระเวียงชัย	บ่ได้แค่นเคือง	ฝูงคนพลเมือง	สุขเกษมเปรมปรีดิ์)
สมเด็จพระธรรม์	บรรทมราตรี	สมเด็จพระภูมิ	
เข้าที่ไสยามิได้นิทรา	ในยามราตรี	จึงพระภูมิ	รำพึงไปมา
คิดถึงสองนาง	มาตายกลางทาง	ด้วยมารยักษา	
ยิ่งคิดถึงเจ้า	สร้อยเศรั้าโศกา	ไอ้ตัวกูอา	พานางมาถึงเสีย
ไอนางทรมปลอด	นี้หามารอด	ทั้งสองนางเมีย	
รอดมาจากหา	ยักษากินเสีย	ทั้งสองนางเมีย	มาตายกลางไพร
ครั้งหนึ่งตัวพี่	หลงรักยักษ์	มานอนหลับไหล	
เข้าฝันตัวรัก	ว่ายักษ์จิงไร	พี่ฝันตัวได้	ตกใจหนีมา
มาถึงฝั่งน้ำ	พี่ร้องไห้รำ	ถึงสองกัลยา	
แลเห็นพระสมุทร	กว่าสุดลูกตา	พี่มาโศกา	จักข้ามกลใด
พี่เป็นทุกซั๊ก	ทั้งสองน้องรัก	เจ้าช่วยแก้ไข	

เป็นนาวาทอง	ล่องมาทันใจ	ช่วยข้ามสงให้	ถึงฝั่งคงคา
เพราะน้องสองคน	พี่ชายจึงพัน	รอดจากความตาย	
ช่วยบอกเหตุผล	จึงพันยักขา	ถึงฝั่งคงคา	จึงพันความตาย
ไอ้เจ้าสองจง	พระน้องโฉมยง	มาม้วยฉิบหาย	
บุษบงใจบุญ	มีคุณมากมาย	ตัวของพี่ชาย	มิได้แทนคุณ
เจ้ามีคุณพี่	ปานคุณชนนี	มาช่วยเกื้อกูล	
เมื่อพี่ตกยาก	ลำบากใครจักปุน	พระน้องมีคุณ	สู้เสียเงินทอง
พระรำพึงไป	น้ำเนตรท้าวไหล	ไหลลงพุฟอง	
คิดถึงทรมวย	พระทัยเศร้าหมอง	กระตุกทั้งสอง	กองอยู่กลางไพร
ศพน้องกองอยู่	อย่าเลยตัวกู	จักกลับคืนไป	
ด้วยแค้นมณี	อันมีฤทธิ์ไกร	ขุนยักษ์บอกให้	ประสิทธิทุกอัน
แต่หนหลังมา	เหมือนคำยักขา	บอกให้สารพัน	
นึกเอาสิ่งใด	ก็ได้สิ่งนั้น	จักชูปเมียขวัญ	เห็นจักได้ตั้งใจ
ด้วยแค้นมณี	มีฤทธิ์พิชิ	เลิศล้ำแดนใด	
อย่าเลยตัวกู	จักจูงออกไป	ไปหาท้าวไท	สมมิตรอาจารย์
ด้วยองค์ทรงฤทธิ์	ตั้งเมตตาจิต	จตุพรหมวิหาร	
ทั้งสี่ศาลา	ภาวณาเข้าฉาน	ช่วยชูปเขาวมालย์	ให้รอดคืนมา
แม้รอดคืนแล้ว	จักพาน้องแก้ว	มายังพารา	
จัก(อุป)ภิเชกเจ้า	นางเฝ้าพังงา	ครองขัณฑสีมา	ด้วยกันทั้งสอง
รำพึงไปมา	จนพระสุรียา	รุ่งขึ้นเรื่องรอง	
ย่ำรุ่งฟุ้งพวย	สว่างด้วยแสงทอง	อุทัยแสงส่อง	ทั่วโลกโลกา
สว่างพระสุรียง	เสด็จจักเข้าที่สรง	สรงทัตถธรรมา	
แล้วทรงเครื่องต้น	สุคนธมาลา	ทรงพระภุษา	ทรงมหาสังฆวาลย์
ทับทรวงแก้วเกล็ด	ทับสร้อยพลอยเพชร	ตั้งดวงนี้ฉาย	
สุรียงทรงกลด	ชักรถเหาะทะยาน	ขึ้นมาบ่มินาน	เหนื่อยอดยุดคุณธรร
เสด็จแล้วมิช้า	ภูมินทร์ลินลา	โคลคลาบทจร	
เสด็จยังปรางค์มาศ	ปราสาทบวร	เฝ้าพระภุธร	บิดาชนนี
ยอกรประนม	กราบถวายบังคม	ท่านท้าวสองศรี	
ลูกรักจากลา	บิดาชนนี	เยียนศพเทวี	ทั้งสองอันตาย
จักชูปสองรา	บุญญาเคยสร้าง	ด้วยนางโฉมฉาย	
พาสองเพื่อนยาก	รอดจากความตาย	จักพาโฉมฉาย	กลับมาบุรี
สองนางสิ้นบุญ	ระงับดับสูญ	ไม่คืนชีวิ	
ลูกไม่อยู่ช้า	กลับมาบุรี	พิตุเรศพระชนนี	จงทราบพระทัย
ท่านท้าวณรงกา	นางศรีสุดา	ได้ฟังลูกยาท้าวมาตีใจ	
(ท้าวทั้งสองศรี	ซึ้งชมดีใจ)	คิดว่าจักได้	เห็นสะใภ้สององค์
ไปชูปสองศรี	(นางบุษมาลี)	นางศรีบุษบง	
สององค์เพื่อนยาก	ตายจากในดง	ตามใจโฉมยง	แม่จักขัดไยมิ
จึงอวยพระพร	ให้ทรมบังอร	เจ้าจงไปตี	

(สวัสดีมีชัย	โพยภัยอย่ามี	เจ้าไปครั้งนี้	ลุดังปรารถนา
พามาธานี	ได้ครองบุรี	มีความสุขา	
สองเมียเพื่อนยาก	ตายจากกลางป่า	ซุบเจ้ารอดมา	แม่จักดีใจ
เมื่อนั้นภูธร	ก้มกราบรับพร	ทั้งสองท้าวไท	
ยกอรพนม	ขึ้นชมดีใจ	สมเด็จพระนัย	ถวายบังคมลา
มายังปราสาท	เสด็จสู่ปราศรม	เหนือแท่นรจนา	
นวลทั้งหลาย	พร้อมถวายมา	จึงพระราชา	กล่าวพจวาที
ดูราน้องรัก	พี่เป็นทุกชนก	ถึงสองพังงา	
เจ้ามาบรรลย์	อยู่ในพงพี	(กระดุกเทวี	พี่กองเก็บไว้)
(พี่จะเล่าน้อง	เจ้าอย่าเศร้าหมอง	โศกเศร้าอาลัย	
ไปเยือนศพน้อง	ทั้งสองสายใจ	ตั้งอยู่กลางไพร	ดูน่าบัดสี)
ไอนางสุวิญญา	นางอุบลวรรณา	บุษบาเทวี	
ทั้งนางร้อยเอ็ด	อยู่ปราศรมณี	ตัวของพี่นี้	จักลาเจ้าไป
ไม่ช้าไม่นาน	ไปถึงสถาน	ที่กระดุกไว้	
ซุบสองหน่อไต้	ได้แล้วโคลคลา	กลับมาเวียงชัย	โดยตั้งใจหมาย
ครั้นสังนางแล้ว	จับเอาศรแก้ว	มณีศรีพราย	
จับพระขรรค์ชัย	เหน็บแอบแนบกาย	ทรงศรเพริดพราย	ดั่งนารายณ์โนรี

ยานี

เจ้าเหาะขึ้นเวหา	ข้ามพารามิทันนาน
เหาะระเห็ดเตรีดทะยาน	ในอัมพรวิถิ
เมฆหมอกออกเกลื่อนกลาด	ในอากาศอยู่มากมี
ซ้อนซบทับทิมสี	บ้างเขี้ยวคำคล้าเป็นควัน
ลางหมู่ดาวรายรอบ	ดูเป็นขอบกลีบซ้อนกัน
ติดต่อเป็นช่อชั้น	ลางหมู่เป็นบรรพต
เห็นปรากฏศิลาลาย	ต้องพระพายกระจายหมด
กลับกลายจากบรรพต	ต้องลมกรดพัดเคลื่อนไป
บ้างเป็นรูปครุฑา	เป็นปีกษาอันโตใหญ่
ลมพัดกลาดเคลื่อนไป	กลายเป็นสัตว์สารพัดมี
บ้างเป็นรูปปราสาท	ลมพัดขาดเป็นธูถิ
เหลือองแดงเป็นแสงสี	โดยวิถิทางเวหา
เหาะ(มา)สามวันครึ่ง	ใกล้จักถึงที่ศาลา
สมมิตรเรื่องฤทธา	ภาวนาในอาศรม
ครั้นใกล้ที่ศาลา	เหาะลงมาแทบจงกรม
เข้าไปในอาศรม	จึงบังคมพระอาจารย์
เมื่อนั้นพระสมมิตร	เห็นพระณรงคจิตรก็มาขึ้นบาน

เจ้าไปเป็นข้าหิ้ง^{๔๘}นาน
เจ้าไปถึงเวียงชัย
บิดาพระมารดา
ยกอรอุยชูลี
หลานลาเจ้าตาไป
ครั้นเจ้าเล่าเนื้อความ
แนบเนื้อจะเบื้อฟัง
เจ้าเล่ามาถ้วนถี่
แล้วจึงแกล้งไซ
ข้าแต่พระมณี
เหาะเหินเดินเวหา
มาหาพระเจ้าตา
ช่วยชুবนางสองศรี
คิดว่าจะชুবนาง
เดชะบุญนางทราชมวย
เห็นเจ้าครองดมา
ชুবนางสองแจ่มจันทร์
จงได้โปรดเกษี
จงเหมือนได้เม็ดตา
ดาวบศผู้ใจอาณ
หลานรักอย่าร้อนใจ
ตาคิดอยู่ช้านาน
จนใจจักไปหา
คิดอยู่แต่เดิมที
อันศพนางทราชมวย
คิดว่าแต่ในใจ
เป็นกรรมสิ่งใดเลย
คิดได้เจ้ากลับมา
ตานี้มาพลอยดีใจ
เดชะบุญทั้งสองนาง
ทั้งสองคืนชีวา
ลูกประค่าน้ำมันเอก
สำหรับตั้งพิธี
ออกจากพระศาลา
ไปโดยนภาลัย
เหาะมาใกล้จักถึง

พระหลานรักฟังกกลับมา
พบท้าวไททั้งสองรา
ของเจ้าอยู่ฤาเอน
เล่าคดีบอกท้าวไท
ได้ความยากพันกำลัง
จักว่าตามเนื้อคางหลัง
ว่าเนื้อความสำคัญไป
พระฤาษีก็แจ้งใจ
บอกเนื้อความตามกิจจา
แก้วดวงนี้มีฤทธา
จะไปมาได้ตั้งใจ
หลานมาหาพระมณี
อันที่ตายอยู่ในไพร
เจ้าทั้งสองเพื่อนเชื้อใจ
กับหลานชายเคยคู่กัน
พระเจ้าตาช่วยหลานขวัญ
ให้สองนางรอดคืนมา
หลานน้อยนี้ด้วยเถิดรา
ได้ออกมาถึงกลางไพร
ฟังภูบาลแล้วปราศรัย
จักช่วยชুবนางกัลยา
คอยภูบาลไม่เห็นมา
ไม่รู้ว่าจะอยู่แห่งใด
แรกพันปีเจ้าจากไป
อยู่แห่งใดไม่รู้ณา(เลย)
จักชুবไว้ให้ทราชมวย
เพ็ญให้มาลิมไป
ว่าจะ(ชুব)นางกัลยา(อรทัย)
จะได้ชুবนางสองรา
ได้ก่อสร้างด้วยกันมา
วาสนาบารมี
สัมสืบเสกเลขยินดี
พระฤาษีเฒ่าเอาไป
ทั้งสองราก็เหาะไป
จำเพาะไปที่ศพนาง
เจ้ารำพึงพิศดูพลง

ที่นี้ภูเขานาง
จึงชวนพระเจ้าตา
ซ่านานถึงสามปี
พระองค์ผู้ทรงเดช
สำคัญต้นพระไทร
มาถึงที่จำนง
ห้อยอยู่ดูเวทนา
นี่แหละพระเจ้าตา
กระตูกนางเทวี
จึงองค์มรรคจิต
พิศก็รู้การณ์
ธรรมดาสัตว์ทั้งหลาย
ซ่านานเป็นหนักหนา
ดูเห็นเป็นหลาก^{๔๔}แล้ว
เหมือนดังเผามาไวใหม่
ภูษาผ้าสไบ
ไม่เปื้อนไม่ฝุรา
ลาวดล่ายยังใสสด
เหมือนสองอรทัย
ทั้งนี้ชะรอยบุญ
เป็นเหตุด้วยยักษา
พี่มาหาทั้งสอง
กระตูกอันรายเรีย
แลเห็นกระตูกน้อง
แลดูพระภูษา
เพื่อนยากของผัวรัก
คิดถึงคุณเจ้าทรมวย
ท้าวน้องอดสาตาม
จนได้ครองพารา
เป็นเหตุเพราะท่าลง
หนีท่าเข้าพงพี
พีได้แก้วมณี
พี่ชายตั้งใจมา
เมื่อนั้นพระสมมิตร
ชลนัยน์เจ้าไหลนอง
จึงว่าแก่พันปี

มันแม่นแล้วก็ดีใจ
เหาะลงมายังปฐพี
พระภูมิก็เพื่อนไป
ทอดพระเนตรดูแนวไพร
เจ้าจำได้แน่อรุรา
เห็นเสารงกับภูษา
บอกเจ้าตาพระฤษี
สองก็ลยาม้วยเป็นผี
ล้วนเก็บกองไว้ด้วยกัน
พระสมมิตรผู้ใจอา
มาอัครจรรยเป็นหนักหนา
เวียนเกิดตาย(ใน)โลกา
คงจักมาผุพังไป
จึงพระแก้วมาส่ง
กระตูกใครกระมังนา
ทำธงไว้นานหนักหนา
งามดังว่ายังผ้าใหม่
ใสหมดจดงามสุกใส
เจ้าเคยห่มแต่ก่อนมา
ยังไม่สูญสิ้นชีวา
มันแก้มากินเจ้าเสีย
จักซุบน้องสองนางเมีย
อยู่เดียวรดาชกวาดเข้ามา
จึงพระทองเจ้าโคก
ชลธารามาลามได้
พี่ทุกข์หนักเพียงดกษัย
เมื่อต้องโทษเวทนา
พยายามเลี้ยงรักษา
ด้วยชยาบุษมาลี
เราสามองค์จากปรางศรี
พบยักษีจึงมรณา
มีฤทธิ์ล้ำโลกา
ว่าจักซุบเจ้าทั้งสอง
เห็นณรงคจิตมาเสร์้าหมอง
อาบพระพักตร์ไม่ขาดสาย
พระฤษีจึงภิปราย

^{๔๔} ปรหลาดใจ

ปลอบโยนพระฤาษาย
ดูราหลานรักเออย
ไปหาพินไฟมา
จับชุนางทั้งสอง
จึงจุดกองอัคคี
ทั้งเจ้าตั้งอธิษฐาน
หวั่นไหว(อยู่)ไปมา

ให้เจ้าคลายว่าโศกา
อย่าโศกเลยฟังตาวา
เราสองรากองอัคคี
ให้นางน้องคืนชีวิ
พระฤษีอ่านศาสตรา
ร้อนวิมานท้าวอินทรา
แทนศิลากะด่างไป

ฉบัง

เมื่อนั้นท่านท้าวสหสสนัยน์
คือใครมาสร้างโพธิญาณ
ให้เกิดอศรจรย์บันดาล
เล็งด้วยเนตรแลมา
จึงเห็นหนอพระศาสดา
ทั้งสองอันม้วยบรรลีย์
กุจกไปช่วยหนอท้าวไท้
ให้ได้ชีวิตคืนมา
สั่งพิชณุกรรมมีพันช้ำ
เหาะมาบัดเดียวทันใจ
ครั้นถึงสมมิตรฤทธิไกร
ปราศรัยด้วยพระอาจารย์
ลงมาช่วยพระภูบาล
ให้เจ้ารอดคืนเป็นคน
เมื่อนั้นณรงค์จิตฤทธิริน
จุมพลเจ้านอบสตุดี
ขอท้าวโปรดเกล้าเกษี
ให้สมดังความปรารถนา
โกสีย์รับคำราชา
เจ้าอย่าได้ปรารมภ์
จึงพระภูมี
จึงมีวาจา
อันนางเทวี
ที่ม้วยวายชนม์
น้ำทิพย์อันเลิศล้ำ
ของพระมหาฤษี
ณรงค์จิตธาเอาแก้วณี
ชุนางให้คืนชีวิต
อินทราเจ้าอมฤต

รำพึงในใจ
จึงท้าวมฆวาน
ชุนางกัลยา
ชุนสองอรทัย
กับหมู่เทวา
จึงเจ้าตรีษัไตร
ชุนสองเยาวมาลย์
เห็นเจ้าสากล
ช่วยข้าครานี้
ไว้นักงานข้า
ท่านท้าวโกสีย์
ทั้งสองนารี
อีกทั้งพระเวทย์มนตรี
แชน้ำมาลี
จึงเจ้าณรงค์จิต

เอาน้ำแก้วมาประพรม

อาจารย์จึงอ่านอาคม

ประสาทประสิทธิมนต์ขลัง

เดโชบังเกิดอุตมั่ง

ก่อเกิดขึ้นในกองอัคคี

เอาน้ำสุรามฤตโกสิย

มารดมาประกองไฟ

ทั้งสองต้องทิพย์(ส)หส์นัยน์

ที่ในกองกฤษพีธี

ด้วยที่โตกสรงชลธี

ก็ได้สมประดีเคลื่อนคลาย

เฉิดโฉมนิมนวลรกาย

ปานนางเทพธิดา

งามจริงยิ่งเกาเพราะตา

มาเปรียบปานเทวี

ออกมาจากกองอัคคี

ออกมาจากถ้ำคูหา

แลเห็นสมเด็จพระภัสดา

ทั้งพระมหาฤษี

ทั้งเทพเจ้ามากมี

กราบลงกับบาทบาทา

ชลลงกับบาทภัสตรา

กรรแสงระทดพระทัย

เมื่อนั้นพลันท้าวสหัสนัยย์

ท้าวไท้จึงลาอาจารย์

ทั้งองค์มรงค์จิตร์กุมาร

นงคราญค้อยอยู่จดี

สามองค์ได้ฟังท้าวโกสิย

ครั้งนี้มาโปรดเกษา

ช่วยชูบสองนางกัลยา

มาพ้นจากความตาย

ทั้งสองนางโฉมฉาย

กราบลงกับบาทท้าวโกสิย

พระคุณนักรกว่าธรณี

ไม่มีที่จักเปรียบเทียมทัน

พระคุณเจ้าไตรตรึงษา

ลูกยามิได้ฉลองคุณพระโกสิย

จึงท้าว(ส)หส์นัยย์ธิดี

น้ำมนต์ประพรม

สองนางร้อยซัง

น้ำแก้วมณี

เป็นขึ้นทันใจ

เย็นทั่วอินทรี

จิมลิ้มพริ้มพราย

นางในได้ฟ้า

เหมือนนางกนิรี

เห็นเจ้าตรึงสา

สองนางคุชฎี

ทั้งสองกัลยา

นางเป็นแล้วไซรั

ทั้งสองเยาวมาลัย

ยอกรชูลี

คีนคงชีวา

คลานมอทยอบกาย

ยกใส่เกษี

เปรียบประดุจพระบิดา

เทพเจ้ามากมี

อำนาจพระพรชัย

แต่นี้ยังมีโทษภัย

ศัตรูอย่าได้มาบิชา

ให้เจ้าจำเริญชันษา

เป็นเจ้าไอสวรรค

ครั้นคลาดแคล้วผายผัน

ก็ชวนกันเหาะสู่วิมาน

ทุกซั้วร้อนสิ่งใด

ครองขันชเสมา

ฝูงเทพทั้งนั้น

สุรางคนางค์

พระอินทร์ไปแล้ว

น้ำพระเนตรไหล

กลิ้งเกลือกเสือกองค์

ยกบาทพัวเจ้า

หาไม่เมียนี่

คุณพระฤาษี

เมียรอดชีวา

ค่อยมีความสุข

ด้วยความรักใคร่

เมียดายเป็นผี

แต่แรกหนีท่า

สู้ตายตายด้วย

หนีท่ามารอด

เราทั้งสามคน

มาอยู่อาศัย

อียักษ์นั้นเล่า

มันพาวิ่งไป

สุดเสียงร้องนี้

ไกลศาลาลัย

หักคอน้องยาสิ้นทั้งสองคน

ใครว่าน้องตาย

ทั้งสองน้องรัก

เมื่อพระจอมจักร

เห็นว่าจักตาย

ด้วยความเมียรัก

จึงมาบอกเล่า

สองนางน้องแก้ว

คือท้อธรา

กลั่นโศกบ่คง

ทูลเกล้าเกษ

จักยังเป็นผี

สามีล้นฟ้า

ได้เห็นพักตรา

หายทุกซั้วร้อนรน

ทั้งเมียรักไว้

มีจิตคิดรัก

ออกจากพารา

เพื่อนม้วยโฉมฉาย

มาได้ตลอด

หลงกลยักษ์

เที่ยงคืนหลับไหล

มัน(ก็)เข้ามา

เมียรเรียกเท่าไร

ที่จักเรียกราช

ทั้งในกลางไพร

กินเป็นภักษา

เป็นอสุรกาย

พะวัคพะวน

มะรงหลงรัก

จะม้วยมรณา

กลัวว่าจอมจักร

ให้เอาตัวนี้

กอดบาทท้าวไท

นำมาสงสาร

เพียงจักปลงชีวา

เพียงจักม้วยมรณา

อยู่ที่กลางป่า

คุณพระอินทรา

ผ่านฟ้าจุมพล

มีอาจจักทน

ในป่าพงพี

หวังด้วยสามี

ใจเมียมุ่งหมาย

เมียรักสู้ตาย

พันยักชีณี

ทั้งสามคนนี้

ที่ในศาลา

อุมน้องสองรา

ที่ในพงไพร

มันใกล้ว่าไกล

อียักษ์ใจกล้า

น้องม้วยมรณา

อยู่ในกลางไพร

ติดตามผัวตน

กับอียักษ์

น้องทั้งสองรา

จักม้วยเป็นผี

จึงพระพระภูมิ

สองนางเยาวมาลย์

แถมมาเป็นผี

โปรดให้เป็นคน

ความโศกโศกา

มิได้เคลื่อนคลาย

ด้วยพระพันปี

ว่ายายชรา

พาเข้าพงพี

ใกล้พระภูมิ

ไกลนักไกลหนา

อยู่ในกลางดง

มาในหิมวัต

จึงปลุกภูมิ

พันความมรณา

เมื่อพระภูบาล	ถึงฝั่งชลธาร	ภูบาลไศกา	
จักข้ามสมุทร	กว้างสุดลูกตา	น้องจึงตามมา	ข้ามส่งพระองค์
น้องเป็นนาวา	ข้ามส่งเจ้าฟ้า	ถึงฝั่งสาคร	
ด้วยความพิศวาส	ใจจักขาดอยู่รอน	เห็นพระภูธร	ขึ้นจากนาวา
พระขึ้นฝั่งแล้ว	ทั้งสองนางแก้ว	พุ่มพายน้ำตา	
ด้วยเป็นปีศาจ	มีอาจจักตามมา	เป็นสุคปัญญา	เมื่อยจักตามไป
สุดคิดเมียมแล้ว	ทั้งสองน้องแก้ว	ร้องให้รำไห่	
ด้วยกรรมน้องมี	สุดที่จักทำไป	เป็นปีศาจไพร	(ได้พระบาทบาศรี)
เที่ยวอยู่ในดง	ตายจากพระองค์	พระราชสามี	
เป็นทุกข์สร้อยเศร้า	ร้อยเท่าพันทวี	จนพระภูมิ	เจ้ากลับคืนมา
มาชูปเมียมแก้ว	รอนคืนมาแล้ว	จากความมรณา	
ขอถามท้าวไท	ไปถึงเวียงชัย	บิดามารดา	อยู่ที่ภูไฉน
เดินไพรได้ยาก	ตะกราล่าปาก	โดยหนทางไป	
ต้องแตกรำพัน	หม่นหมองพระทัย	ตรัสบอกเมียไป	ให้ทราบเกษิ
เมื่อนั้นพระเจ้า	ได้ฟังหนุ่มหน้า	ทั้งสองเทวี	
รำพันความหลัง	แต่จากสองศรี	จำได้ทวนที	แต่หนหลังมา
สวมกอดอัครเรศ	ไหลหล่อคลอเนตร	อาบพระพักตรา	
กลั้นไศกบ่คง	เพียงจักปลงชีวา	พุ่มพายน้ำตา	อดสาแข็งใจ
เล่าพลางทางให้	รำไรไศกาพี่มาจากนาง	ฟางเพียงดักขัย	
คิดถึงสองนาง	ตายอยู่กลางไพร	มิใครจักไปได้	แข็งใจจำจร
เดินไปในป่า	คิดถึงฟังงา	พี่ให้ไศกา	ถึงสองบงอร
พี่เป็นทุกข์นัก	ถึงสองเมียรัก	เพียงจักม้วยมอน	ความยากแค้น
เล่าให้นางฟัง	(แต่ต้นจนปลาย	มีแต่หลังมา	
ครั้นจะว่ามาก	ซ้ำซากเปื้อนฟัง)	เรื่องราวมันยัง	จักว่าต่อไ
จำใจจงดี้	สมเด็จภูมิเล่าแก่เทวี	ทั้งสองอรทัย	
แล้วชวนน้องรัก	จักช้ำอยู่ไย	มาเราจักไป	อยู่ด้วยเจ้าตา
จะแทนพระคุณ	พระผู้ใจบุญ	มาโปรดเกษา	
พระคุณครั้งนี้	พื้นที่จักพรรณนา	ตั้งคือบิดา	บังเกิดเกษิ
ทั้งสองโฉมยง	นางศรีบุษบง	นางบุษมาลี	
ได้ฟังพระเจ้า	บอกเล่าคดี	ด้วยพระพันปี	ยังมีเมตตา
วิงว่งละเสียด	ทิ้งลูกทิ้งเมีย	อดสากลับมา	
ด้วยความรักน้อง	ทั้งสองกัลยา	ครั้งนี้เมียมมา	รอดจากความตาย
สิ้นกรรมเมียมแล้ว	พี่น้องเมียแก้ว	ค่อยมาสบาย	
พระตาใจบุญ	มีคุณมากมาย	พระช่วยอนุกุล	เหมือนดังบิดา

จึงพระภูบาล	ได้ฟังนางคราญ	ชื่นชมพระรชชา	
จึงถวายอภิวาท	อาราธนา	นิมนต์ขรัวตา	กลับมากุฎี
จึงพระสมมิต	ครั้งได้ฟังกิจ	พระจึงลินลา	
จับได้ไม้เท้า	อันเรื่องฤทธา	เหาะโดยเวหา	ในนภาวิถี
จึงพระภูวนัย	เอาศรส่งให้	บุษบงโสภา	
จึงเอาพระขรรค์	(อันเรื่องฤทธา	ส่งให้ชายา	เจ้าบุษมาลี
มือขวาพระองค์	อุ้มนางบุษบง	กุมแก้วมณี	
มือซ้ายนั้นเล่า)	อุ้มนางเทวี	นางบุษบาศรี	เหาะมาด้วยพลัน
เหาะตามเจ้าตา	มาในเวหา	เร็วคือกังหัน	
สองนางเทวี	ยินดีใครจะทัน	ยกกรอภิวัน	บังคมสามมี
แต่แรกหนีห้า	ถ้าเราได้มา	เหมือนอย่างครั้งนี้	
มีไหนเมียรัก	จักม้วยเป็นผี	นางทั้งสองศรี	ยินดีหนักหนา
ค่อยมาสบายใจ	พุดจากันไป	ที่ในเวหา	
กษัตริย์ทั้งสาม	เหาะตามเจ้าตา	บัดเดียวมิช้า	มาถึงกุฎี
มาถึงจงกรม	เข้าในอาศรม	ชื่นชมเปรมปรีดี	
พ่อพระสุริเยนทร์	ลับเมรุอุบศรี	ยกดวงมณี	ทูลเหนือเกษิ
ภูมินีกใน	ด้วยฤทธิไกร	มณีจินดา	
เป็นพลับพลาไชย	แทบใกล้เจ้าตา	ทั้งสามกษัตรา	เจ้าอยู่อาศัย
ด้วยอำนาจแก้ว	บังเกิดขึ้นแล้ว	สมดังพระทัย	
โภชนาสาลี	เกิดมีตั้งใจ	ในศาลาลัย	ทุกสิ่งสารพัน
พาชวนนางน้อง	เสด็จเข้าสู่ห้อง	ทั้งสองจอมขวัญ	
เสวยโภชนา	มิช้าด้วยพลัน	ทั้งสามมองคั่น	เข้าที่เสยา
พระจึงพิทวาส	ด้วยโฉมนางนาฏ	ทั้งสองกัลยา	
งามจริงยิ่งนักดุจจับบาดตา	ทั้งสองพึงงามกว่าแต่หลัง	ดุจดั่งนางฟ้ามีความเสนหากามายวนยิ	
ภริมย์สมภาส	ยอดสร้อยกลอยสวาท	ทั้งสองนารี	
สัพยอกยอกเอา	คลึงเคล้ามารศรี	สุขเกษมเปรมปรี	ที่ในพลับพลา
แล้วจึงบรรทม	สองนางทราชมขม	บรร(ทม)ซ้ายขวา	
ปราศรัยด้วยสองชายา	ต่างต่างนานา	ทั้งสามก็มานิทร	ในยามราตรี
ครั้งรุ่งสว่าง	พระชวนนวลนาง	ทั้งสองนารี	
ทั้งสามกษัตริย์	ปรนนิบัติฤษี	มิให้ภูมิ	อุทร ^{๔๐} ร้อนใจ
น้ำใช้น้ำฉัน	ปรนนิบัติทุกวัน	อีกทั้งผลไม้	
ให้พระเจ้าตา	อยู่ศาลาลัย	ครั้นเช้าเข้าไพร	เก็บผลพฤกษา
ทุเรียนมังคุด	(ขนุนละมุด)	เจ้าเก็บเอามา	
ส้มแก้วส้มจุก	ลูกเงาะพะวา	กล้วยอ้อยนานาลูกหว้าลูกพลอง	
ทั้งอินทผลัม	สะท้อน ^{๔๑} ระกำ	ลูกพลับลำยอง	
นมจันทน์มควาย	มากมายก่ายกอง	หมากชางปรางทอง	เก็บให้สองรา

^{๔๐} น่าจะเป็นคำว่า อนาทร หมายถึงเป็นทุกข์เป็นร้อน

^{๔๑} กระท้อน

เก็บ(พลาง)ทางเสวย	สองนางทราชม(เอ)ชย	ซุ่มชมหรรษา	
กล่อมหอมปรากฏ	มีรสโอชา	เสวยต่างโภชนา	สำราญพระทัย
แล้วจัดหาคอน	เย็นลงรอนรอน	ชวนกันคลาไคล	
กลับมาศาลา	มิซ้ากลับใจ	จึงเอาผลไม้	ถวายพระเจ้าตา
ลูกไม้นานามี	รสตระการ	มีรสหอมหวาน	เขาเลือกเอามา
ถวายพระอาจารย์	ผลพฤษษา	เสร็จแล้วมิซ้า	ขรัวตาสำราญ
ทั้งสามกษัตริย์	คอยอยู่ปรนนิบัติ	มาเป็นช้านาน	
จึงพระราชฯ	บอกแก่เจ้าตา	กับพระอาจารย์	ข้าพเจ้าเดฉั้น จักลาพันปี
ด้วยว่าพระบาท	ท้าวมหัทรราช	ยังม้วยเป็นผี	
ผีมาหลาง	ท้าวปลงชีวา	สิ้นทั้งพารา	มอดม้วยมรณา
สิ้นทั้งเวียงชัย	หลานรักลาไป	จักชูปท้าวไท	ให้พ้นความตาย
เป็นผีติดอยู่	ไม่รู้สีกตณ	เดชะกุศล	จักคืนฟื้นกาย
ครั้นจะมีไป	ด้วยว่าท้าวไท	ท่านเป็นพ่อตา	
ท้าวเมืองทั้งหลาย	จักมาเคลื่อนคลาย	จากอสุรกาย	ด้วยฤทธิ์ไกรดวงแก้วมณี
จึงพระสมมิต	ครั้นได้ฟังกิจ	จึงมีวาจา	
ขอบใจพิตร	ยังคิดเมตตา	ขอบใจหนักหนา	ว่าเจ้าจักไป
แทนคุณท้าวไท	มหัทรราชฯ	กาลผีห่า	
มันกินราชา	ให้ม้วยบรรลัย	หลานรักจักไป	แทนคุณราชา
ตาจักบอกเวทย์	อันตีวิเศษ	เจ้าจงเอาไป	
สารพัดถ้วนถี่	แต่ลั่นหัวใจ	ตาประสิทธิ์ให้	กับพระหลานขวัญ
เจ้าอย่าสนเท่ห์	แต่อุปเปล	ใช้ได้กว่าพัน	
คนตายวายม้วย	เสกด้วยน้ำมัน	ผิตตายทั้งนั้น	เป็นคืนด้วยดี
สารพัดกันได้	ศาสตราในไพร	มิได้ยายี	
กาลผีห่า	มันมาหลีกหนี	เวทย์มนต์อันนี้	ให้แก่ราชา
ถึงไปพบยักษ์	ขุนนานหาญหัก	เข้าต่อฤทธา	
คืนศรแผลงผลาญ	จึงอ่านมนตรา	เป่าด้วยคาถา	ยักษ์บรรลัย
พระองค์ทรงเดช	รับเอาพระเวทย์	เจ้าตาบอกให้	
ทรงพระปัญญา	ใครจะมาเทียมไท	เรียนได้ชื่นใจ	ท้าวไทยินดี
จึงชวนนางน้อง	เมียรักทั้งสอง	ลาพระฤษี	
ไปเยือนศพท้าว	ทีไบบูรี	จักชูปฐมี	ให้รอดคืนมา
นางบุษมาลี	ได้ฟังภูมี	ยินดีหนักหนา	
นางน้องบุษบง	โฉมยงปริดา	ทั้งสองกัลยา	จึงลามุนี
ทีนี้ลูกแก้ว	ไปจากพ่อแล้ว	พระทูนเกษา	
มาอยู่ปรนนิบัติ	ไม่ทันถึงปี	ตั้งแต่วันนี้	ลูกจักขอลา
จึงพระฤาษี	ได้ฟังคดี	ทั้งสามกษัตรา	
เจ้าจงไปตี	อย่ามีโรคา	อนุญาตเจ้าฟ้า	แลจึงอวยชัย
ไชยสิทธิศร	ไชยเดชภูธร	ศัตรู(วินาศ)อัปรา	
ไชยอุตตมังคลา	ไชยสิทธิมหา	ปรากฏในสงสาร	ไชยสิทธิ

ไชยแผลงผลาญ

ไชย(เดช)สังหาร

หมู่มารหนีไกล

ยานี

สามกษัตริย์ยอพระกร
 ศิลป์ศรพระขรรค์ชัย
 พระกุมแก้วมณี
 เหาะมาโดยจำนงค์
 เจ้าอุ้มสองนางเหาะ
 ตรงไปพระพารา
 เหาะมาในอากาศ
 กมลเจ้ารร้อน
 แดดแปร้นเมียร้อนนักร
 หลั่งไปจากเวหา
 เมื่อนั้นพระจอมปรางค์
 ร้อนรณกมลใจ
 หยุดพักในป่าใหญ่
 ร่มรื่นพสุธา
 พระพายพัดเรื่อยเรื่อย
 ชวนนางอรทัย
 ปริศนา^{๕๖} กระลำพัก^{๕๗}
 กระถินทรงกลั่นอวย
 ชะลูดโสดทอง
 กลิ่นเย็นแซมเกษร
 สักชี^{๕๘} ปักชีชาติ
 รำร้องก้องเสียงใส
 บอกสองอรทัย
 นกเนื้อในไพร่สันต์
 จดอุปาทวิบาท
 หอมมาน่าชมเชย
 จักกล่าวถึงยักษา
 เมืองก็กว้างใหญ่
 ทั้งสองมีฤทธา

รับพรแล้วคลาไคล
 ส่งให้นางทั้งสององค์
 อุ้มเทวีทั้งสององค์
 ในท่ามกลางพระเวหา
 พุ่งจำเพาะบ่ายหน้ามา
 มัทธาพระนคร
 สองนางนาฎต้องทินกร
 สองนางวอนพระราชา
 ชีพจักรมรณา
 หยุดในป่าก่อนเป็นไร
 เห็นสองนางต้องสุริยใส
 พอรทัยเหาะลงมา
 ได้ร่มไม้อันใบหนา
 พากัลยาเข้าอาศัย
 หยุดหายเหนื่อยแล้วคลาไคล
 ชมมิ่งไม้อยู่เรียงราย
 กลิ่นหอมหนักต้องพระพาย
 ผุ่งกระจายอยู่จร
 มหาหงส์^{๕๙} งามอรชร
 หอมตรลบอบเอาใจ
 บินเกลื่อนกลาดอยู่ในไพร
 กินลูกไม้ในไพร่สันต์
 ชมมิ่งไม้เล่นสำราญ
 สองเยาวมาลย์เจ้าเซยชม
 ดอกรุกขชาติกลิ่นรำเผย
 กลิ่นระเหยชื่นชูใจ
 ทั้งสองราครองกรุงไกร
 ชื่อกุดันพระนคร
 ย่อมแก้กลัวกลัวฤทธิรอน

^{๕๖} ควรเป็น กฤษณา - ส่วนของเนื้อไม้ซึ่งมีสีดำ เกิดเมื่อต้นไม้มีบาดแผล พบเฉพาะในต้นไม้ชนิด *Aquilaria crassna* Pierre ex H. Lec. และ *A. malaccensis* Lam. ในวงศ์ Thymelaeaceae กลิ่นหอม ใช้ทำยาได้

^{๕๗} กระลำพัก - ส่วนของเนื้อไม้ซึ่งมีสีดำ เกิดในต้นสลัดไดป่า (*Euphorbia antiquorum* L.) และต้นตามู่มทะเล (*Excoecaria agallocha* L.) ในวงศ์ Euphorbiaceae กลิ่นหอมอ่อน รสขม ใช้ทำยาได้

^{๕๘} ชื่อไม้ล้มลุกชนิด *Hedychium coronarium* Koen. ในวงศ์ Zingiberaceae ดอกใหญ่ สีขาวล้วนหรือมีสีเหลืองตอนกลาง กลิ่นหอม ชอบขึ้นในที่ลุ่มน้ำขัง มักปลูกตามบ้าน, กระทายเหิน ก็เรียก, จันทบุรีและระยองเรียก เลเป้ หรือ ลันเต

^{๕๙} ชื่อไม้เถาเนื้อแข็งชนิด *Dalbergia candanensis* Prain ในวงศ์ Leguminosae แก่นแดง มีเส้นดำ ใช้ทำยาได้, กรักชี หรือ ขรี ก็เรียก

ปราบเทพอัมพร
พี่ชายนั้นเล่าไชร้
น้องรักของยักษ์
โยธาของยักษ์โสด
พี่น้องทั้งสองรา
จึงออกจากพารา
แกว่งกระบองคือเปลวไฟ
ยุง^{๕๗}ยาง^{๕๘}หักพินาศ
โคทิง^{๖๐}มหิงสา^{๖๑}
แรดช้างแลกวางทราย
สองยักษ์หักคอกิน
กินแล้วสองขุนมาร
ยักษ์มาในไพร
ทั้งสองอสุรามาทเห็นทรงธรรม
พาสองกัลยา
พิศโฉมนางทั้งสอง
แข่งพิศต้องติดใจ
สองมารปรึกษากัน
แล้วเราทั้งสองรา
น้องจะเอานางคนนี้
พี่น้องเราปันกัน
จึงทำฤทธิไกร
แกว่งกระบองด้วยฤทธา
โลดโผนโจนทะยาน
สองนางเห็นยักษ์
สองนางเข้ากอดผิว
เจ้าจึงปลอบเมียขวัญ
มาอีกสักแสนเท่า
จักแผลงศิลป์ศรชัย
ว่าแล้วพระทรงธรรม
ทั้งสองอสุรี
สองมารแผลงฤทธิไกร

ให้พ่ายแพ้กยักษ์
ชื่อว่านนทไฟรี
ชื่อธรมีสुरยักษ์
นับตั้งโกฏิ^{๕๖}ไตรตรา
เคยเที่ยวป่าพนาลัย
สองยักษ์ทำฤทธิไกร
จักไปในพระนาวา
ไล่พิฆาตมฤคา^{๕๙}
จับเอามาหักคอกิน
ตีให้ตายดาชกลางดิน
ใคร่อิมหน้าสำราญใจ
เข้าไพรสณฑ์ก็เที่ยวไป
ไล่จับสัตว์ก็ไล่ตมา
ไอนี้มาแต่ไหนบังอาจใจเป็นหนักหนา
ตั้งนางฟ้าในตรีงษ์ไทร
งามล่ายองคู่มองใส
นางอรัยทั้งสองรา
ฆ่าผิวมันให้มรณา
ได้นางมาเราปันกัน
จงพระพี่เอาคนนั้น
เอาไปเป็นบริจา
คือตั้งไฟไหม้ราวป่า
ปานตั้งสายอสุณี
สองขุนมารทำฤทธิ
นางเทวีไม่มีขวัญ
ด้วยความกลัวสองกุมภัณฑ์
นางจอมขวัญกลัวมันโย
นางหนุ่มเห็นอย่าตกใจ
ให้ยับย้อยเป็นรูลี
แกว่งพระขรรค์ต่อฤทธิ
ยักษ์โถมโจมตีเข้ามา
คือตั้งไฟในเวหา

^{๕๖} โกฏิ - ชื่อมาตรา นับ เท่ากับ ๑๐ ล้าน

^{๕๗} ชื่อไม้ต้นขนาดใหญ่ชนิด *Dipterocarpus grandiflorus* Blanco ในวงศ์ Dipterocarpaceae เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง

^{๕๘} ชื่อไม้ต้นขนาดใหญ่หลายชนิดในสกุล *Dipterocarpus* วงศ์ Dipterocarpaceae เช่น ยางนา (*D. alatus* Roxb.) ยางแดง (*D. turbinatus* C.E. Gaertn.)

^{๕๙} กวาง

^{๖๐} กระทิง

^{๖๑} หมายถึง ควาย

ไปย๋ซ่ายทั้งปายขวา
มิได้มาถูกต้อง
วังวางเข้าชิงชัย
พระบาทเจ้าฟาดฟัน
หัวขาดกับปฐพี
เป็นคืนละเจ็ดศรา
พระเจ้าแผลงศรผลาญ
แล้วเป็นคืนมาเล่า
พระองค์ทรงศรผลาญ
หัวขาดตีนมือขาด
โลหิตคือถ่านไฟ
หกร้อยแปดสิบหก
लगมารทำฤทธา
สองนางเห็นยักษ์
ด้วยเหตุประการใด
พระบอกนางโฉมเฉิด
ด้วยมันมีฤทธา
นางว่ามันมากมาย
พระว่านางอย่ากลัว
เจ้ายกดวงมณี
ขอให้เป็นพลชั้น
อีกทั้งพลับพลาไสต
พิศสถานแล้วมีข้า
เป็นพวกพลมาร
ป้องกันสิ่งโยยกัย
มีมือถือกระบอง
สองเห็นขุนมาร
นางทูลพระผู้มี
มีมือถือศาสตรา
มันจกจับเอาเมียไป
กอดบาทพระราช
เจ้าบอกนางทั้งสอง
ยักษ์ทั้งนี้ไซ้
ฤทธาย่อมกล้าแก่แล้ว
รู้พลของเราเอง
สั่งให้มารนิมิต
ออกต่อด้วยกุมภภัณฑ์
ขุนนนทไฟรี

พระราชปกป้องกันไว้
มารทั้งสองโกรธคือไฟ
จักใคร่ได้นางเทวี
บันคอยักษ์ทั้งสองศรี
ขุนยักษ์ไม่มรณา
รุกเข้ามาประจัญบาน
ทุกขุนมารม้วยวายปราณ
มากกว่าเก่าเข้ารุกราน
มารทั้งนั้นก็บรรลัย
ตายเกลื่อนกลาดในพงไพร
เป็นคืนไปมากหนักหนา
ตายสามยกหกเป็นมา
ทั้งสองตาคือแสงไฟ
ดับสังขาร์แล้วเกิดไป
มันตายไปแล้วเป็นมา
มันตายเกิดถึงเจ็ดศรา
ฟังพี่ว่าเจ้าอย่ากลัว
ลามวุ่นวายเข้ารอบตัว
ไวใจผัวจักสู้มัน
ทูลเกษีด้วยฉับพลัน
ยักษ์เกิดคืนเร็วรา
ทั้งนี้โรธโกชนา
บังเกิดมาบัดเดียวใจ
ทั้งกล้าหาญฤทธิไกร
มิให้ต้องสามเขาวมลาย
ตาทั้งสองคือไฟกาฬ
ปานซีฟจักมรณา
ยักษ์มันเข้ามา
เข้ามาล้อมอยู่ไสว
เมียตกใจเป็นหนักหนา
ช่วยเมียรณะพระทอง
ว่านางอย่าตกใจ
คือบ่าวไพร่ของเราเอง
นางน้องแก้ว(อย่า)กลัวเกรง
เกิดด้วยแก้วอันพรายพรรณ
ยอมมีฤทธิอันแข็งขัน
ให้ป้องกันอันตราย
ธรรณีสูรผู้นองชาย

โกรธใจตั้งไฟเผา
ยักษนี่มีเล่ห์กล
ให้มารบังเกิดมา
พลยักษ์เข้าต่อติด
ตายด้วยพลมาร
ฝ่ายว่ามารนิมิต
ตายแล้วเป็นคืนใหม่
(หกร้อยแปดสิบหก
ร้อยอยู่เป็นคว้น
ต่อด้วยมารนิมิต
ตายเป็นคืนใหม่)
ตายแล้วเกิดขึ้นมา
พี่น้องทั้งสองชาย
เสกทรายปรายด้วยฝน
ย่อยยับม้วยดับจิต
พระองค์มรณกิจิตร
ยักษมีเวทย์มนตร์
พระองค์จึงแผลงศร
ถูกต้องพลชั้นี
(หัวขาดแลตีนขาด)
ยักษาสองนาย
สองหมื่นพันหกปศลา
ยักษามาล้อมพระภูมี
ยักษีก็ถอนเอาตันยาง
พระองค์ทรงแผลงศรศรี
ไล่ล้างขุนมารยักษา
แผลงอิทธิฤทธิ์ธา
สองแสนสามหมื่นหกพัน

เห็นประหลาดแจ้งใจตน
ด้วยเวทย์มนตร์กระมังนา
ที่ศาสตราดุกกล้าหาญ
ตายด้วยฤทธิ์ศาสตร์ดินดาน
ทำหาญหักเป็นหนักหนา
ตายม้วยมิได้
(เร่งพลมารเข้าบุกบั่น)
ตายสามยกเกิดขึ้นพลัน
เสียงสนั่นลั่นพลไพร
ตายด้วยฤทธิ์ไม่ทนได้
ได้สี่พันแปดร้อยปลาย
เข้าเช่นฆ่าอยู่วันวาย
อ่านพระเวทย์อันศักดิ์สิทธิ์
ถูกต้องพลมารนิมิต
รูปนิมิตมาสูญหาย
จะเห็นผิดติดฉงน
มาประจัญมารอาสัญ
ไปราญรอนสองกุมภันท์
ทั้งสี่พันแปดร้อยปลาย
ไล่ฟุ้งขาดกลาอยู่เรียงราย
ต้องศรตายก็กลับเป็นมา
ยกกันเข้ามา
บ้างเงื้อบ้างหงตะบองตี
บ้างทั้งบ้างขว้างเอาพระภูมี
ต้องมารยักษีศรีศรีก็มาผลาญสังหาร
ตายแล้วกลับเป็นคืนมา
ก็มาเคลื่อนกลุ่มหิมวันต์
นอกจากนั้นหกพันปลาย

ฉบับ

เมื่อนั้น(ทั้งสอง)ยักษี
ธรมีสูรน้องชาย
ต้องศรป่ท่อนวอดวาย
ยักษาสิ้นอาสัญ)
ครั้งนี้ที่สุดยักษา
ยักษจักสิ้นอาสัญ
จึงอ่านพระเวทย์วิเศษมหันต์
สี่แสนหกพันหมื่นปลาย

(ขุนนทไฟรี
อ่านเวทย์กลับกลาย
คำรบเจ็ดครา
เกิดขึ้นมาพลัน

ฤทธาแกลั้วกล้ามากมาย
มีกายต่างต่างกันไป

กลางมารตาแดงคือแสงไฟ
เดิบใหญ่เท่าจอมภูผา

กลางมารบิดเบือนกายา
หน้าเป็นชะนีไพร

กลางมารมีฤทธิไกร
ตัวเป็นตัวคน

กลางมารนิรมิตตน
หัวเป็นหัวเสือ

กลางยักษ์ที่จักผันผัว
หัวเป็นหัวหมู

กลางมารทำหน้าที่ผู้
หัวเป็นหัวกวาง

กลางมารคือสิงห์วังวาง
หัวเป็นหัววัว

นิมิตบิดเบือนแปลงตัว
หัวเป็นหัวช้าง

เข้าถอนเอาต้นยูงยาง
วังวางตระหง่านทะยานมา

บังขึ้นอากาศเวหา
ดินฟ้าสนั่นหวั่นไหว

เข้าแบกเอาภูเขาใหญ่
ไปไล้บย่อยยุผง

กั้งเขาพระสุเมรุจะเอนลง
ก็ตื่นตระหนกตกใจ

ครั้นครั้นสิ้นแปรภพไกร
เป็นคลื่นละลอกกระฉอกซอน

สัตว์สิ่งวิ้งสอกสอບສານ
ตกตะโงกละหानเหวเขา

ไปไล่เป็นจุนฝุ่นเกล้า
ภูเขาก้เป็นธุลี

มีดมนอากาศวิถึ
ธรณีจักทรุดมาทำลาย

สองนางประพริ้นขวัญหาย
มากมายมีดมนพระเวหา

สนั่นก้ก้องโลกา
ตกประหมาไม่มีสมประดี

พวกมารทั้งหลาย

กลางมารเล่าไชรั

ตัวเป็นยักษ์า

หัวเป็นหัวไก่

ตัวเป็นตัวคน

ตัวเป็นตัวเสือ

ตัวเป็นตัวหมู

ตัวเป็นตัวกวาง

ตัวเป็นตัววัว

หักไม้โง่ผาง

ทำอิทธิฤทธา

ทำอิทธิฤทธิไกร

เทพเจ้าบ่มีคิง

เท่าถึงสมุทรไทย

ตกห้วยเหวหาน

เลื่อนถ้ำลำเนา

บังแสงพระสุรสีห์

แลเห็นมารร้าย

สองนางกัลยา

องค์นางเหมือนอย่างลงผี
เทวีเจ้าทูลราชา
จักต่อด้วยมารยักษา
เห็นว่าจักมาไปวาดไว
เพลิงพล้ำจักทำเป็นไฉน
น้องไซ้จักม้วยเป็นผี
อย่าสู่มันเลยนะพันปี
เหาะหนีให้พันยักษา
ทูลพลางนางให้โศกา
ราชาจงมาหนีไป
เจ้าฟิ่งสองนางอรทัย
เจ้าอย่าได้มาทรงโศกา
มาอีกแสนโกฏยักษา
ชายาอย่าได้มาตกใจ
ว่าพลางทางแกว่งพระขรรค์ชัย
มิให้เข้าใกล้เจ้าเทวี
พลมารรุกโรมโถมตี
ยักษีกรุ่มกับเข้ามา
โห่ร้องกึ่งก้องโกลา
ขบเขี้ยวเคี้ยวฟันคำรามรน
อันอิตมี้ตกรุมเวहन
เร่งพลมารให้เข้าไป
พระองค์ทรงแผลงศรชัย
ศรชัยไปกลางอัมพร
ตรงไปสังหารราญรอน
สองมารให้ขาดอาตุร
ขุนนนทไพรีขุนธรรณีสุน
ก็กลิ้งอยู่กับผืนพระธรรณี
ถ่วนคำรบพระเสร็จเจ็ดที่
พี่น้องก็ดับสังขาร์
ศรชัยไล่ล้างอสุรา
ยักษาก็ถึงแก่ความตาย
หัวขาดไส้ฟุงทลาย
ก็ตายพินาศดาษดา
ยักษาไม่มาคินคง
จึงไปสระสรงคงคา
ครั้นแล้วเข้าแลมิช้า
ก็มาขึ้นชมทฤทธิรุษ

ตัวสั้นขวัญหนี
องค์เดียวเอกา
เมียช่วยไม่ได้
จงพาน้องนี้
ทูลหัวเมียอา
ปลอบนางทรมว้ย
จักม้วยมรณา
มองกันนางไท้
หาญบุกคลุกคลี
แลปลิ้นปลิ้นตา
พี่น้องสองคน
ด้วยเดชะให้
ตัดเศียรแลกร
หัวขาดอาตุรตายกลับดับสูญ
ขุนนนทไพรี
มอดม้วยมรณา
สองแสนสามหมื่นปลาย
ศรสิทธิ์ฤทธิรงค์
ฝูงเทพเทวา

พากฟ้าเมืองแมนสวรรค์
ก็ร้องซ้องสาธุการ

เทพในหิมวันต์

สุรางคนางค์

ครั้นยักษ์ตายแล้ว	จึงชวนเมียแก้ว	ทั้งสองกัลยา	
เข้าปลับปลาชัย	ท้าวไทรสงสนาม	นึกเอาอาหาร	โภชนาสาลี
ที่ในศาลา	บังเกิดขึ้นมา	ด้วยแก้วมณี	
มีโภคโภชนา	น้ำท่ามากมี	สามองค์ยินดี	จึงเสวยโภชนา
ครั้นเจ้าเสวยแล้ว	อุมนางน้องแก้ว	ทั้งสองฟังา	
เหาะลือปลิวไป	ไปบนเวหา	บายพระพักตรา	ไปสู่เวียงชัย
เหาะมาดลาคร้า	แต่เข้าเท่าค้ำ	ถึงแดนกรุงไกร	
จึงเหาะลงมา	ในป่าพนาลัย	หนทางกลางไพร	แรกหนีมาหา
ที่คนทั้งหลาย	หนีท่ามาตาย	อยู่ในกลางป่า	
ผีท่ามาทัน	ผลาญคนทั้งนั้นให้มรณา	ตายอยู่กลางป่า	ทั้งห้าร้อยปลาย
จึงเหาะลงมา	ถึงพื้นพสุธา	เห็นศพเรี่ยราย	
กระดูกรายอยู่กลางป่า	ทั้งห้าร้อยปลาย	สองนางโฉมฉาย	สยงเกษา
ผีท่ามาทัน	พวกผีท่ามนั้น	ทันคนทั้งหลาย	
ไล่ผลาญชีวิต	ฝูงคนทั้งหลาย	ทั้งห้าร้อยปลาย	มอดม้วยมรณา
ผีท่ากินสิ้น	กระดุกดาชดิน	ตามผืนพสุธา	
ดูน่าอนาจ	เป็นผีตีสาจ	อยู่ในกลางป่า	ดูน่าอนาจ
ยิ่งคิดขยาด	ทั้งสองนางนาฏ	กลัวท่าอาธรรม์	
ขนลุกทุกเส้น	ด้วยได้เห็นมา	นางกลัวผีท่า	จะมายายี
เมื่อนั้นพระองค์	บอกแกเฒ่อมยง	ทั้งสองนารี	
เพื่อนยากของผิว	กลัวมันโยมี	ตักนังงานพี	เจ้าอย่าปรารมภ์
เอาแก้วนั้นไซ้	แช่น้ำดอกไม้	เอามาประพรหม	
กระดุกทั้งหลาย	อันตายตจจม	เจ้าจึงประพรหม	ทั้งห้าร้อยปลาย
อันตายไปแล้ว	ครั้นต้อนน้ำแก้ว	เป็นคืนโดยหมาย	
ทั้งห้าร้อยคน	พ้นจากความตาย	รอดจากอสุรกาย	กลับกลายเป็นคน
ครั้นพื้นชีวิต	เห็นพระณรงคจิตร	กับสองนิรมล	
กราบลงกับบาท	ทั้งสามบัดดล	คืนมาเป็นคน	ด้วยท้าวปราณี
ข้าพเจ้าทั้งนี้	เป็นพวกชาวซี	อยู่ที่ชาวคลัง	พวกสนมกรมวัง เคยใช้กันมา
ติดตามมาด้วย	ที่ม้วยมรณา	ที่ติดตามมา	ชวนกันชิมชม
ฝูงคนทั้งหลาย	ครั้นเห็นเจ้านาย	กราบถวายบังคม	
กราบลงกับบาท	นางนาฏนิรมล	จึงยอมทูลนิรมล	แต่จากเวียงชัย
ทั้งสามผ่านเกล้า	เดิมทีนั้นเล่า	หนีท่าเข้าไพร	
ผีท่ามาทันฝูงคนทั้งนั้น	มาม้วยบรลย์	เสด็จจะไปไหน	จึงไม่มรณา
รอดจากความตาย	ไม่เป็นอันตราย	ทั้งสามกษัตรา	
ได้กลับมาโปรด	ให้พ้นเวทนา	คืนคงชีวา	ทั้งห้าร้อยปลาย

ทั้งสามกษัตริย์ (จึงบอกอนุสนธิ์ ว่าหน่อโพธิสัตว์ จักนำฝูงสัตว์ ฝูงคนทั้งปวง เหมือนเราทั้งหลาย จงพระราช จักไปบุรี ฝูงคนทั้งผอง ด้วยกลัวอำนาจ เจ้าจงว่าไป ไฉนงานข้า ให้นางทั้งสอง สมเด็จพระองค์ ทั้งห้าร้อยปลาย เกณฑ์ห้ามเกณฑ์แห่ ถึงนอกกำแพง กลางมีมีหนึ่ง เข้าในทวาร เห็นแต่ซากศพ เป็นน่าสังเวช (สองนางโคมฉาย คนทั้งห้าร้อย ตามเสด็จเข้ามา ให้รักลูกหลาน บ้างร้องให้รัก ยังแต่เรือนเปล่า ตายอยู่เกลื่อนกล่น เมื่อนั้นภูเบศร์ สมเด็จพระ จึงพระราช ปีศาจจะ เจ้าจึงยตรา กษัตริย์ทั้งสาม เห็นศพทั้งปวง พระสมกรมใน สมเด็จพระองค์ เห็นท้าวมหุทราช	ครั้นได้ฟังอรรถ แต่ต้นจนปลาย จักได้มาตรัส ข้ามวิญญูสงสาร ตกอยู่ในห้วง อันตายด้วยท่า กับนางพระยา เที่ยวดูมิตาย ชนลูกหัวพอง ขยายผีท่า จักกลัวไปเ ชาวเจ้าทั้งหลาย ชีพระวาทอง ทรงเสด็จงา ตามเสด็จผันผาย มาแต่พงพี ซากผีตายแห่ง ยังหุ้มกายา สมเด็จพระอุบาล เกลื่อนกล่นบุรี อสุชลเนตร เจ้าฟายน้ำตา ลูกเด็กเล็กน้อย แต่ป่าพงพี ที่ตายวายปราณ บิดามารดา โศกเศร้าครวญหา เป็นศพสาธารณ์ เอาแก้วทิพย์เนตร เจ้าเห็นผีท่าอยู่ในบุรี ดาวดมนตรา ผีท่าสะละ พานางโคมยง ขึ้นปราสาทชัย เต็มทั้งเรือนหลวง บรรลัยเป็นผี กับสองโคมยง พระญาติบรรลัย	แห่งคนทั้งหลาย (ฝูงคนมากมาย) ใน(อนา)คตกาล เข้าสู่ Nirvan พระยามารา พระโปรตเกสา ชวนกันจรลี ซุบซิบทั้งหลาย สยองเกษา มีใครจักมา ผีท่าภูติพราย ว่าแล้วผันผาย ปิดป้องสุริยา ให้บังเกิดมา มาตามวิถี ได้สามราตรี เหลือแรงกาบิน มากมายหนักหนา พานางจรลี มีแต่ซากผี คลอคลอนนัยนา ในพระพารา อันรอดชีวิ เข้าในบุรี มอดม้วยมรณา พี่น้องญาติกา ผีท่ามาผลาญ พี่น้องลูกหลาน ส่องดูบุรี เที่ยวกินซากผี สัพเพทวา หนีไปบ่ช้า ตรงเข้าวังใน ชวนกันเข้าไป หลายหลากมากมี อยู่ในปรางค์ศรี มาถึงห้องใน พระมารดาไท้	ชมโพธิญาณ พ้นจากถูกฆ่า พ้นจากความตาย ให้เป็นคืนมา ด้วยกลัวความตาย ชวนกันเข้ามา ด้วยแก้วมณี (ถึงพระพารา) รอบพระบุรี พื้นที่จะพรรณนา ล้วนแต่ซากผี) แลให้โศกา อันมววยปราณ มาม้วยบรรลัย อยู่ในพารา เข้าป่าไพศาล ในห้องปรางค์ศรี เกลื่อนกลาดตาชไป มาม้วยเป็นผี	ออกจักรวาล
--	--	---	---	------------

อยู่บนแท่นทอง	ศพท้าวทั้งสอง	บมีราศี	
ยังเป็นร่างกาย	กลืนอายุไม่มี	เหมือนท้าวเข้าที่	บรรทมกลางวัน
ไม่เปียกไม่เน่า	อันศพสองท้าว	ดูหลากอัศจรรย์	
แต่ท้าวเป็นผี	สามปีเจ็ดวัน	ศพน้องท้าว นั้น	ไม่เป็นอันตราย
สองนางเทวี	นางบุษมาลี	บุษบงโฉมฉาย	
เห็นสองกษัตริย์	ทำกิริยาตาย	สองนางโฉมฉาย	เจ้าพายน้ำตา
นางบุษมาลี	กอดบาทชนนี	สมเด็จพระบิดา	
นางสยายพระเกษ	ออกเช็ดบาทา	กับสองกัลยา	โศการ่าไร
โอ้พระทูลเกล้า	ตัวลูกนี้เล่า	กลับมาหาไท้	
ไม่จำนรรจา	ด้วยลูกว่าไร	ตัดช่องน้อยไป	สุวิมานสวรรค์
ทั้งสองเสด็จไป	ทิ้งลูกน้อยไว้	ให้มาโศกศัลย์	
ชะรอยเวร	ติดตามมาทัน	จึงมีที่นั่น	มาลงบุรี
(บิดามาตาย	ฝูงคนทั้งหลาย	สิ้นทั้งกรุงศรี	
มีแต่กระดูก	เต็มทั้งบุรี	เหมือนป่าช้าผี	เย็นเฉียบเฉียบเหงา)
ทั้งสามลูกแก้ว	กลับมาถึงแล้ว	เห็นแต่เมืองเปล่า	
เห็น(แต่)ซากผี	ไม่มีคนเฝ้า	ลูกน้อยสร้อยเศร่า	เปลี่ยวเปล่าหมองศรี
ลูกกลับมาแล้ว	พระทูลกระหม่อมแก้ว	ลูกคืนพาที	
นางร่ำรำพัน	โศกศัลย์พันทวี	เชิญพระชนนี	ลูกคืนเถิดรา
พระสนมกรมใน	ที่หนีหายไป	ตายในกลางป่า	
ซุบซิบเป็นเล่า	ตามเจ้าเข้านา	ด้วยสามกษัตริยาเข้ามาวังใน	
เห็นศพพระบาท	ศพท้าวมหัทรราช	ดูหลากแก่ใจ	
ไม่เนาไม่หนอง	เหมือนนอนหลับไหล	แต่ท้าวบรรลัษ	ได้ถึงสามปี
กราบลงกับบาท	ทำนท้าวมหัทรราช	นางสวสดี	
พระทูลกระหม่อมแก้ว	ตายแล้วเป็นผี	มิได้ฉันทา	ด้วยข้าทั้งหลาย
พ่อเคยใช้สอย	มาแต่น้อยน้อย	คุ้มเท่าวันตาย	
มิได้ฉันทา	แก่ข้าทั้งหลาย	นักสนมกรมใน	ด้วยกันทั้งปวง
ท้าวอยู่ปกครอง	เหมือนร่มโพธิ์ทอง	ปกป้องข้าหลวง	
เงินตราค่าปี	มีทุกกระทรวง	ฝูงข้าทั้งปวง	ให้ร่ำรำพัน
ณรงคจิตรภูบาล	เห็นนางสองคราญ	ข้าเฝ้าทั้งนั้น	
กอดบาทท้าวไท้	ร้องไห้โศกศัลย์	พระองค์ทรงธรรม	จึงมีชีวา
ดูราหน่อไท้	นางกำนัลใน	อย่าได้โศกา	
เอาแม่ขันใหญ่	ใส่น้ำมาลา	ไม่นานไม่ช้า	จักได้เห็นกัน
บุษบงเทวี	นางบุษมาลี	ให้นางกำนัล	
ไปตักน้ำ	ขะมิขมัน	เทใส่มแม่ขัน	แช่น้ำมาลา
ครั้นวายโศกแล้ว	จึงเอาดวงแก้ว	ทูนเกล้าเกษา	
จึงพระราช	แช่น้ำมาลา	จึงตั้งสัจจา	เสี่ยงด้วยโพธิญาณ

เราจักได้ตรัส	ตั้งจิตสละ	สิ่งหวงปวงมาร	
หวังเป็นศาสดา	ใน(อ)อนาคตกาล	โปรดสัตว์สงสาร	ให้พ้นทุกข์
จักสร้างสมภาร	บำเพ็ญโพธิญาณ	ด้วยมานานา	
ให้ทานชีวิต	ดวงจิตดวงตา	ดาวในเวหา	ไม่มาปูนปาน
เดชณรงคจิตร	เจ้าตั้งอุทิศ	ร้อนถึงมฆวาน	
ท้าวเล็งเนตรทิพย์	ลงมาบนาน	เห็นหน่อจักรพาฬ	เจ้าตั้งสัจจา
จักชูประบาท	ท่านท้าวมหัทธราช	ตายด้วยผีห้า	
วอดวายตายเปลือง	ทั้งเมืองพารา	จักช่วยเจ้าฟ้า	ให้สำเร็จการ

ฉบับ

เมื่อนั้นณรงคจิตรทกุมาร	เจ้าตั้งอธิษฐาน
แล้วเอาน้ำแก้วมณี	
ประพรมพระศพสองศรี	เดชฤทธิ์
น้ำมณีอันโสภสรจง	
ต้องกายทั้งสองพระองค์	ดุจทิพมาสรง
ก็เย็นทั่วพระกายกายา	
ภูธรยกรชัยขวา	แปรพระกายา
ลืมนัยนาภูมี	
ทั้งสองพระอัคมเหสี	ค่อยได้สมประดี
สองศรีรู้สึกพระกายา	
แล้วพรมพระสนมทั้งหลาย	เป็นคืนมากมาย
เต็มทั้งปราสาทเรือนหลวง	
ในวังนอกวังทั้งปวง	พรมทั่วเมืองหลวง
ฝูงคนก็รอดคืนมา	
เมื่อนั้นเจ้าไตรตรึงษา	มีเทวะบัญชา
ก็สั่งพระเพชฌุกรม ^{๖๒}	
ยังโภกขรพรพิษัน	ตกลงด้วยพลัน
ชำระให้ทั่วพระนคร	
บ้านนอกเมืองนาป่าคอน	บรรดาที่ม้วยมรณ์
ให้เป็นคืนมาด้วยฉับพลัน	
บัดนั้นพระพิชฌุกรม	รับเทวะบัญชา-
ชาแล้วก็แผลงฤทธิ์ไกร	
ฝนโภกขรพรพิษันไซ้	ตกลงทันใจ
ชำระศพทั้งหลาย	
บรรดาที่ม้วยวอดวาย	ฝูงคนทั้งหลาย
ก็ได้ชีวิตรอดคืนมา	

^{๖๒} พิษณุกรม - วิษณุกรม

ทุกคนมิได้หลอลง
 คืบคนก็เหมือนแต่ก่อนมา
 กับท้าวมหัทธราชราชา
 สองราก็นั่งตั้งองค์
 นางบุษมาลีศรีบุษบง
 สามองค์ก็กราบกับบาทา
 นักสนมกรมในซ้ายขวา
 มาถวายกับท้าวไท้
 สุคนธาหอมฟุ้งพระองค์
 สององค์ก็ลูบไล้ทา
 สำเร็จเสร็จแล้วมิช้า
 ผ่าต้นมาถวายให้ทรง
 กำเนิดชวกันกราบลง
 นักร่างก็ผลัดกับพัทวิ
 เมื่อนั้นท้าวมหัทธราชภูมิ
 ผู้เป็นพระราชมารดา
 ปราศรย์ไถ่ถามลูกยา
 ลูกยาไปอยู่แห่งใด
 ผู้งคนทั้งเมืองบรรลัษ
 เจ้าจึงได้ชีวิตคืนมา
 ดูหลากอัครจรรยหนักหนา
 บอกให้บิดามาแจ้งใจ

บ้านป่าเมืองดง
 กับนางพระยา
 ฌรงคจิตรทฤทธิรงค์
 เอาน้ำอบมา
 ยอมเครื่องบรรจง
 จึงเอาภูเขา
 กับบาทสององค์
 นางลักษวดี
 ทั้งสามพึงงา
 เป็นเหตุไฉน
 จงพระลูกยา

สุรางคนางค์

เจ้าทั้งสามองค์	กัมเกล้ากราบลง	แล้วกราบท่านไท้	
แต่แรกลูกยา	หนีท่าคลาไคล	คนตามลูกไป	สีกหาร้อยปลาย
เจ้าทูลถ้วนถึ	เมื่อพานางหนี	ลำบากมากมาย	
ได้ยากเหลือใจ	บุกป่าพนาลัย	แต่ต้นจนปลาย	มากมายหลายครา
แต่แรกหนีท่า	จนนางสองรา	สิ้นเจ้ามาบรรลัษ	
ลูกเที่ยวเตร่ไปจึงได้ชាយา	สุวินชากายหลัง	จากนางร้อยซัง	ไปยังพารา
ปราบปรามกองทัพบ	แตกถอยย่อยยับ	ยอมถวายพารา	
จึงมาชูปน่อง	ทั้งสองพึงงา	เป็นคืนมิช้า	เหาะมาโดยหวัง

เหาะมาเหน้อยพัก	พาสองน้องรัก	ลงหยุดอาศัย	
รบกับยักษ์	ฆ่ายักษ์บรรลัย	พาสองอรทัย	เหาะมาบุรี
มาชูประองค์	สมเด็จพระองค์	ทั้งองค์ชนนี	
พลเมืองทั้งหลาย	อันตายเป็นผี	บิดุเรศชนนี	จงทราบบาบา
ทั้งสองกษัตริย์	ครั้นได้ฟังอรรถ	แจ้งในวิญญา	
ยินดีภิรมย์	ชื่นชมพรรษา	จากแห่งรจนา	ทั้งสองพระองค์
สวมกอดโถมงาม	ลูกรักทั้งสาม	มีความพิศวง	
สมหน้าสมหลัง	เจ้าทั้งสามองค์	ณรงค์จิตรฤทธิรงค์	มาโปรดบิดา
ทั้งพระชนนี	ได้รอดชีวี	จากความมรณา	
จึงไม่สาบสูญ	ด้วยบุญกุญญา	ชาวเมืองพารา	รอดตายวายชนม์
ชาวเมืองทั้งหลาย	รอดจากความตาย	เห็นกันทุกคน	
บิดามารดา	ปួយ่าของตน	ตายวายวายชนม์	รอดมาเห็นกัน
พี่บ้าน้ำอา	ลูกหลานถ้วนหน้า	ญาติกาเผ่าพันธุ์	
พี่น้องหญิงชาย	มากหลายครามครัน	ได้เห็นหน้ากัน	ทั่วทั้งพารา
ชวนกันชื่นชม	ยอกรประนม	บังคมราชา	
ทั่วทั้งบุรี	ยินดีหนักหนา	สิ้นทั้งพารา	ซ้องสาธุการ
บ้านนอกขอบเขต	ทั่วจันทะประเทศ	ชวนกันขึ้นบาน	
บ้านนอกเมืองนา	ซ้องสาธุการ	ชมโพธิสมภาร	ณรงค์จิตรฤทธา
รอดพร้อมหน้ากัน	ด้วยพระทรงธรรม	มาโปรดเกษี	
ฝูงคนทั้งหลาย	รอดจากความตาย	อย่างได้ดูชาติ	วิมานสวรรค์
กับท้าวมหัทธิราช	มีพจนารถ	ว่าแก่ทรงธรรม	
จักให้พระทอง	เจ้าครองไอสวรรค์	ทั้งสามองค์นั้น	อยู่สนองแทนองค์
พ่อนี้แก่เฒ่า	เห็นแต่หน้าเจ้า	จักสืบพระองค์	
จงเจ้าโถมงาม	ทั้งสามพระองค์	จงสืบพระวงศ์	แทนพระบิดา
ท่านท้าวมหัทธิราช	เสนาอำมาตย์	จึงราทณา	
จักให้พระทอง	ครองพระพารา	โพธิสัตว์ราชา	เป็นปิ่นภพไกร
จึงเจ้าณรงค์จิตร	กราบทูลบพิตร	แก่พระภูวนัย	
จักให้ลูกครอง	ปกป้องกรุงไกร	พระคุณนั้นไซ้	ใส่ไว้เกษา
ยกสมบัติให้	ลูกครองกรุงไกร	เป็นเจ้าธานี	
ครอบครองไพร่ฟ้า	เสนามนตรี	สมบัติทั้งนี้	ถวายคืนราชา
เชิญท้าวปกครอง	ชาวสนมทั้งสอง	ดุก่อนมา	
ลูกจักลาไป	ยังพระพารา	พาสองกัลยา	ไปเฝ้าชนนี
ลูกทูลลามา	ชูปนางกัลยา	สองท้าวยินดี	
จักใคร่ได้นาง	ทั้งสองมารศรี	ลูกทั้งสามนี้	จักขอลาไป
บิดามารดา	ทรงพระชรา	เกลือกมีโรคภัย	
ลูกเป็นห่วงนั้	จักขอลาไป	หาไม่ที่ไหน	จักไม่ไคลคลา
ท่านท้าวมหัทธิราช	ทั้งนวลนางนาฏ	ผู้เป็นมารดา	
อกใหม่ใจหาย	พุ่มพายน้ำตา	เจ้าว่าจักลา	กลับไปบุรี

ไอ้พระลูกแก้ว	เจ้ามาโปรดแล้ว	จักเอาตัวหนี	
ไปแล้วมีท่า	มันจักยาก็	จะตายเป็นผี	เหมือนแต่ก่อนมา
เจ้ามีอำนาจ	ปราบปรามดีสาจ	มันกลัวฤทธา	
ครั้นว่าไปแล้ว	ผีทำใจแก่แล้ว	มันจักกลับมา	บิดามารดา
จักสิ้นอาสัณ	มนตรีเสนา	ค่าไถ่ไพร่ฟ้า	
จักมาวายชนม์	คอมเข้าเผาแก่	ชาวแม่กำนัล	ครั้งนี้แลนา
เจ้าอยู่ปกครอง	เหมือนร่มโพธิ์ทอง	เย็นเกล้าเกษา	
สามลพลไพร่	ได้ฟังถูกยา	สุขเกษมเปรมเรา	มีความยินดี
ไอ้แต่นี้ไป	จักม้วยบรรลัย	สิ้นทั้งบุรี	
ฝูงคนทั้งหลาย	จักตายเป็นผี	ด้วยท่ากาลิ	มันจักกลับมา
เสนาข้าเฝ้า	เป็นทุกขโศกเศร้า	ทั้งเมืองพารา	
ฝูงคนทั้งหลาย	พุ่มพายน้ำตา	อ่อนวอนราชา	มิให้คลาไคล
จึงเจ้าณรงค์จิตร	กราบทูลบพิตร	มัททราชาภูวนัย	
ทั้งพระมารดา	อย่าโศกาลัย	นักสนมกรมใน	อย่าได้โศกาลัย
มนตรีเสนา	ชาวเจ้าพารา	ให้มาพร้อมกัน	
จักบอกคาถา	กันท่าอาธรรม	เร่งไปบอกกัน	ให้ทั่วพารา
อันพระคาถา	ของพระเจ้าตา	บอกให้เข้ามา	
ให้ภาวนา	จักกันโหยภัย	ปีศาจน้อยใหญ่	ไปเร็วพลัน
ท่านทำว้มัททราช	เสนาอำมาตย์	ขึ้นชมยินดี	
ป่าวกับฝูงเผื่อง	ทั้งเมืองบุรี	บุรุษสตรี	แตกตื่นกันมา
บ้านนอกน้อยใหญ่	บอกให้ทั่วไป	จังหวัดพารา	
เมืองขึ้นเมืองนอก	บ้านนอกคอกนา	ตื่นกันเคঁามา	เรียนพุทธมนต์
พระมุนีนาง	ให้ความโอบาท	สั่งสอนทุกคน	
กับท้าวมัททราช	พระบาทเป็นต้น	จึงให้พุทธมนต์	มหาจัจจ
ตั้งนะโมสามพัน	แล้วอ่านพระมนต์	เป็นมหากำบัง	
(ธรรมคุณพุทธโธ	สังโฆกำบัง	สรณคมนัง	จัจจเดชะ)
จึงสวดคาถา	สรรพเทวา	ปีศาจเจวะ	
อิตปิโส	นโมพุทชาย	นอกะนะกะ	นะอะกะอัง
ดูราทั้งหลาย	ทั้งหญิงทั้งชาย	จงตั้งใจฟัง	
เร่งภาวนา	อย่าได้พลาดพลั้ง	เป็นมหาจัจจ	ได้ทั้งกุศล
เมื่อจักเข้านอน	กราบพรเสียก่อน	แล้วจึงสวดมนต์	
มันหลับมันตื่น	คืนละหนสองหน	เป็นการกุศล	ป้องกันอันตราย
เมื่อนั้นจุมพล	บอกพุทธมนต์	แก่คนทั้งหลาย	
อดสาพากเพียร	รำเรียนมากมาย	ทั้งหญิงทั้งชาย	บอกต่อกันไป
อย่าได้ประมาท	เดชะอำนาจ	คุณพระศาสดา	
เที่ยงนางกลางคืน	ตื่นขึ้นภาวนา	กาลิผีท่า	ไม่มายายี
ตั้งแต่นั้นมา	ฝูงราษฎร์ประชา	ขึ้นชมยินดี	
(น)มีสการภูธร	อวยพรสวัสดิ	ทั่วทุกธานี	ซ้องสาธุการ

กับพระบุญเรือง	พอลิ้นเคราะห์เมือง	ศรีเลศรีเรื่องทุกสถาน	
ฟ้าฝนเพิ่มพูน	บริบูรณ์ทุกสถาน	โภชนาอาหาร	สมสุขลูกไม้
ข้าวเกลือเหนียวได้	สัมสุขลูกไม้	เกิดฝนนา	
ไม่มีความทุกข์	เป็นบรมสุขา	อยู่ช้านานมา	ได้เจ็ดเดือนปลาย

ยานี

เมื่อนั้นพระบุญเรือง	เห็นพลเมืองค่อยสบาย
รำพึงคะนิงหมาย	ลาท้าวไท้ไปบุรี
คิดแล้วพระโหมยง	ชวนบุษบงบุษมาลี
ขึ้นเฝ้าพระภูมิ	พระบิดาแลมารดา
ครั้นถึงจึงกราบเล่า	ทูลท่านท้าวทั้งสองรา
ลูกรักจักขอลา	พระบิดาทององค์
จักพาเจ้าสองศรี	บุษมาลีศรีบุษบง
ไปเฝ้าพระปิตุรง	(สมเด็จพระองค์พระชนนี)
สองพระองค์จักคอยหา	เห็นอยู่ข้าจักหมองศรี
จักคอยหานางเทวี	ศรีสะใภ้ทั้งสององค์
เห็นว่าอยู่เข้าไป	สองท้าวไท้จักพิศวง
ไม่เห็นลูกสามองค์	ทรงกรรแสงคร่ำครวญหา
ท่านท้าวมหัทรราช	ทั้งสองราชมารดา
ได้ฟังเจ้าทูลลา	กล่าวน้ำตาลงลามไหล
มาอยู่ได้ไม่ถึงปี	เจ้าจักหนีจากแม่ไป
ทุกวันนี้เล่าไซ้	แม่ตั้งใจจะฝากผี
แม่จักให้เจ้าบุญเรือง	เจ้าครองเมืองแทนภูมิ
ควรถามาหน่ายหนี	ให้แม่นี้กินน้ำตา
เจ้าคือดวงนัยเนตร	ของปิตุเรศพระมารดา
เจ้าดังลูกอาตมา	มาโปรดให้รอดความตาย
ค่อยคลายหายความทุกข์	ได้ความสุขเพราะโหมฉาย
เจ้าไปใจแม่หาย	เสียดายนักเจ้าแม่อา
ทีนี้จักเปล่าเปลี่ยว	แม่จักเหลียวหาใครเลย
ลูกรักเจ้าแม่เอย	จักเซยใครได้เหมือนพระลูกยา
ปรารงค์มาศประสาทศรี	ตั้งแต่นี้จะโรยรา
เปล่าเปลี่ยวแก่ตา	ด้วยลูกยากก็พากันไป
สองเจ้าเป็นเพื่อนยาก	ได้ลำบากมาด้วยกัน
อย่ามีความเดียวฉัน	จักรักกับทั้งสองศรี
บุษบงเป็นเมียหลวง	อย่าหึงหวงฟังชนนี
ด้วยวามเหสี	ของพันปีเจ้ามากมาย
แม่นี้พร่ำสอนสั่ง	เจ้าระวังการทั้งหลาย
อย่าให้มีระคาย	เคืองพระบาทผู้สามี

ที่นี้พระลูกแก้ว
ฝากองค์ตนจงดี
ลูกรักแม่ทั้งสอง
ตกยากจนมรณา
พ่อผิวแลแม่ผิว
ร้อยชั่งระวังตน
ลูกเมียเจ้ามากนักร
คือใครก็ตัวใคร
แม่สอนทั้งนี้ไซ้
บุษบงนางเทวี
รับคำองค์พระแม่เจ้า
น้ำเนตรเจ้าไหลลง
น้ำเนตรไม่เหือดหาย
ออกเช็ดพระบาท
ค้อยอยู่เถิดนะผ่านเกล้า
ด้วยความมาจำเป็น
มิไปก็จำไป
บิดาพระมารดา
ทั้งสองกษัตรา
จึงพระปิตุรงค์
ขอฝากนางสองรา
ผิดชอบจงผ่อนผัน
ผิดครั้งหนึ่งจงงดไว้
สามครั้งลงอาญา
ครั้นว่าฝากนางแล้ว
จึงทูลแก่พระเจ้า
ว่าองค์อัคร
ถึงผิดสักพันฟ้า
ชาวแม่นางสนม
ด้วยว่าทั้งสามองค์
เสนาทั้งข้าเฝ้า
ชาวเมืองร่ำร้องให้
จึงเจ้าทั้งสามองค์
ลูกรักจักขอลา
อยู่หลังอย่าประมาท
คุณพระชินสีห์
สั่งพลางทูลลาพลา
ชาวเมืองสิ้นทั้งหลาย

ไกลแม่แล้วทั้งสองศรี
อย่าได้มีความฉันทา
เหมือนร่วมห้องพระมารดา
ได้เห็นหน้ากันสองคน
จงฝากตัวนิรมล
อย่าให้ท้าวเคืองพระทัย
สองลูกรักอย่าวางใจ
ระวังไว้ให้จงดี
เจ้าจำให้ชวนที
บุษมาลีเจ้ากราบลง
ใส่เหนือเกล้าทั้งสององค์
ทั้งสององค์เจ้าโคก
นางস্যายเกษเกษ
แทนพระคุณสองนเรนทร์
แต่นี้เล่าจักนานเห็น
จำไกลท้าวทั้งสองรา
จำให้ไกลกันนา
ลูกขอลาทั้งสององค์
ฟังลูกยาเร่งพิศวง
สองพระองค์ลูกเขยขวัญ
ไปเมื่อหน้าพระทรงธรรม
อย่าหวนหลงอาญา
สองครั้งไซ้จึงทศนา
ตามโทษาหนักแลเบา
จึงพระแก้วผู้เงี้ยว
ว่านางน้องทั้งสองรา
คือดวงเนตรทั้งซ้ายขวา
ไม่เอาโกรธทั้งสององค์
มาเสกสมจันรรจา
มาโปรดคงจะกลับไป
มาโคกเศร้ายิ่งบรรลย์
สลดใจทั้งพารา
ก้มกราบลงกับบาท
พระผ่านฟ้าอยู่จงดี
พระปิตุราชชนนี
ไว้ป้องกันอันตราย
อุ้มสองนางเหาะผันผาย
แลดูเจ้าทั้งสามองค์

ท่านท้าวมัททราชา	ทั้งนางนาฎมาตุรงค์
แลตามเจ้าสามองค์	สุดนัยเนตรแล้วโศกา
กอดเขานั่งเหงาว่าง	ตั้งใครล้วงเอาหทัยา
ควักเอาเนตรทั้งซ้ายขวา	ยังแต่กายตั้งร่างมี
ท้าวสิ้นสติไป	ทอดใจโยในนาถิ
นางลักขวิสวัสดิ์	ตั้งชีวิตจักบรรลัย
แลตามพระลูกแก้ว	ไม่เห็นแล้วเข้าห้องใน
สะท้อนถอดใจโย	ทอดพระองค์ลงโศกา

สุรางคนางค์

เมื่อนั้นพระทอง	อุ้มนางทั้งสอง	เหาะขึ้นเวหา	
ลมพัดชอยชอย	เหาะรอยชอยมา	ในบนเวหา	เร็วกว่านกบิน
ณรงคจิตรฤทธา	อุ้มนางสองรา	เหาะมาเขียวชิน	
มาในกลางหา	ตั้งท้าวอัมรินทร์	อุ้มองค์ยุพิน	สุชาติาเหาะมา
เจ้าอุ้มนางเหาะ	บายหน้าจำเพาะ	มาเมืองณรงกา	
การะเวกเสียงก้อง	ร้องในเวหา	ฟังเสียงสุกฤณา	(ไพเราะจับใจ)
(เมฆเคลื่อนสลอน	ตามพื้นอัมพร	เคลื่อนกลาดตาไป	
ดำแดงเขียวขาว	กลาวหาพามา	อุ้มนางโฉมฉาย	ไปกลับเมฆา
เจ้ามาเหน้อยนัก	เหาะลงหยุดพัก	บนยอดภูผา	
มีทำน้ำไหล	เซ็นซาบชานชา	ไหลตกลงมา	แต่ยอดคีรี
น้ำไหลชบชาบ	ซบเซิบเอิบอาบ	กระแสนลี้	
ลงมาแต่ยอดเขา	ตกลงธรณี	ตั้งเสียงอสุณี	สนั่นบันดาล
ชะงักโกรกทาน	เป็นห้วยละหาน	ห้วยธารเลี้ยวลด	
น้ำไหลตามปล่อง	ชั้นช่องบรรพต	แทรกชอกออกหมด	ตามชอกศิลา
สามองค์ทรงน้ำ	อาบเย็นอุรา	เสร็จแล้วมิช้า	
จึงพาน้องนาง	ทั้งสองกัลยา	เที่ยวชมภูผา	บนยอดคีรี
เจ้าชมถ้ำทอง	เห็นงามเรื่องรอง	ช่วงโชติรัศมี	
แอร่มแวมวาม	อร่ามรุจี	ต้องแสงสุรสีห์	เปลวตะวันรอน
ชมเขาเงินยวง	รุ่งโรจน์โชติช่วง	ต้องแสงสุณีกร	
ชะงักโกรกกรอก	เงื่อมงอกชะง่อน	พาส่องบังอร	เที่ยวชมภูผา
เขาแก้วกระบาด	กลางเขางมกลาด	ตั้งแวมยุรา	
พรายพรายพรอยพรอย	สูงลอยเวหา	ต้องแสงสุรียา	เลื่อมเลื่อมพรายพราย
ชมเขานาวรัตน์	แสงใสไตรตรัส	เห็นงามเฉิดฉาย	
มรดกทับทิม	มณีสีทราย	เจ้าชมสบาย	ทั้งสามกษัตรา
ชมแล้วภูมี	อุ้มเอาเทวี	นางน้องสองรา	
พานางเหาะเห็น	ดำเนินเวหา	ลอยลือปลิวมา	ในกลางอัมพร
เจ็ดวันบ่หึง	เจ้าเหาะมาถึง	แดนพระนคร	
เห็นยอดปราสาททอง	บอกนางบังอร	โน่นแน่สายสมร	คือบ้านเมืองเรา

จึงพระภูบาล	พานางนงคราญ	ลงมาโดยเข้า	
มาถึงพารา	พานางนงเยาว์	จำเพาะเหาะเดา	ลงเกยชาลา
เอิกเกริกทั้งเมือง	ระบือลือเลื่อง	ทั้งเมืองพารา	
ไปชูปนางมา	ทั้งสองกัลยา	ได้แล้วกลับมา	ถึงพระเวียงไชย
พระองค์ทรงพุทธ	พานางนงนุช	ทั้งสองทรมกัลยา	
มาเฝ้าบิดา	ยังปราสาทไชย	ทั้งสามหน่อให้	กราบถวายบังคม
ทั้งสองกษัตรา	เห็นพระลูกยา	สองราชื่นชม	
บิดามารดา	ยังคิดปรารมภ์	คอยหาทรมชม	อยู่ทุกเวลา
บิดามารดร	พิศโฉมบังอร	ลูกสะใภ้สองรา	
ดั่งเทพกนิร	อัปสรกัลยา	นางในได้ฟ้า	ไม่มาปูนปาน
บุษบงเทวี	นางบุษมาลี	โฉมล้ำเพาพาน	
เพริดพรึ่มมีนวล	เชิญชวนสงสาร	ดูจนางวิมาน	ในชั้นไตรตรึงษ์
ประเสริฐเลิศล้ำ	นาง(ใน)ไตรภพ	บ่เปรียบเทียบถึง	
พิณจิตพิ่ง	เร่งร้อนรุ่มรัง	ท้าวตกตะลึง	ด้วยโฉมอรทัย
แล้วถอยหลังคิด	ละอายในจิต	ไม่คิดต่อไป	
บิดามารดา	ลงมาทันใจ	ลูบล้างลูบไหล่	ศรีสะใภ้ทั้งสองรา
กว่าเจ้าฉรรคจิตร	มาสำแดงกิจ	ว่าเจ้าบุษบง	
กับบุษมาลี	เธอทั้งสององค์	พากันเข้าดง	หนีท่าอาธรรม์
มาในดงदान	มาพบยักษ์มาร	สองนางอาศัย	
ครั้งหนึ่งหลงรัก	ยักษ์อาธรรม์	เจ้ามาเข้าฝัน	ให้รู้สีกตน
แล้วเป็นนาวา	ข้ามส่งภัสดา	ให้รอดเป็นคน	
พ้นจากมารร้าย	จึงไม่วายชนม์	ความรักผัวตน	จนสิ้นอาศัย
(ใครจะเหมือนเจ้า	ทั้งสองหนุ่มหน้า	ลูกรักจอมขวัญ	
คนในโลกนี้)	ใครจักเทียบทัน	แม้คิดกระสันต์	ถึงเจ้าสองรา
กอดจูบลูบไล้	เทวีศรีสะใภ้	ทั้งสองกัลยา	
ทั้งสองกษัตริย์	ตรัสมีขงคา	ถามพระลูกยา	ฉรรคจิตรกุมาร
ไปชูปสององค์	ที่ในกลางดง	เป็นข้าหิงนาน	
ได้เจ็ดเดือนตรา	จึงกลับมาสถาน	จงเล่าเหตุการณ์	แก่พระบิด
จึงพระฉรรคจิตร	กราบทูลมูลกิจ	แต่หนหลังมา	
ซำอยู่เล่าไซ้	กลับไปพารา	ชูปพระราชา	มัททราชาภูมิ
ฝูงคนถ้วนหน้า	ตายด้วยผีทำ	สิ้นทั้งบุรี	
ทั่วจันทะประเทศ	ขอบเขตกรุงศรี	คินคังซีวี	รอดมาเป็นคน
เป็นพร้อมกันกันแล้ว	จึงพระลูกแก้ว	บอกพุทธมนต์	
ไว้กันผีทำ	ภาวนาทุกคน	ข้าจึงจรดล	ลาท้าวกลับมา
บิดามารดร	ได้ฟังบังอร	ชื่นชมพรรษา	
ขอบใจกลับ	ไปชูปไท้พ่อตา	คนทั้งพารา	ได้รอดคินคัง
นางสุวิญญา	(นางอุลวงศา	นางบุษบาโฉมยงค์	
นางทั้งร้อยเอ็ด	ตามเสด็จสามองค์	มาเฝ้าพระองค์	ฉรรคจิตรภูมิ

มาถึงพระองค์	ก้มเกล้ากราบลง	กับบาทถันมี	
อภิวันสามี	ยอกรชูลี	เหนือเกล้าเกษ	สุวินชามารศรี
นบนอบสององค์	นางศรีบุษบง	โฉมยงนงคราญ	
นางบุษมาลี	เจ้ารับ(อ)ภิวันท์	นวลนางทั้งนั้น	ชวนกันปราศรัย
กว่าพระพี่เจ้า	ทั้งสองนงเยาว์	ได้ยากเหลือใจ	
หนีผีท่ามา	ในป่าพงไพร	มาม้วยบรรลัย	ด้วยมารยักษา
ศพอยู่กลางดง	พระพี่สององค์	มาดับสังขาร์	
ทั้งนี้เพราะบุญ	ไม่สูญชีวา	มาชูปภริยา	รอดจากความตาย
ทั้งนางสองไท้	กล่าวเกลี้ยงปราศรัย	ด้วยนางทั้งหลาย	
เล่าห์กลยักษา	จึงมาจำตาย	เป็นอสุรกาย	อยู่ในกลางดง
ณรงคจิตรฤทธิรงค์	ซุบที่สององค์	จึงรอดคั่นคง	
ไม่มี้วยบรรลัย	บุญหลังทำได้	พี่ทั้งสององค์	จึงไม่มรณา
เสกเจ้าทั้งนี้	ได้ร่วมสามี	กันสิ้นทุกคน	
จำนงปลงจิต	อย่าคิดสาละวน	จะได้ฝากตน	แก่กันสืบไป
จึงนางทั้งหลาย	ได้ฟังอภิปราย	สองนางปราศรัย	
ยอกรประนม	บังคมไหว	ด้วยสองอรทัย	มิได้ฉันทา

ฉบับ

เมื่อนั้นท่านท้าวณรงกา	ตรัสสั่งเสนา
อย่าซ้ำให้เร่งแต่งการ	
ทำขวัญทั้งสองเยาวมาลย์	เร่งเร็วยาวนาน
ให้ทำโรจราชพิธี	
สามสิบเก้าห้องโดยมี	กลองไชยะเกรี
เพดานดาขด้วยดารา	
ภาคพื้นให้เร่งดาชดา	ด้วยแดงโสภา
วาดเขียนให้งามมีศรี	
เบงจา ^{๖๓} ประดับมณี	เขียวแดงแสงศรี
จำรุงจำเริญยศยง	
รายรอบด้วยฉัตรเบญจรงค์	ราชวัตรฉัตรธง
ระบายลวดลายเรขา	
พระที่นั่งบรรลึงก์เบงจา	ทำรูปเทวา
ถือดอกบุษบาสลอน	
ถัดนั้นรูปเทพกนิร	บ้างรำบ้างพ็อน
ให้ถ้วนทั้งแปดทิศา	
ขึ้นถัดรูปสัตว์นานา	นรสิงห์มหิงสา
ให้ทือเนกคะเนืองนอง	

^{๖๓} เบงจา-แท่นมีเพดานดาดและระบายผ้าขาว, แท่นซ้อน ๕ ชั้นลดหลั่นกัน มักใช้ประดิษฐานบุษบกหรือพระโกศ. (เพี้ยนมาจาก มัญจา คือ เตียง)

มโหรีปีพาทย์ฆ้องกลอง
สำหรับประโคมถวายเสียง
ระทาดอกไม้ไฟเพนียง
หุ่นมอญละครชาตรี
ข้างในให้ทำบายศรี
จะมีขม้นให้ทันการ
ทำวนางผู้ใหญ่นายงาน
บายศรีให้งามประไพ
เจ็ดชั้นฉันทัดเลิศไกร
สุกใสด้วยแก้วจักรพาห
แก้วนมแก้วมากซ์ชวาลัย
มรกต(เข้านม)แก้วกัน
(แกะฉลุเป็นเครือวัลย์
ใส่วางกระจ่างรายเรียง
แกะสัตว์เคล้าคู่เคียง
ทุกช่องทุกชั้นบายศรี
ชั้นเจ็ดประดับเพชรมณี
รัศมีตั้งดวงสุรียน
เห็นงามประเสริฐเลิศล้ำ
ยกมาถวายพระทรงธรรม
ทำวให้มีโองการปล้น
ไปตั้งยังโรงพิธี
จึงให้สองนางเทวี
แล้วทรงสุคนธรวริน
ผ้าตันอันงามเฉิดฉิน
ปักปันบินขยับหนี
สไบกรองลายทองรุจี
สอดสีซิ่นซบตลับลาย
อรชรอ่อนแอ่นเฉิดฉาย
ดั่งนางในวิมานสวรรค์
(งามสรรพรับศรีเฉิดฉิน
น้ำมันบำรุงเกษา)
เสร็จแล้วนางแก้วยาตรา
มาตามเสด็จพระภูบาล
ทั้งพระปิตุเรศชลมาน
แห่ห้อมล้อมกันมา
(ทั้งร้อยเอ็ดนางกัลยา
เข้ามาในโรงศาสตรพิธี

แตรสังข์ทั้งผอง
โขนหนังตั้งเรียง
เจ็ดชั้นอันดี
จัดแจงแต่งการ
แก้วไพฑูรย์หุนไว้
ไพฑูรย์สุรีการ
รูปสัตว์ทุกพรรณ
ประดับรายเรียง)
พลาหมแพลมแจ่มศรี
เสร็จแล้วบัดดล
เอาบายศรีนั้น
โคกส่งนที
ดั่งนางกนิริน
สังวาลย์มณี
ทอดระชวยอยู่อ่อนกาย
ทรงสังวาลย์วัลย์
ทั้งสองกัลยา
แสนสาวศฤงคาร
ตามเสด็จเจ้าฟ้า)

ครั้นถึงจึงพระภูมิ
ทั้งสองก็นั่งเหนือเบงจา
สาวศรีมนตรีเสนา
อุปมาตั้งดาวล้อมจันทร์
พฤกผาพราหมณ์ชินนั้น
ฝ่ายหน้าเสนามนตรี
ครั้นได้พิชชยฤกษ์ดี
โห่ร้องก็ก้องอยู่ครั้นเครง
ดนตรีดีดสีตามเพลง
ประโคมด้วยเสียงฆ้องกลอง

กับสองมารศรี
เรียงรายซ้ายขวา
เป็นอันดับกัน
ลั่นฆ้องเข้าหกที
แตรสังข์วังเวง

ยานี

ครั้นพิชชยฤกษ์
เชิญขวัญเจ้าทั้งสอง
ขวัญเจ้า(ตก)ประหมา
ขวัญเข้าทั้งสององค์
ขวัญเจ้ากลัวผีทำ
เที่ยวอยู่ในสิงขร
ขวัญเจ้าตกใจนัก
เที่ยงคืนในราตรี
ขวัญเจ้ากลัวอียักษ์
ขวัญบินกลัวความตาย
เมื่อยักษ์หักคอกิน
ตกใจให้พิศวง
เมื่อสองเจ้าม้าม้วยมรณ
ยังรุ่งสะตุงใจ
ละเมอให้เพื่อไป
เที่ยวอยู่ในไพรศรี
ขวัญตกอยู่ฟงพี
ขวัญเจ้าอย่าเร่ร้อน
ขวัญเจ้าอย่าฆ่าชฎ
นกเนื้อทั้งสี่อทราย
ขวัญเจ้าไปอยู่ป่า
เชิญขวัญทั้งสององค์
ขวัญเจ้าอย่าร้องรำ
น้ำพุคุโชตไหล
ขวัญเอยตกลงเถื่อน
ชะนีทั้งสี่ป่า

จึงให้เบิกบายศรีทอง
บุษมาลีศรีบุษบง
เมื่อนั้นท่ามาในดง
นี่ผีทำเที่ยวชอกซอน
หนีเข้าป่าในดงดอน
อย่าเที่ยวจรชมศรี
เมื่ออียักษ์มันพาหนี
ขวัญเจ้าหนีออกจากกาย
เมื่อมันหักคอเจ้ากิน
หนีมารร้ายเข้าในดง
ขวัญเจ้าบินออกจากกาย
ให้ละเมอบ่นเพื่อไป
เจ้าขวัญอ่อนนอนไสล
ด้วยตกใจไม่สมประดี
ร้องไห้รำพึงฟงพี
ชมมิ่งไม้ในดงดอน
(ชม)กินรินนางกินร
เที่ยววนนอนอยู่ธูสิทราย
เที่ยวชมสัตว์สิ่งทั้งหลาย
สัตว์ทั้งหลายในกลางดง
ชมปักขาราชหงส์
อย่าได้หลงอยู่ในไพร
ชมเถื่อนถ้ำลำเนาใน
ตามโคตรอกชอกภูผา
อยู่ป่าเพื่อนสัตว์นานา
มาหลอนหลอกที่ชอกเขา

อยู่น้ำเป็นเพื่อนปลา
ขอเชิญพระขวัญเจ้า
เชิญมาชมสมบัติ
นักสนมสิ้นทั้งผอง
เชิญขวัญสองร้อยชั่ง
เครื่องต้นงามประไพ
ครั้นเชิญพระขวัญแล้ว
เวียนเทียนเจ้าทั้งสอง
เวียนเทียนแล้วเสร็จสรรพ
พระหัตถ์อภิเษก
เฉลิมพัศตร์ทั้งสองรา
ครั้นแล้วจึงพะวง
ให้เจ้าสองนางลักษณะ
อายุได้ร้อยปี
ท้าวจึงอุปภิเษก
ครองขันขาม
บุษมาลีเป็นฝ่ายขวา
(ร้อยเอ็ดนางโฉมฉาย
บุษบงเป็นผู้ใหญ่
แก่นางทั้งซ้ายขวา
ต่างตาตั้งพระทัย
ดูแลให้เหมือนกัน
นางคอยปรนนิบัติ
(ด้วยตัวเป็นผู้ใหญ่)
ผิดชอบคอยไถ่ถาม
ว่าความตามสมควร
(ทั้งร้อยเอ็ดนวลนาง
ยกอรขึ้นวันทา
ว่านางช่างป่วยเปื่อย
(นวลนางร้อยเอ็ดองค์)

อยู่ในนาเป็นเพื่อนเขา
มาชมเงินมาชมทอง
ทั้งนพรัตน์งามเรืองรอง
ชมปรากฏมาศปราสาทชัย
มาชมวังคลังนอกใน
เห็นสุกใสอยู่เรืองรอง
เอาแว่นแก้วปิดเทียนทอง
ตามคำรบได้เจ็ดที
แล้วจึงดับควันอัคคี
โบกควันให้ไปต้ององค์
นางชាយทั้งสององค์
จึงอวยพรสวัสดิ
เป็นจอมอัครมเหสี
อย่าได้มีสิ่งโรคา
ให้เป็นเอกชាយา
เป็นใหญ่กว่านางทั้งปวง
นางสุวินชาเป็นฝ่ายซ้าย
เป็นอันดับกันลงมา
เจ้ามิได้มีฉันทา
เจ้าแต่งให้เสมอกัน
ท้าวแจกให้สิ่งรางวัล
ทุกตำแหน่งทุกแห่งหน(ไป)
มิให้ขัดน้ำพระทัย
จัดแจงให้ตามสมควร
มิให้ความมลามลวน
มิให้เคืองพระบาท
ทั้งสองเป็นซ้ายขวา
สาธุการนางเทวี
ไม่ลำเอียงเจ้าเที่ยงตรง
ตรงใจรักนางทุกคน

เนื่องจากเนื้อเรื่องฉกรรจ์จิตรชาดกฉบับวัดท่าพุดจบแต่เพียงเท่านี้ ผู้ปริวรรตขอนำเนื้อหาจากฉกรรจ์จิตรฉบับสอบทาน มาเสนอเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

ฉกรรจ์จิตรฤทธิ์เรื่องจบ
เป็นสวัสดิมงคล

ครองพิภพพระมณฑล
ปิ่นไกรภพจบแดนไตร

สุรางคนางค์

เมื่อนั้นภูวนาล	ณรงจิตรเสวยราชย์	แทนบิดาไท้	
เซยชมสมบัติ	พิพัฒน์โภคย์	สุรางค์นางใน	บำรุงทุกวัน
เป็นปิ่นไกรภพ	ระบือลือจบ	ทุกประเทศเขตต์	
ไกรกรุ่งเรือง	ดั่งเมืองสวรรค์	ร้อยเอ็ดเขตต์	ชวนกันเข้ามา
ก้มเกล้าถวายกร	สมเด็จจตุธร	ทรงศักดิ์จักรา	
เมืองเอกเมืองโท	เมืองตรีจัตวา	แต่งสุวรรณมาลา	เข้ามาเนืองนอง
ปากเหนือปากใต้	เมืองไกลเมืองใกล้	มากมายกายกอง	
สิบสองภาษา	เข้ามาเนืองนอง	ดอกไม้เงินทอง	ถึงปีมาถวาย
สำเภาเกตรา	กำปั่นวิลันดา	ไปมาค้าขาย	
อิลุบสุรัตน์	แออัดมากมาย	สินค้าทั้งหลาย	ถ้ายามครามครัน
อ้ายม้วยเสียงโผ	สำเภาใหญ่โต	นับร้อยนับพัน	
กุกตั้งวางตั้ง	อย่างกึ่งกะละตัน	โต๊ะพานเขียนชั้น	แพรพรรณมากมี
ท้าวครองพารา	มนตรีเสนา	สุขเกษมเปรมปรีดี	
เป็นบรมผาสุก	ทั่วทุกบุรี	สมเด็จจักรี	ไม่มีโรคา
จำเริญความสุข	บ่มีความทุกข์	สักกึ่งเกศา	
ท้าวณรงการาชา	พระบาทราชา	สิ้นพระชนมา	สู่สวรรคาลัย
ณรงคจิตรราชา	ปลงศพพระบิดา	เสร็จแล้วโดยไว	
เก็บธาตูปิตุรงค์	สรองน้ำดอกไม้	แล้วบรรจุไว้	ใจเจตีย์สถาน
แล้วการบรมศพ	เจ้าผ่านพิภพ	ครองแสนศฤงคาร	
ข้างน้ำข้างใน	โพล่ยกั๊มพาน	เป็นสุขสำราญ	ทุกทั่วตัวตน
ข้าวนาปลาเกลือ	เกิดผลล้นเหลือ	ทุกทั่วตำบล	
สวนนอกสวนใน	ลูกไม้เกิดผล	ทั่วทุกแห่งหน	เกิดผลนานา
อยู่จำเนียรกาล	เป็นสุขสำราญ	บ่มีโรคา	
ลือเลื่องเฟื่องฟู	ทุกกรุงนครา	จำเริญชันษา	ร้อยยี่สิบปี
ทรงพระชราภาพ	คิดเห็นบุญบาป	ในโลกโลกีย์	
ออกทรงบรรพชา	ตามประเวณี	ครั้นสิ้นชีวี	ไปสู่เมืองสวรรค์
กษัตริย์ทั้งหลาย	สิ้นชีพวางวาย	ทำลายเบญจขันธุ์	
ตามยถากรรม	ใครทำมานั้น	บุพกรรมปัจจุบัน	ติดตามอภิบาล
ทำบาปหยาบช้า	จึงมีเวรา	ติดตามมาผลาญ	
สร้างกุศลไว้	ไปได้วิมาน	กว่าจะถึงนิรพาน	ช้านานหนักหนา
แต่เวียนตายเวียนเกิด	เอาชาติกำเนิด	มากพันคนหนา	
ในที่สุดชาติ	อาจจะพันเวรา	จึงกลับชาติมา	เมื่อจะเข้านิรพาน
พระจอมโลกนาถ	จึงประมวลชาติ	มาตามตำนาน	
ชาติกนิบาต	หลายชาติมานาน	พระน่านิรพาน	ตรัสธรรมเทศนา
พราหมณ์เฒ่าโครง	เป็นคนบ่มีตรง	เมื่อกลับชาติมา	
คือเทวทัต	ใจบาปหยาบช้า	ไปตกจตุรา	มหาอเวจี
ท้าวไกรสุริยวงศ์	ครั้นท้าวปลดปลง	กลับชาติโดยดี	
คือพระสารีบุตร	เป็นธรรมเสนี	เบื่องขวาพระชินศรี	ทรงปรีชาชาญ

สมมิตรพระฤาษี	ครั้งสิ้นชีวี	กลับชาติมิมาน	
คือพระธรรมเสนา	ปรีชาเกล้าหาญ	พระโมคคัลลาจารย์	เบื้องซ้ายทศพล
ท่านท้าวมัทธาช	สมเด็จพระบาท	ท้าวม้วยวายชนม์	
เมื่อกลับชาติมา	คือพระอานนท์	อุปัฏฐากทศพล	จนถึงนิรพาน
เจ้าตรีดาวงษ์	กลับชาติโดยจง	พระองค์คู่มาร	
ท้าวสุทัมราช	กลับชาติมิมาน	คือพระภูบาล	กัสสปเทพเถร
ท่านท้าววิชา	เมื่อชาติกลับมา	ในพระบริเวณ	
ได้เป็นพุทธบุตร	พระอนุรุทธเถร	เศรษฐีหนึเวร	ได้กลับชาติมา
เป็นพระสุพัฒน์	ได้มาปรนินบัติ	สมเด็จพระศาสดา	
ได้มรรคได้ผล	จึงพ้นจตุรา	อุตส่าห์รักษา	บำเพ็ญกรรมฐาน
นางสุวรรณมลา	ครั้งนางมรณา	กลับชาติมิมาน	
ยังเวียนยังว้าย	อยู่ในสงสาร	นามกรนงคราญ	ชื่อศรีสุนทรา
นางสุริยจันทร์	กลับชาติจากกัน	คือนางมัลลิกา	
นางลักษวดี	เมื่อชาติกลับมา	คือนางประชา	โกษาโคตรมี
นวลนางอุมา	ครั้งดับสังขาร์	จากโลกโลกีย์	
เมื่อชาติกลับมา	สุนทราเทวี	บำเพ็ญบารมี	ทรงศีลาจารย์
นางบุษมาลี	ครั้งสิ้นชีวี	กลับชาติมิมาน	
คืออุบลวรรณา	อันปรีชาญาณ	ประกอบด้วยมาน	อยู่ในพรหมจรรย์
นางสุวินชา	เมื่อชาติกลับมา	สุชาดาสาวสวรรค์	
นางอุบลวงศา	บุษบาแจ่มจันทร์	นางร้อยเอ็ดนั้น	เมื่อชาติกลับมา
คือพุทธบริษัท	ตามพุทธบัญญัติ	ในศาสนา	
นางได้มรรคผล	พ้นจากเวรา	นางได้ไศดา	พระรัตนตรัย
นางศรีบุษบง	ครั้งตายวายชนม์	ดับขันธบรรลัย์	
เมื่อชาติกลับมา	เชื่อว่าอื่นไกล	พิมพ์าทรามวัย	มารดาพระราहुล
ท่านท้าวมรงกา	ครั้งกลับชาติมา	ใครเลยจะปูน	
เป็นพุทธบิดา	อัยกาพระราहुล	ตามวงศ์ตระกูล	ศรีสุทโทภูมิ
นางศรีสุดา	คือพุทธมารดา	สมเด็จพระภูมิ	
พระสิริมหา	มายาเทวี	เป็นพระชนนี	พระศาสดาจารย์
พระองค์ฌรงคจิตร	ครั้งสิ้นชีวิต	จากภพสงสาร	
เมื่อกลับพระชาติ	พระสิหัตถะกุมาร	ตัดบ่วงสงสาร	เป็นพระศาสดา
ถึงแก่มรรคผล	โปรดสัตว์สงสาร	ชาวชนประชา	
ให้พ้นทุกขัง	อนิจจังอนิจจา	ตัดบ่วงตัณหา	เข้าสู่พระนิพพาน
สิ้นเรื่องเท่านั้น	ณรงคจิตรภูมิ	สร้างโพธิญาณ	
สู่สุขนิสัย	พันภัยกันดาร	ข้าผู้ตำนาน	ขอนิรพานโน้นเทอญ